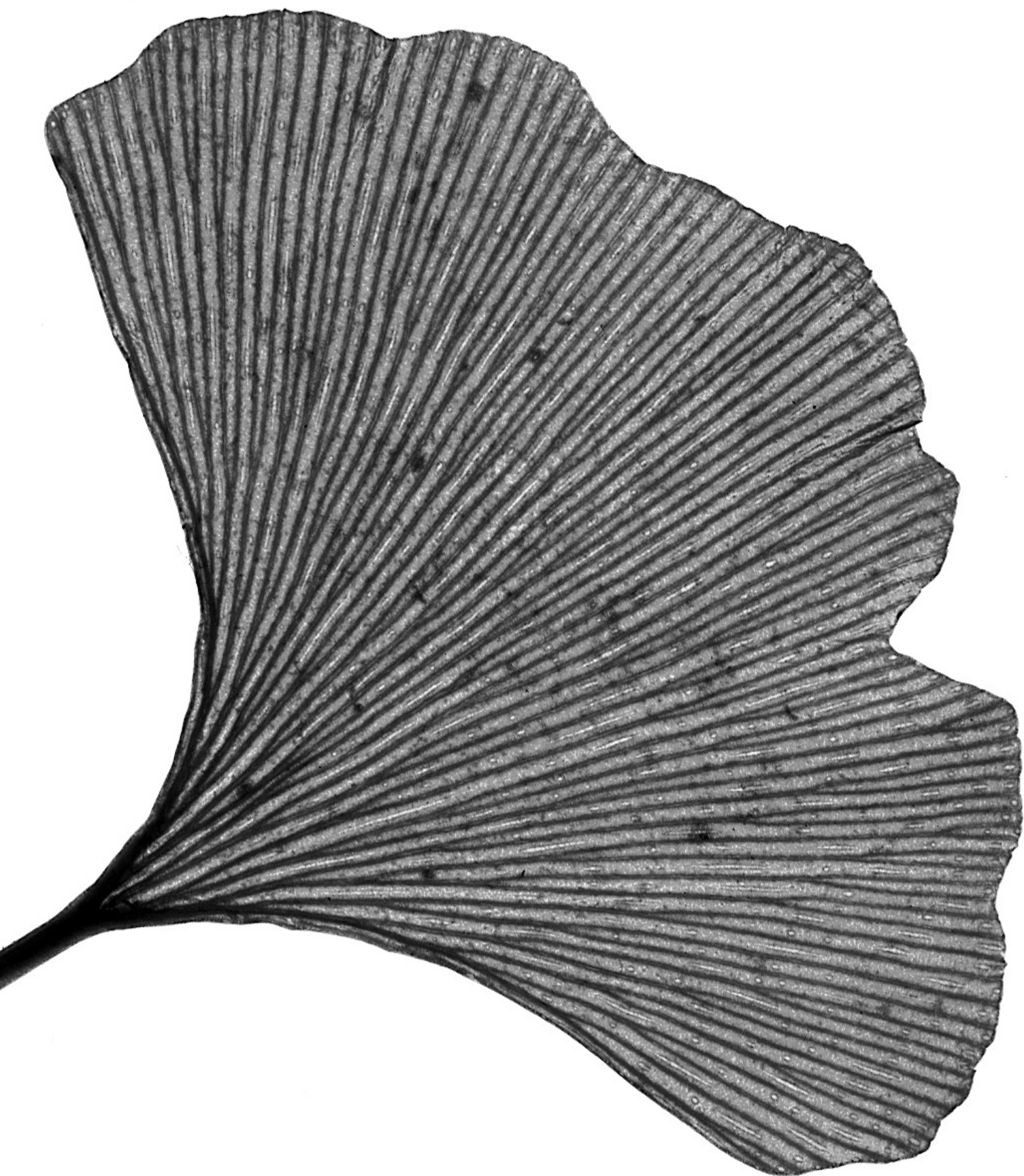

SPOLEČNOST PRO TRVALE UDRŽITELNÝ ŽIVOT

Z P R A V O D A J

2

2 0 1 1

Vážení přátelé, členové a příznivci STUŽ,

Letošní adventní čas, ve kterém připravujeme toto číslo Zpravodaje STUŽ, zajisté velmi ovlivnilo úmrtí Václava Havla. Věnujme mu též vzpomínku – rád bych ke všemu tomu bilancování, které se objevuje ve všech médiích, připomněl, že také ekologicky udržitelný (hospodářský) rozvoj byl jedním z hlavních témat, kterými se náš Pan Prezident zabýval a které ho trápily. Vzpomeňme si alespoň jeho první novoroční projev v této funkci, kde hned v úvodu konstatuje, že máme nejhorší životní prostředí v Evropě, nebo na obsáhlou analýzu problémů našeho životního prostředí v jeho úvodním projevu na konferenci ministrů životního prostředí v Dobříši, či na jeho otevřenou podporu ekologickým hnutím a Straně zelených v posledních letech (tato podpora by podle mého názoru měla být ještě hlouběji analyzována, neboť již teď ji někteří komentátoři ukazují jako jeden z jeho idealistických úletů nebo omylů). Udržitelný rozvoj byl a zůstává také jedním z hlavních myšlenek Fora 2000. Právě morální a etický rozměr našeho vztahu k prostředí, ve kterém žijeme, bylo určitě to, co Václava Havla spojovalo s naším prvním předsedou Josefem Vavrouškem: v tomto směru si vždy velmi dobře rozuměli. Řízením osudu už tu aktivně nemůže své myšlenky prosazovat ani jeden z nich a tak je na nás, abychom „táhli káru“ dál.

Tento odkaz je velmi aktuální v současné době, kdy, poprvé po dvaceti letech, došlo k vykopání „válečné sekery“ mezi environmentálními nevládními organizacemi a ministerstvem životního prostředí. Bohužel došlo v posledních měsících k tak závažné demontáži funkčnosti tohoto nejdůležitějšího státního orgánu odpovědného za stav životního prostředí, že se organizace Zeleného kruhu, mezi které STUŽ patří, rozhodly dále nemlčet, což jste zajisté zaznamenali během listopadu 2011 – právě stanovisko STUŽ č. 120 bylo při této příležitosti jedním z důležitých, hojně citovaných materiálů.

Ale nejen situace na MŽP, ale i eskalace dalších problémů nás vedly k vydání nebývalého množství stanovisek – texty všech šesti můžete najít ve čtvrté části Zpravodaje. Myslím si, že všechna z nich jsou závažná, ale přesto bych zdůraznil jedno – Stanovisko 121 k plánům na výstavbu lanovky v Národním parku Šumava. I když názory na management Šumavských lesů jsou v rámci naší organizace velmi rozdílné, jak jsme mohli vidět na naší zářijové besedě, o zrušnosti plánů na tento brutální zásah do příhraničních hvozdu nelze pochybovat. Stačí si totiž prohlášení naší současné hlavy státu o tom, že si chce být první, kdo si sjede sjezdovku na Smrčíně, spojit s faktem, že současný ministr životního prostředí je jeho bývalý mluvčí, a doplnit k tomu, že současný ředitel NPS byl do své funkce dosazen bez výběrového řízení na základě osobního tlaku současného pána Hradu. Z toho vidíme, že v příštích letech si určitě jako STUŽ nebudeme moci stěžovat na nedostatek práce.

Je zajímavé, jak různí naši ekonomové a technokraté neradi slyší o udržitelném rozvoji, velmi často tento pojem zpochybňují a zesměšňují. Přitom právě současná ekonomická krize je způsobena bezpochyby porušováním zásad udržitelného rozvoje v ekonomické oblasti – nárůstem spekulativních postupů – půjček, hypoték, dluhů a krátkozrakým ekonomickým plánováním – na úkor přístupu založeného na poctivé práci a péči o svět, který nás obklopuje, pěstujícího ohled k budoucím generacím.

A ještě zajímavější je, jakým způsobem přistupují různé státy k řešení této krize – v mnoha zemích dochází v současné době k obrovskému nárůstu ekologických technologií – zelená ekonomika s moderními, vysoce úspornými a účinnými technologiemi je považována za záchranné lano, které nás má vytáhnout z ekonomických problémů. Bylo to jedno ze dvou hlavních témat summitu evropských ministrů životního prostředí v Astaně, a také na nejdůležitějším celosvětovém setkání politiků v roce 2012, na konferenci Rio+20, je zelená ekonomika, spolu s odstraňováním chudoby, hlavním tématem. A doufám, že právě brazilská konference pojme nutné ekonomické změny nejen jako technický a technologický problém, ale bude se dostatečně zabývat také morálním a etickým rozměrem péče o životní prostředí.

Do právě začínajícího roku 2012 si proto musíme přát, aby současné problémy nebyly řešeny na úkor našeho životního prostředí, ale aby to byl impuls k nutným změnám v jeho prospěch – a to nejen změnám v oblasti technologií, ale i postojů, hodnot a životních zvyklostí, které určují povahu technologického pokroku. A doufám, že aktivity STUŽe v příštím roce nebudou tyto snahy jen pasivně mapovat, ale také k nim aktivně přispějí.

Jiří Dlouhý - předseda

Obsah

1	CO BUDE	5
1.1	Semináře v Klubu techniků na Novotného lávce nal. pololetí roku 2012	5
1.2	Platforma udržitelného rozvoje	5
2	CO BYLO	6
2.1	Semináře na Novotného lávce v II. pololetí roku 2011	6
2.1.1	Příspěvek Martina Říhy na semináři „Legislativa pro udržitelný rozvoj“	6
2.2	Dotaz zasláný jednotlivým ministrům a premiérovi ke konferenci Rio+20, která se bude konat v roce 2012	10
2.3	Cena Ivana Dejmalu za rok 2011	11
2.4	Forum 2000	12
2.4.1	Téma životního prostředí v rámci 15. konference o světových záležitostech Forum 2000	12
2.4.2	Příspěvek Mikuláše Huby na konferenci	16
2.4.3	Akce STUŽ na FORU 2000	18
2.4.4	Příspěvek Martina Říhy na akci FORA 2000 Krajina jsme my	19
2.5	Sedmá konference ministrů životního prostředí Evropy v Kazachstánu	21
2.5.1	Siedma konferencia ministrov životného prostredia a proces Životné prostredie pre Európu z pohľadu mimovládnej a akademickej sféry	21
2.5.2	Seminář STUŽ k 7. ministerské konferenci EHK OSN v Astaně aneb kam směřuje proces Životní prostředí pro Evropu	28
2.6	Konference Cesty k udržitelnější budoucnosti konaná v Bratislavě dne 19. listopadu 2011	28
2.6.1	Slovo na úvod – pár odpovědí na nevyslovené otázky	28
2.6.2	Závěry a doporučení z konference Cesty k udržitelnější budoucnosti	29
3	ZPRÁVY Z POBOČEK	33
3.1	Českolipská pobočka STUŽ v roce 2011	33
4	STANOVISKA STUŽ	34
4.1	Stanovisko předsednictva STUŽ č. 117, k dalšímu pokusu ministra průmyslu a obchodu ČR Martina Kocourka prosadit ve vládě ČR prolomení územních ekologických limitů těžby v SHP v rozporu se závazkem vlády obsaženým v jejím programovém prohlášení	34
4.2	Stanovisko předsednictva STUŽ č. 118, ke snahám o zvýšení hlukových limitů z dopravy	36
4.3	Stanovisko předsednictva STUŽ č. 119, k návrhu změny územního plánu Z 2724/00 Radotínská jezera a upozornění na závažné střety zájmů v tomto prostoru	36
4.4	Stanovisko předsednictva STUŽ č. 120, ke změnám v organizační struktuře a obsazení Ministerstva životního prostředí České republiky	42
4.5	Stanovisko předsednictva STUŽ č. 121: Vyjádření k dokumentaci EIA pro Regulační plán propojení Klápa–Hraničník	43
4.6	Stanovisko předsednictva STUŽ č. 122, ke způsobu zneškodňování toxických kalů ze sedimentačních lagun na Ostravsku transportem do Severočeské hnědouhelné pánve a spalováním v cementárně Čížkovice	48
5	ANALÝZY, PODNĚTY, PŘIPOMÍNKY	48
5.1	Připomínky k vyhodnocení SPŽP za léta 2004–2010 (MŽP, červen 2011)	48
5.2	Připomínky k návrhu nové Státní politiky životního prostředí, první verzi MŽP	49
5.3	Téma Národní park Šumava	54
5.3.1	Šumava a jak dál?	54
5.3.2	Jak se vaří zákon o Šumavě	58
5.4	Bisfenol A: Nejdiskutovanější endokrinní disruptor dneška	60
5.5	Místní agenda 21 a Zdravá města	62
5.6	Kácení alejí jen zastírá mnohem vážnější příčiny nehodovosti	64

5.7	Boj se změnami klimatu lidstvo prohrává	65
6	RŮZNÉ ZAJÍMAVOSTI A POSTŘEHY	70
6.1	Peak Car neboli Vrchol autů	70
6.2	Vláda smogu	71
6.3	Jiříčky za okny	73
7	NOVÉ KNIHY	74
7.1	Všechno dopadne jinak	74
7.2	Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně	75
7.3	Génus loci – (roz)hovory o Slovensku	75
7.3.1	Nad knížkou Genius loci – (roz)hovory o Slovensku: malý pokus o autorecenzii	75
8	ADVENTNÍ ZAMYŠLENÍ	77
9	AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ	78
9.1	Informace o STUŽ	78
9.2	Předsednictvo	78
9.3	Čestné předsednictvo	78
9.4	Revizní komise	79
9.5	Ostatní	79
9.6	Zástupci regionálních poboček	79

1 Co bude

1.1 Semináře v Klubu techniků na Novotného lávce nal. pololetí roku 2012

- 3. leden: Nepřítel prach – garantka Eva Rychlíková
- 7. únor: Česko hledá budoucnost – garant Martin Říha
- 6. březen: Valné shromáždění – kratší program se určí operativně
- 3. duben: (Nejen) Praha cyklistická – garant Jiří Dlouhý
- 2. květen (výjimečně středa): Ochrana půdního fondu – garant Pavel Šremer
- 5. červen: Dekáda vzdělávání pro UR v poločase – garantka Jana Dlouhá

1.2 Platforma udržitelného rozvoje

Předsednictvo STUŽ se rozhodlo pokusit se o založení Platformy udržitelného rozvoje. Oslovilo dopisem několik desítek organizací, zejména neziskových, nebylo však v našich silách dohledat všechny potenciální adresáty. Bude-li někdo z čtenářů mít o tuto aktivitu zájem, berte tento dopis jako by byl adresován Vám.

Vážení kolegové, vážení přátelé,

obracíme se na Vás s nabídkou založení společné platformy pro dlouhodobě udržitelný rozvoj, zahrnující zájmy z environmentální, sociální i ekonomické oblasti a zasazující se o jejich společné uplatňování a rovnováhu, jak to odpovídá zájmu společnosti na dlouhodobě udržitelném rozvoji jako předpokladu kvalitních životních podmínek obyvatel. Zkušenosti z minulých let ukazují, že usilování o plnohodnotný a spokojený život obyvatel naší země jednostrannými a nekomplexními opatřeními jednotlivých resortů, ale také zájmových skupin a nevládních neziskových hnutí občanů, nevedou k žádoucím výsledkům, že je třeba je překlenout celostním, holistickým přístupem, který vyžaduje vzájemnou komunikaci a spojení sil. V příloženém textu nabízíme vstupní představu o účelu a fungování takové platformy a přivítáme, projevíte-li zájem o účast a další aktivní rozvíjení tohoto záměru.

Za Společnost pro trvale udržitelný život: Ing. Jiří Dlouhý, předseda; prom. biol. Pavel Šremer, místopředseda, Ing. arch. Martin Říha, místopředseda

Příloha: vstupní představa o platformě pro dlouhodobě udržitelný vývoj České republiky

Sdružení/platforma pro dlouhodobě udržitelný vývoj České republiky

Dlouhodobě udržitelný kvalitativní rozvoj života obyvatel České republiky je jistě veřejným zájmem. Principy udržitelného rozvoje jsou obsaženy i v základních dokumentech OSN. V České republice existuje řada organizací, které se na takový kvalitativní rozvoj zaměřují. Pokud tyto organizace spojí své síly, vytvoří síť a budou spolupracovat, budou moci lépe ovlivňovat směřování České republiky tímto směrem.

Vzhledem k tomu, že v současnosti otázky směřování k udržitelnému rozvoji nepatří mezi priority decizní sféry České republiky, je potřeba iniciovat a povzbudit společenský dialog o udržitelném rozvoji. Protože udržitelný rozvoj v sobě zahrnuje pilíř ekonomický, sociální a environmentální, společenský dialog může s dostatečnou vahou podnítit pouze sdružení organizací, zabývajících se aspekty udržitelnosti ze všech těchto pilířů. Udržitelný rozvoj se týká celé společnosti a jedině spolupráce všech skupin může dopomoci k takovému rozvoji.

Platforma proto bude:

- odhalovat existenci urgentních problémů bránících směřování k udržitelnému rozvoji a vést dialog s decizní sférou o udržitelných a neudržitelných trendech dalšího vývoje ČR založený na principu celostního, nikoliv dílčího pojmání problémů a jejich řešení,

- iniciovat vzájemnou komunikaci a spolupráci s organizacemi a jednotlivci z ekonomické, environmentální a sociální sféry a veřejné správy pro prosazování principů udržitelného rozvoje jako průřezové problematiky do politiky veřejné správy a společenských aktivit,
- vytvářet společenský konsensus v otázkách udržitelného rozvoje mezi různými zájmy a stakeholdery,
- prezentovat příslušným orgánům veřejné správy a publikovat veřejnosti konkrétní možnosti řešení,
- vytyčovat prioritní specifické oblasti a projekty z hlediska přínosu k směřování ČR k udržitelnému rozvoji,
- komunikovat o aspektech trvalé udržitelnosti s veřejností,
- iniciovat a podílet se na vývoji a implementaci strategií, vedoucích k udržitelnému rozvoji, včetně budoucí strategie udržitelného rozvoje ČR a implementace Strategického rámce udržitelného rozvoje ČR v dialogu s decisní sférou a s rozhodujícími společenskými hráči,
- připomínkovat dokumenty, vztahující se k udržitelnému rozvoji ČR, včetně evaluačních,
- podílet se na evropských a mezinárodních aktivitách, směřujících k udržitelnému rozvoji.

Jako nejbližší konkrétní úkol bude platforma prosazovat implementaci Strategického rámce ČR ze začátku r. 2010, jež zatím ani nezačala (přestože byl vládě Radou vlády pro udržitelný rozvoj předložen návrh implementace, ta jej však pouze „vzala na vědomí“ a neuložila jeho zpracování).

Vyzýváme organizace, které souhlasí s cíli platformy ke spolupráci a k projevení zájmu o ustavení Přípravného výboru. Na základě projeveného zájmu či přihlášení se k tezí platformy bude Vaše organizace pozvána na přípravnou schůzku, ze které by měl vzejít základní návrh projednávaných bodů ustavujícího zasedání platformy.

Přípravná schůzka se uskuteční v první polovině ledna 2012, prosíme proto v případě Vašeho zájmu o odpověď do 10. 1. 2012 na adresu sremer@seznam.cz. (mobil 732 966 595).

Za Společnost pro trvale udržitelný život: Jiří Dlouhý, předseda

2 Co bylo

2.1 Semináře na Novotného lávce v II. pololetí roku 2011

Semináře, které STUŽ organizovala:

- Šumava – jak dále v národním parku aneb Je možná dohoda o dalším managementu?
- Legislativa pro udržitelný rozvoj.
- Jak se vyvíjejí Zdravá města v Česku? Místní Agenda 21 – Dobrá politická vůle, systém, nadšení, aktivity.
- Národní geoparky aneb péče o geologické dědictví, jeho poznávání a šetrné využívání, porozumění přírodním zákonitostem a kulturním hodnotám krajiny.

2.1.1 Příspěvek Martina Říhy na semináři „Legislativa pro udržitelný rozvoj“

Stavební zákon č. 183/2006 Sb., jeho prováděcí vyhlášky a vazba na zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších novelizací – jaký mají respekt a jak funguje jejich vymahatelnost?

Úvod

Protože jsem odchodem do důchodu na jaře minulého roku ztratil bezprostřední kontakt s tvorbou zákonů i s výkonem veřejné správy, nemohu mluvit o podrobnostech aktuálního dění tak, jako to učinil

předě mnou Mgr. Libor Dvořák. Můj příspěvek bude spíše obecnou občanskou reflexí dění na tomto úseku v posledních 20 letech, jak jsem je vnímal jako bývalý úředník MŽP, projektant na úseku územního plánování a posuzování vlivů na životní prostředí i člen STUŽ. Chci zdůraznit, že dlouhodobá udržitelnost života má rozměry nejen environmentální, ale i sociální a ekonomický. Žádný z nich nelze podcenit a při hledání nejlepších řešení potřebných změn v území musí docházet k trpělivému dialogu zastánců všech legitimních zájmů, naslouchání co říkají a promyšlení, proč to říkají další partneři, ne k a priori odmítání jiných názorů. Schopnost empatie a ochota k hledání kompromisů je cesta k dlouhodobé udržitelnosti, nikoliv rigidní lpění na své jediné pravdě. Nástup na trajektorii dlouhodobé udržitelnosti v pluralitní demokracii nevede přes násilné prosazování, ale přes trpělivé přesvědčování většiny. Bude pomalejší, než bychom chtěli, evoluční, ale trvalý. Revoluce není cesta, jak nás poučují dějiny a v tom nemohu souhlasit s JUDr. Petrem Kužvartem. Dříve nebo později každá revoluce odstraní z vedení idealisty a nastoupí bezskrupulózní „loktaři“, kteří naději na zlepšení a někdy i původní idealisty pohrbí nebo se alespoň pokusí znectít. Odtud pak pramení i dnešní frustrace a „blbá nálada“ slušných lidí, jak to trefně nazval Václav Havel.

Vážené dámy, vážení pánové, přátelé,

dovolte mi úvodem vyslovit mé přesvědčení, že respekt a vymahatelnost jakékoliv právní normy jsou závislé na třech základních faktorech:

1. na úrovni vzdělanosti a právního vědomí a na loajalitě k vlastnímu státu u občanů i úředníků,
2. na míře její shody s veřejností obecně vnímaným veřejným zájmem a obecným chápáním přirozené spravedlnosti v dané oblasti,
3. na její srozumitelnosti, jednoznačnosti výkladu a jasně stanovených a uplatňovaných sankcích při nerespektování jak pro občany, tak pro úřednictvo.

To vše je ovšem u nás problém. Od dob, kdy jsme opakovaně ztráceli vlastní elity a vládli nám jiní, máme historicky vypěstovaný hluboký despekt ke všem třem mocím, definujícím stát – k moci zákonodárné, moci výkonné i k moci soudní. Ani chování představitelů těchto mocí po roce 1989 a zejména po roce 1993 nás tohoto despektu nezavalovalo, ač si už opět vládeme sami, a není divu - je to zatím spíše parodie na pluralitní demokracii, splňující formální, ale nikoliv obsahové znaky tohoto pojmu. Demokratická Ústava se totiž dostala hned po přijetí do rozporu se zásadou právní kontinuity s převzetím právního řádu z dob reálného socialismu. Přechodné období s teprve postupným nahrazováním nebo doplňováním bolševických zákonů zákony a prováděcími předpisy novými neskončilo vlastně dodnes. Právní řád mísící staré a nové předpisy poskytl obrovský prostor pro kreativitu nejrůznějších šíbrů a zlodějů. Tvorba zákonů se v tomto právním zmatku stala kořistí lobystických skupin a veřejný zájem v ní převážil jen zčásti v idealistické porevoluční euforii let 1990–1992 a do rozdělení ČSFR. Toto neblahé dědictví se projevuje bohužel dodnes a ovlivňuje i vnímání nových zákonů v oblastech územního plánování, stavebního řádu, ochrany životního prostředí, přírody a krajiny i posuzování vlivů na životní prostředí. Dokladem jsou pokusy z nízkých pohnutek a skupinových zájmů oslabovat účinnost předpisů na ochranu životního prostředí, kterých jsme opakovaně svědky. Nesplnily se ani naděje, že se vstupem ČR do EU nás k slušným předpisům a k jejich dodržování západní demokracie jaksi „dokopou“, jinak nás mezi sebe nevezmou. Jednak ani ony nejsou bez poskvrny a navíc orgány EU nedokážou uhlídat vše, i kdyby samy byly bez kazu. Musíme na sebe občas sami „žalovat Bruselu“ a jsme mistry v „okecávání“, jak se z problémů vylhat a nechat vše při starém. Toto vše jsem musel říci dřív, než se dostanu k pojednání o respektu k stavebnímu zákonu, zákonu o posuzování vlivů na životní prostředí (EIA a SEA) a dalším, k jejich vazbám a souvislostem a o jejich vymahatelnosti.

Není žádným tajemstvím, že ač nový stavební zákon obsahuje některé nové progresivní prvky ve směru k ochraně památek, přírody a krajiny, ve směru k zajištění kvalifikovaného plánování i rozhodování, dokonce i k jeho vymahatelnosti až po sankce (viz Hlava V zákona, tzn. §§ 178–183 u správních deliktů a Hlava VI, tzn. § 184 – o soudním přezkumu opatření obecné povahy, týkající se územního plánování), zároveň obsahuje i mnohá ustanovení z hlediska výše uvedených tří kritérií velmi sporná. Zákon zrušil některé zažitá a osvědčená pojmy a nástroje územního plánování, jakými byly územní prognózy nebo

územní plány velkých územních celků a nahradil je nástroji novými, které však z definice obsahu ani určeným měřítkem grafiky nejsou s to řešit některé dříve dobře řešitelné problémy, např. uspořádání krajiny v nezastavěném území. Nepodařilo se prosadit jako jeho nástroj krajinné plánování, ač jsme o ně usilovali. Zákon neodstranil stav, ve kterém územní plán místo aby předjímal a reguloval vývoj v území, tento vývoj „dohání“ neustálými změnami, vynucenými impulzy zvenčí, a tak jej teprve dodatečně legalizuje. Pro samé plnění formálně-právních náležitostí územního plánování nezbyvá pořizovatelům a projektantům síla myslet v dostatečné míře na vlastní obsah a původní účel územních plánů - koncipovat urbánní vývoj měst a obcí i nezastavěného území okolní krajiny jako harmonický, dlouhodobě udržitelný a také bohatý na vjemy a krásný. V morálním marasmu doby naprosto předčasné bylo v novém stavebním zákonu povolení otěží při umísťování a povolování některých staveb a změn využití území bez veřejných správních řízení, či svěření některých dřívějších pravomocí stavebních úřadů stavebním inspektorům. Toto „zjednodušení“ oslabilo státní dozor nad kvalitou výstavby. Není také žádným tajemstvím, že úředníci pořizovatelů ÚPD i stavebních úřadů nejsou při trvajícím přenesení pravomocí výkonu státní správy na samosprávy krajů a obcí dostatečně chráněni před tlaky až šikanou volených funkcionářů a neochota oddělit důsledně státní správu od samosprávy a neustálé odkládání data nabytí účinnosti zákona o státní službě tento stav prodlužuje v rozporu s veřejným zájmem. Stavební zákon do územního plánování zavedl spoustu nových pojmů a ustanovení, ale MMR je nedokáže dodnes vykládat jednoznačně a řešit z toho vyplývající věcné nebo kompetenční rozpory, např. s MŽP, MZe, MPO. Zákon posunul nástroje územního plánování do polohy právních dokumentů, což by mělo respektu a vymahatelnosti prospět. Vzalo mu ale kus prostoru pro kreativitu samotných občanských komunit, samospráv obcí i krajů i projektantů - územních plánovačů a urbanistů. To, že se nepodařilo do jeho ustanovení prosadit zvláštní nástroje pro řešení krajiny, je v rozporu s jeho aspirací na zastřešující úlohu při usměrňování funkčního využití a prostorového uspořádání území celých správních území krajů a obcí, nejen jejich zastavěných území. Územní plánování a stavební řád vzaly na vědomí potřebu posuzovat u územních plánů a záměrů vlivy na životní prostředí, ale namísto komplementárního doplňování jejich nástrojů se obě ministerstva chovají při tvorbě zákonů a při jejich uplatňování spíše jako rivalové, konkurenčně. Je to už letitá „přetahovaná“, kdo bude mít v rozhodování o území „navrch“, který dílí pohled a veřejný zájem je jaksi „vyšší“ a kdo je v případě sporů kompetentní vyřknout konečný soud. Zákon sice obsahuje podobné ustanovení o řešení meziresortních sporů, jako byl § 136 zákona č. 50/1976 Sb., tedy předešlý stavební zákon, ale MMR je ani na naléhavé žádosti z krajů příliš nevyužívá. Může mít taková zákonná úprava respekt? Může být vymahatelnost takové právní normy veřejnému zájmu ku prospěchu? Praxe ukazuje, že možná vyhovuje ministerským úředníkům a právníkům, ale nikoliv odborníkům a občanům.

Ze strany MMR, MPO, MD i MZe jsme svědky tlaků na omezení environmentálních zákonů nebo odmítání změn, potřebných k přizpůsobení starých předlistopadových zákonů novým podmínkám. Týká se to např. horního zákona a ekologického dohledu nad těžbou, surovinové politiky, seznamů nebezpečných látek v IRZ dle dohody REACH, ale například i chráněných profilů pro vodní nádrže, koridoru pro průplav Labe–Odra–Dunaj, obcházení požadavků zákona o EIA/SEA při přípravě některých dopravních koncepcí i investic. Samo MŽP blokuje využití některých výsledků z vlastního programu vědy a výzkumu, použitelných při vyčíslování ekologické újmy, jako je práce Ing. Dejmal a Ing. Sejáka o ekonomickém hodnocení služeb ekosystémů. Ostatně vzpomínáte si někdo, že by zákon o ekologické újmě byl už na něco závažného aplikován?

Důsledkem meziresortních tahanic bylo mimo jiné i zrušení toho ustanovení § 90 ze zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, které stanovilo, že tento zákon je v záležitostech dotýkajících se ochrany přírody a krajiny normou vyšší, než zákony ostatní. Zákon č. 114/1992 Sb. upravil velmi velkoryse účast veřejnosti na správních řízeních nejen podle něj, ale i v následných řízeních podle stavebního a dalších zákonů. Už jsou však na stole návrhy, jak to zase omezit. Podobně v něm už byla omezena povinnost hodnocení krajinného rázu u záměrů podle části § 12 jen na nezastavěné území a tam, kde to nebylo provedeno již ve vydané ÚPD. Byla Parlamentem zrušena s odůvodněním, že jsou tato ustanovení uplatňována orgány ochrany přírody a krajiny někdy tak rigidně, že nelze nalézat kompromisní řešení naléhavých problémů v území. Neřešitelné nebo neřešené rozpory pak bránily vydání ÚPD a schválení onoho

opatření obecné povahy, které teprve činí ÚPD závaznou pro management příslušného správního území a úřadů v něm. V rozporu s veřejným zájmem tak někdy zůstávalo řešení správní území bez jakékoliv regulace platnou ÚPD a byly blokovány i záměry, z hledisek ochrany přírody a krajiny přijatelné. Tato rigidita se tedy obrátila proti sledovanému veřejnému zájmu. Nemuselo se to stát, kdyby existoval prostor pro hledání společně přijatelných řešení a úřady měly odvalu a vůli rozhodnout ve prospěch veřejného zájmu na harmonickém uspořádání území. Velká novela stavebního zákona, namísto aby odstranila nedostatky zjištěné praxí s jeho uplatňováním, pod praporem „zjednodušení“ navrhuje zakotvit nesmysly další. Například poté, co už původní stavební zákon z roku 2006 u zásad územního rozvoje krajů neobsahoval v rozporu s logikou stádium konceptu ve variantách, posouditelných v SEA, se navrhuje odstranit fázi konceptu i u územních plánů obcí. Nebude-li koncept, umožňující posoudit více variant a doladit řešení podle výsledků jeho projednání, bude nutně několik pokusů o návrh. Má to logiku?

A jak je to s oním posuzováním vlivů na životní prostředí? Mnozí občané, mnohé environmentálně zaměřené nevládní organizace a dokonce i mnozí úředníci si neuvědomují, že na rozdíl od stavebního zákona a jeho produktů – územních plánů a rozhodnutí či stavebních povolení, nejsou produkty posouzení, tedy dokumentace EIA a vyhodnocení SEA, samy o sobě právně závazné. Závazné je až stanovisko či vyjádření příslušného orgánu, tedy MŽP nebo krajského úřadu a jím stanovené podmínky souhlasu (nebo nesouhlas), které se o takové dokumenty mohou zcela, zčásti, ale také nemusejí opřít. Jde tedy jen o expertní soudy - o podklady pro další správní řízení, za jejichž uplatnění a důsledky odpovídá až volený orgán, schvalující územně plánovací dokumentaci nebo správní orgán, vydávající územní rozhodnutí, stavební povolení či jiné správní rozhodnutí, ve kterých je měly využít. Odpovědnost zhotovitele dokumentací či posudků EIA, vyhodnocení SEA je tak spíše záležitostí stavovské a odborné cti, morálky, odpovědnosti vůči občanské komunitě, jejíž problémy řeší. O to důležitější je aktivní účast veřejnosti. Lze se totiž úspěšně domáhat u soudu, že plán nebo záměr měl být posouzen z hlediska vlivů na ŽP, pokud nebyl a měl být, ale obtížně lze soudně napadnout obsah takového posouzení, pokud se zhotoviteli neprokáže zjevné ignorování zákonů nebo příslušnému úřadu porušení procesních pravidel pro posouzení, veřejné projednání a využití jejich výsledků. Bohaté zkušenosti s takovými fauly zde má jiný z panelistů – JUDr. Petr Kužvart, takže o nich pojedná zsvěceněji a já mu nebudu konkurovat.

Společně jsme ale zažili a snažili se řešit několik podle našeho názoru pány poslanci úmyslně udělaných děr v zákonech o posuzování vlivů na ŽP. Vzpomenu např. dodnes nedokončenou kontroverzní stavbu pražského městského okruhu v úseku od křižovatky Malovanka v Praze 6 při vyústění Strahovského tunelu vedeného pod Letnou, Holešovicemi a Stromovkou k Vltavě naproti Troji. Tam formulace v zákonu a jeho přílohách umožnila vyhnout se posouzení EIA, ačkoliv jde o komunikaci se zátěží okolí několikanásobně překračující obdobné komunikace mimo zastavěná území sídel, které se podle téhož zákona posuzovat musely. Nemusím také asi v tomto fóru zdůrazňovat, že i výsledky expertního posouzení lze zmanipulovat ve prospěch záměru a usvědčí je až realizace a měření skutečných vlivů – např. hluku či emisí z dopravy a nutnost doplňujících, stavby časově prodlužujících a zdražujících.

Říká se, že cesta do pekel je dlážděna dobrými úmysly. Původní hluboké a správné přesvědčení autorů a prosazovatelů o potřebnosti přijetí zákonů o životním prostředí a o posuzování vlivů na životní prostředí bylo opřeno o věcný, reálný obsah problémů, které provázely prosazování změn v území v podobě umísťování či rekonstrukcí staveb nebo změny využití pozemků a tehdejší úřady a zákony je neuměly řešit. Nelze však zastírat, že i pod vlivem naivní víry v korektnost a odbornost porevolučních úředníků jsme i v kvalitních zákonech, jako je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, mnohé podcenili. Dnes vidím, že je to zákon stále ještě víc o ochraně přírody pro ni samou a krajina jako výslednice mnohatísíleté činnosti přírodních procesů i kultivační lidské činnosti je v něm Popelkou. V době jeho vzniku jsme považovali už fakt, že se dostala krajina do názvu zákona, krajinný ráz do § 12 a že se do zákona dostala i ochrana významných krajinných prvků za obrovský úspěch. Jenže teď je zřejmé, že to nestačí. Samo MŽP uplatňuje tento zájem velmi nesystematicky a selektivně a zájmy ochrany přírody nadřazuje nad ochranu významných krajinných prvků, krajinného rázu a další legitimní zájmy v území, např. zájmy vodo hospodářské či rekreační a porušuje tak vlastní zákon, když nechrání les, ale kůrovce v něm, ačkoliv nejde o vzácný a ohrožený druh, zatímco vzrostlý a zdravý les takovým prvkem v krajině nesporně je.

Posuzoval někdo tuto politiku Správy NP a CHKO Šumava z hlediska vlivů na životní prostředí? Počítal rizika a důsledky? Ano, již v 90. letech tak učinili lesníci a v závěrech doporučovali včasný zásah, ještě před větrnou kalamitou Kiril. Ne tak MŽP a Správa parku za ředitele Ing. Krejčího, který vystřídal za minimální sanační těžby kritizovaného Ing. Žlábků. Proč nikdo ze zastánců „bezzásahovosti“ (ta ostatně nemá oporu v zákoně) nekřičel, když právě za ředitele Krejčího vynucené těžby mnohonásobně vzrostly? Je zřejmé, že pokud úřady uplatňují jen na někoho nebo jen formální požadavky na posouzení v souladu s předpisy a původní smysl se vytrácí a neplní, oslabuje to důvěru ve výkon veřejné správy, respekt a vymahatelnost předpisů u širší veřejnosti. Vytrácí se „zdravý selský rozum“, což diskredituje v očích veřejnosti i zasvěcených samotnou tuto odbornou disciplínu, úřady i jejich věrohodnost a pro mnohé investory se v tomto pojetí namísto pomoci stává zdržující a záměr zdražující záležitostí bez reálné hodnoty pro výslednou kvalitu projektu i realizace. Je to i o kvalitě a o morálce autorizovaných osob a úředníků, kteří tuto agendu vykonávají. Tam, kde se toleruje namísto skutečného posuzování důsledků jen opisování celých odstavců či stran z původní dokumentace pod nadpisy předepsané osnovou z přílohy zákona, tam lze těžko očekávat nějaký reálný přínos ke kvalitě. Věrohodnosti celého komplexu posuzování vlivů na životní prostředí neprospívají ani případy, kdy namísto hledání pozitivního řešení se úřad „zakope“ na své pozici i při zjevné neadekvátnosti či nereálnosti svých požadavků na vybavení, neodpovídající povaze a měřítku dokumentace, jak činí MŽP po léta při vyjádřeních k některým rozvojovým koncepcím nebo k Zásadám územního rozvoje krajů (měřítko 1:50 000 – 1:100 000), např. u požadavků na hodnocení záborů ZPF. K takovým vyjádřením nelze mít respekt a vymahatelnost by byla kontraproduktivní. Je smutné, že tento problém trvá po mém odchodu z MŽP a s výměnou úředníků odboru posuzování vlivů už léta a MMR a MŽP jej dosud nedokázaly odstranit. Často to totiž není v liteře zákona, ale v lidech, kteří s ním pracují. I předpis je jen nástroj. Je jako kudla – v ruce šikovného řemeslníka s ní jdou dělat zázraky, v ruce blba to může být vražedný nástroj.

Děkuji Vám za pozornost.

V Hradci Králové 5. října 2011

2.2 Dotaz zasláný jednotlivým ministrům a premiérovi ke konferenci Rio+20, která se bude konat v roce 2012

Vážený pane ministře,

největší mezinárodní politickou událostí příštího roku bude Konference OSN o udržitelném rozvoji RIO+20, ve dnech 20.-22. června v brazilském Rio de Janeiro.

Příprava této konference předpokládá ze strany organizátorů široké zapojení nejen vládních struktur, ale i ostatních „velkých skupin“ (Major Groups v terminologii OSN). Protože právě udržitelný rozvoj je hlavním posláním naší organizace, byli bychom rádi získali co nejpřesnější informace o procesu příprav České republiky na tuto vrcholnou světovou událost. Dovolujeme si proto vás požádat o zodpovězení následujících dotazů:

1. Jakým způsobem je zajištěno ve vašem rezortu informování veřejnosti a dalších „velkých skupin“ o přípravě této konference, jakým způsobem se tyto „velké skupiny“ podílely a budou podílet na přípravě jednotlivých pozičních dokumentů, předkládaných v rámci přípravného procesu Českou republikou?
2. Jaké bude ve vašem rezortu institucionální a programové zajištění problematiky udržitelného rozvoje, vytyčené jak v přípravných dokumentech konference Rio+20, tak v základních dokumentech EU, např. v Obnovené strategii udržitelného rozvoje EU, Strategii Evropa 2020?
3. Jaké konkrétní kroky budou podniknuty ve vašem rezortu v zajištění směřování k zelené ekonomice, též vytyčené jak dokumenty OSN, tak EU či OECD?
4. Jaké konkrétní kroky budou ve vašem rezortu podniknuty k druhému hlavnímu tématu konference – „vymýcení chudoby“?

5. Jaké budou další kroky vašeho ministerstva při přípravě účasti delegace a při přípravě pozic ČR na summit Rio+20?

6. Jak bude ve vašem rezortu zabezpečena implementace výsledků konference Rio+20?

7. Za velmi důležitou považujeme v přípravném procesu roli Rady vlády pro udržitelný rozvoj. Situace, kdy již 6 měsíců tato Rada reálně nefunguje, považujeme za nešťastnou. Dojde v krátké době k nápravě situace? Jakou roli bude tato Rada hrát v přípravném procesu?

Předpokládáme, že Vaše odpovědi využijeme v rámci setkání nevládních organizací k Rio+20, které budeme organizovat během měsíce března 2012 a také během mezinárodního procesu přípravy NGO pro tento summit.

Na závěr mi, pane ministře, dovoluji vám popřát vše nejlepší jak ve funkci, tak v osobním životě do roku 2012.

S poděkováním za konkrétní a včasnou odpověď

Ing. Jiří Dlouhý, předseda STUŽ

2.3 Cena Ivana Dejmalu za rok 2011

Cena Ivana Dejmalu byla udělena Ing. Vladimíru Buřtovi v Horním Jiřetíně

V sobotu 15. října 2011 byla Mgr. Kateřinou Dejmalovou a Ing. arch. Ivanem Plickou ze Společnosti pro krajinu udělena Cena Ivana Dejmalu za tento rok Ing. Vladimíru Buřtovi, místostarostovi Horního Jiřetína, za dlouhodobý boj o záchranu Horního Jiřetína a Černic, ale také zámku Jezeří, jižních svahů Krušných hor a jejich bučin a celé přilehlé krajiny před devastací povrchovou těžbou uhlí Velkolomem Československé armády. Stalo se tak po slavnostní mši za zachování severočeské krajiny v kostele Panny Marie, po které následovalo laudatio, přednesené místopředsedou Senátu Parlamentu České republiky JUDr. Petrem Pithartem. Několik písní k rozjímání zazpíval v kostele pan Jaroslav Hutka. Následovalo zasazení lípy čerstvým laureátem Ceny Ivana Dejmalu v místě na okraji zámeckého arboreta pod Jezeřím, kde stávala obec Albrechtice, jeho rodiště, zničené v předpolí povrchové těžby uhlí. Právě v tomto místě stál také památný tisíciletý hraniční dub, zničený vandaly počátkem tohoto tisíciletí. Slavnosti se zúčastnili také Mgr. Milan Šťovíček, starosta Litvínova a poslanec Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, zástupci několika ekologických organizací a hnutí, jako Petr Pakosta z Hory Sv. Kateřiny a geolog RNDr. Jan Marek ze Spolku za záchranu Jezeří, Janko Rovenský z Greenpeace a další, ale také četní novináři a fotografové, mezi nimi i první laureát této ceny redaktor Čestmír Klos, který před lety obdobně vysadil nový strom ve svých rodných východočeských lázních Velichovky. Následoval koncert Jaroslava Hutky a posezení s přáteli. Početná návštěva lidí z celé republiky dokládá, že je o ochranu zbytků osídlení, přírody a krajiny na Mostecku stále velký zájem. Je bohužel jitřený i po 20 letech trvajících snahami těžářů a jejich pomahačů ve vládě, na Ministerstvu průmyslu a obchodu, na Českém báňském úřadu i v Parlamentu o prolomení územních ekologických limitů těžby nejen v Severočeské hnědouhelné pánvi, ale i na Ostravsku v Beskydech. Víra polského kněze sloužícího mši, že krajinu Mostecku ochrání patronka kostela Panna Maria, nás přítomně skutečně dojala, protože po celá desetiletí jsme svědky a aktivními činiteli za tuto ochranu s vědomím, že sama na to tváří v tvář barbarům, prosazujícím další ničení sídel, krajiny, lidských osudů a duší určitě nestačí. Ke zdaru celého odpoledne přispělo i nádherné slunečné podzimní počasí, pozlácující podzimní listí. Účastníci, kteří vyslechli krátkou informaci o dalším vývoji pod Jezeřím od oslavence a doplňující aktuální informace od RNDr. Jana Marka, se pak mohli podívat nejen do torza arboreta, ale i na vlastní těžební jámu VČSA a na pokračující sesuvy svahů pod Jezeřím a Jezerkou. Celé odpoledne bylo dokladem toho, že vedle lidí zaměřených jen na krátkodobý zisk z rabování přírodního bohatství naší země jsou tu naštěstí i jiní, vědomí si své odpovědnosti za stav země, v jakém ji předávají dalším generacím. Lze si jen přát, aby těch prvních ubývalo a těch druhých přibývalo.

Martin Říha, v Horním Jiřetíně 15. října 2011

2.4 Forum 2000

2.4.1 Téma životního prostředí v rámci 15. konference o světových záležitostech Forum 2000

Čtenáři Zpravodaje byli informováni o předchozích konferencích Fora 2000 a proto se budeme zabývat přímo již jen touto poslední, jubilejní konferencí „Demokracie a právní stát“ a více jen ve vztahu k problematice životního prostředí (bližší zájemce nalezne informace o konferenci na stránkách konference Forum 2000 /1/).

Do Prahy se sjelo 120 významných světových osobností, ať už myslitelů, vědců, náboženských představitelů, politiků či podnikatelů a zástupců občanské společnosti. Mezi delegáty jubilejní 15. konference byli její zakladatelé exprezident Václav Havel a Yohei Sasakawa, předseda The Nippon Foundation, nositel Nobelovy ceny za ekonomii Joseph Stiglitz, profesor Columbia university v USA, a mnozí další / od prezidenta Gruzie Mikheila Saakashviliho, jordánského prince El Hassan bin Talala, předsedy West Asia-North Africa Forum, po předsedu Spojenství 90/Zelení Cem Özdemira z Německa). V průběhu tří dnů trvání konference se jí zúčastnilo dalších více než 3000 pozorovatelů-jímž se mohl stát každý, kdo se přihlásil prostřednictvím elektronické pošty. Demokraticky se tak stala velkou příležitostí pro mnoho, zvláště mladých studentů a dalších zájemců. 15. konference se zaměřila na vztah právního státu a demokracie. Nejenom v obecné rovině, ale i konkrétněji v stěžejních oblastech, např. velká pozornost byla věnována problematice korupce.

Program konference byl rozdělen do následujících tematických panelů, které zde jen vyjmenujeme (bližší zájemci mají možnost využít webových stránek / Forum 2000/1/):

- Demokracie a právní stát
- Globalizující se svět: Suverenita států a její omezení
- Právo a náboženství
- Zkorumpovaná společnost?
- Právo a životní prostředí
- Podnikání, hospodářství a právní stát
- Regionální záběr

Jak je patrné z tohoto bohatého programu, jednalo se zatím o nejrozsáhlejší konferenci Forum 2000.

Panel „Právo a životní prostředí“ je logickou součástí konference, neboť péče o životní prostředí značně závisí na demokratickém přístupu a právních nástrojích. V panelu proběhlo několik aktivit. Nejnavštěvenější byl kulatý stůl na téma „Udržitelná budoucnost-mezinárodní odpověď na změny klimatu“. Ten velmi profesionálně moderoval Jan Dusík, náměstek generálního ředitele UNEP pro Evropu (dříve krátkodobý ministr životního prostředí ČR). Jak již z názvu plyne, debata se soustředila na multilaterální vyjednávání o změnách klimatu, hodnotil se pokrok v implementaci Rámcové úmluvy OSN o klimatických změnách (UN FCCC) a Kjótského protokolu, dosažený Kodaňskou dohodou v r. 2009 (spíše minimální) a daleko více Cancúnskými dohodami v r. 2010 (čemuž se věnoval zvláště José Luis Bernal, velvyslanec Mexika v ČR) a byla vyzdvížena důležitost nastávající konference o změnách klimatu v Durbanu ještě v r. 2011. Zvláště M. Bursík, exministr životního prostředí ČR se věnoval otázkám rozvoje zelené ekonomiky. Důležité je, že během krize celý sektor zelené ekonomiky celosvětově vzrostl o 30 %, bylo do něj investováno 112 miliard USD, přičemž je signifikantní, že nejvíce v Číně, následované Německem a USA. Oproti tomu vláda ČR masivně podporuje uhlí a snaží se co nejvíce omezit obnovitelné zdroje. B. Moldan, ředitel Centra pro otázky životního prostředí UK v Praze a první ministr životního prostředí v ČR citoval Gro Harlem Brundtlandovou, že přechod k udržitelnému hospodářství bude takovým revolučním krokem, jako byl v minulosti přechod od zemědělství k průmyslu. Jako místopředseda přípravného byra konference OSN Rio+20 poukázal na to, že konference Rio+20 bude hledat nástroje, jak takového přechodu dosáhnout. Proto bude zaměřená na instituce a zelenou ekonomiku v kontextu udržitelného rozvoje a vymýcení chudoby. Důležité bude překonat nedůvěru v životaschopnost udržitelného rozvoje, obnovit důvěru všech partnerů (stakeholders) celému procesu – vědců, nevládních organizací, podnikatelů, i hlavních skupin. V panelu ještě vystoupili Aspasia Camargo, legislativkyně z Brazílie, Karsten Duer, ředitel pro standardizaci Velux Group Dánsko, Drahomíra Mandíková, ředitelka firemních vztahů a komunikace Prazdroje Plzeň.

Panel „Právo a životní prostředí“ moderoval Senegalec Hassane Cisse, náměstek generálního rady, Vzdělání a výzkum ze Světové banky. Hlavním tématem panelu bylo hledání způsobů, jak zajistit implementaci a dodržování environmentálního práva. J. Dusík, náměstek regionálního ředitele pro Evropu, UNEP zdůraznil nutnost zpřísnění a zefektivnění mezinárodního práva životního prostředí a zvláště dodržování a vymáhání plnění mezinárodních dohod. Některé byly úspěšné – např. Montrealský protokol Vídeňské úmluvy, jiné nejsou plněny dobře, např. Kyotský protokol. Jako úspěšné jsou ty, které mají zajištěnou kontrolu jejich dodržování. Od konference v Rio de Janeiro bylo dosaženo na evropské úrovni pokroku v participaci veřejnosti Aarhuskou úmluvou o přístupu veřejnosti k environmentálním informacím, participaci na rozhodování ve věcech životního prostředí a v zajištění právní ochrany. Dohoda kontrolu dodržování obsahuje. Nyní je zvažována její replikace do jiných částí světa. M. Ivanova, profesorka státní správy na University of Massachusetts v USA zdůraznila nutnost uvědomění si toho, co a jak je potřeba změnit, i jak takovou změnu přivodit. Je třeba změnit základní ekonomický model, včetně vzorců spotřeby, vzdělávání. Mezinárodní instituce jako je UNEP je potřebné zefektivnit iniciativou na různých úrovních – politické, akademické i občanské. Je nutné změnit způsob, jakým mluvíme o udržitelnosti (což je daleko výstižnější, než udržitelný rozvoj, operující s růstem), uvádět příběhy, aby tomu rozuměla společnost, zvláště mladá generace. B. Moldan, ředitel Centra pro otázky životního prostředí UK v Praze upozornil na důležitost nyní, před konferencí OSN Rio+20 uvádět taková důležitá témata a nástroje, jako je zelená ekonomika, udržitelný rozvoj a vymýcení chudoby. K výzvam po novém ekonomickém modelu, neoperujícího s růstem, citoval ředitele UNEP A. Steinera, který upozornil na faktor času pro změnu myšlení a že zatím proto potřebujeme ekonomický růst např. k odstranění chudoby. Obává se proto, že příštích 5–15 let bude stále ještě tento ekonomický model. Je však třeba už v jeho rámci posílit environmentální správu, mezinárodní environmentální právo i multilaterální a bilaterální úmluvy a dohody. Poukázal na nutnost naslouchání názorů a sledování zájmů mezinárodní komunity a jednotlivých hlavních skupin, hledání synergií, aby nedošlo ke konfliktům, které by mohly zkomplikovat uvádění mezinárodní legislativy či dohod do života. Jako zásadní vidí analýzu toho, jaké jsou hnací síly. M. Huba, zástupce ředitele Geografického ústavu SAV v Bratislavě, dřívější předseda výboru životního prostředí

SNR a J. Mancham, zakládající prezident z Republiky Seychely, se soustředili na příčiny malé účinnosti environmentálního práva: M. Huba jako hlavní příčiny vidí vliv korupce a klientelismu, slabé právní povědomí, postupnou devaluaci práva např. přesunem k byrokratům, výjimky např. v případě národních parků a nízkou pozici v agendách politických stran, vlád a parlamentů. Velkým problémem je též nízká participace veřejnosti, nízký zájem médií, stereotypy nedodržování zákonů a právní bezvědomí, i nedostatečný tlak ze zahraničí (např. i EU v případě porušování její legislativy). Zabýval se velkou zodpovědností globálních institucí, kde nestačí postavení UNEP, ale bylo by potřeba posílení na úroveň čtvrtého pilíře OSN, jak navrhol Josef Vavroušek na konferenci v Rio de Janeiro v r. 1992. Ocenil práci EHK OSN, zmínil i důležitost procesu Životní prostředí pro Evropu, který začal na Dobříši, avšak vybídl k větší globální angažovanosti EHK, většímu duchu environmentální solidarity a empatie. Ocenil, že se konference Forum 2000 stále více zabývají těmito problémy, i když stále ještě nedostatečně. M. Mancham vysvětlil kořeny příčin citátem Mahátma Gándhího: „Svět uspokojí potřeby všech lidí, ale nikoli jejich chamtivost“. Konzum a sobectví na osobní i národní úrovni je možné překonat jen silnější globální institucí, než je UNEP, s globálním vůdcovstvím neboť globální efekty se týkají všech a je proto nutné dosáhnout vůle po fundamentálních změnách.

Panel „Ekologizace ekonomiky v době škrtů“ se uskutečnil ve spolupráci s Heinrich-Böll-Stiftung a Zelenou akademií. Moderoval ho zasvěceně novinář Jiří Macháček. V úvodním proslovu Cem Özdemir, spolupředseda Alliance 90/Strana zelených z Německa informoval o dlouhodobém postupu, jak bylo dosaženo rozhodnutí obejít se bez jaderné energie. Znamenalo to dosáhnout konsensu mezi stranami koalice a opozice i ve veřejnosti díky přesvědčivě připraveným argumentům. Rozhodnutí německé vlády nebylo improvizované a unáhlené na základě jaderné havárie ve Fukušimě (jak informovala naše média a projaderná lobby), ale už podložené podrobnými návrhy, jak získat nejadernou energii, připravenými v průběhu celého minulého desetiletí, které podpořilo i mnoho podniků a široká veřejnost. Pro podniky je výhodné vědět dlouhodobou strategii německé vlády, což se ukázalo ve velkém růstu investic do obnovitelných zdrojů energie po vládním oznámení postupného zavírání jaderných elektráren. V panelu vystoupil jako jeho oponent ekonom Randall K. Filer, profesor City University of New York, prezident CERGE-EI Foundation. Varoval před přeceňováním možností zelené ekonomiky. Dle něj je nereálné, aby např. Velká Británie měla 100 % energetických zdrojů z obnovitelné energie. Další panelista Ondřej Liška, předseda strany zelených (a dříve ministr školství, mládeže a tělovýchovy) hovořil o zodpovědnosti vedoucích představitelů jak vůči budoucím generacím, tak i vůči dnešním poznatkům vědy a výzkumu. Připustil, že ne všechny zelené myšlenky se mohou osvědčit, je však důležité, že se dokážeme z chyb poučit. V té souvislosti uvedl, že nakonec to byli Zelení, kteří jako první ze stran žádali v Evropě odstranění dotací na biopaliva. Žádal spravedlivý přístup k rozvíjejícímu se sektoru obnovitelných zdrojů energií, který by měl mít stejné právo na výzkum a přístup k dotacím, jako to měl dříve energetický sektor tradičních zdrojů. V této otázce ho podpořil i R. K. Filer, který upozornil na to, že mnoho podpory na vědu končí u průmyslové lobby, aniž by z toho byly výrazné inovace.

Další panel „My jsme krajina“ zorganizovala o.p.s. Centrum evropské sítě pro implementaci Evropské úmluvy o krajíně v ČR (CENELC.cz) spolu s českou a slovenskou Společností pro trvale udržitelný život (STUŽ). Moderoval ho známý ochránce krajiny Mikuláš Huba, zástupce ředitele Geografického ústavu SAV v Bratislavě. V poutavém úvodním slově nejprve definoval, co je to krajina. Vyzdvihl její komplexní hodnotu, včetně vnímání krajiny lidmi. Ač je naším domovem, její význam je podceněn a nástroje k její ochraně a udržitelnému hospodaření jsou vyvinuty jen nedostatečně, díky přeceňování ekonomických a podceňování jiných hodnot (kulturních, estetických, duchovních apod.). Jako předpoklady změny blíž rozvedl 3 předpoklady: Výzkum, širokou participaci a šíření zodpovědnosti i nástroje pro zlepšení implementace Evropské úmluvy o krajíně. Mezi ty zařadil posílení kapacit, zlepšení znalostí všech relevantních partnerů, vyloučení bariér demokratického angažování, zlepšení PR k veřejnosti a dobré příklady praxe obnovy a integrace historických krajinných struktur do současného života. Taktéž zdůraznil i lepší využití finančních zdrojů, win-win strategie, vývoj partnerství mezi různými sociálními skupinami a partnery (stakeholders), posílení mezinárodní spolupráce-též pomocí UNISCAPE, CIVILSCAPE a podobných sítí a vývoj vědeckých metod. Předdeslal, že paralelně s rychlostí mizení všech „nesoučasných“ fenomenů,

jejich kulturní hodnoty rostou a současně s tím též základní potřeba jednotlivců po bezprostředním kontaktu s autentickou přírodou nebo tradičními historickými prostředími jako zdroji vlastní identifikace, inspirace, relaxace a fyzického i duševního zdraví.

Martin Říha, architekt, dřívější náměstek ministra a místopředseda STUŽ v ČR popsal velmi fundovaně hodnoty české krajiny. Zatím nemáme díky rozděleným kompetencím integrované územní a krajinné plánování. Je nutné vytvořit takové, které bude zahrnovat všechny tři pilíře-jak environmentální, tak i ekonomický a sociální. Jana Dlouhá, pracovnice Centra pro otázky životního prostředí informovala o webových stránkách UNEPU, kde lze nalézt „Horká místa environmentálních změn“ (viz UNEP /2/) a „Atlasu našeho měnícího se prostředí“, který je výsledkem spolupráce UNEP a Google Earth (viz Google Earth /3/). Předvedla praktickou ukázkou, jak Atlas znázorňuje dopady lidské činnosti na životní prostředí, jako například tání ledovců, urbanizace nebo ničení pralesů, včetně příkladů z Evropy a našich republik (VD Gabčíkovo a Černý trojúhelník). Nejenom pro mnoho přítomných studentů byla velmi přínosná internetová adresa, kde Atlas najdou. Upozornila též na užitečnost dalších zdrojů, např. podrobného zmapování zaniklých obcí (viz zaniklé obce /4/). Josef Fanta, emeritní profesor universit v Amsterdamu, ve Wageningenu a v Českých Budějovicích porovnal přístup ke krajině v Holandsku a České republice, který je dle něj diametrálně odlišný. Holanďané už poznali i díky hustotě osídlení a poválečnému boomeru s expansí záborů půdy, jak je krajina důležitá, zatímco v České republice si jí zatím vůbec nevážíme. V ČR dle jeho rozboru je nutné vytvořit výzkumnou instituci, zabývající se komplexně krajinou, zvl. krajinnou ekologií, vytvořit struktury pro efektivní krajinné plánování, zlepšit ekologické uvědomění společnosti, zajistit zodpovědnost za krajinu u vlastníků a vypracovat národní krajinnou politiku, jako dlouhodobou koncepci. Martin Stránský, architekt a územní plánovač, předseda správní rady o.p.s. Cenelc.cz upozornil v působivé prezentaci na důležitost vnímání krajiny lidmi, kteří v ní žijí. Krajina odráží stav společnosti a je tak zrcadlem demokracie. Vyzdvihl potřebu udržitelného rozvoje pro demokratickou společnost. Referáty z panelu budou uveřejněny na webové stránce organizátora (viz CENELC.cz /5/).

Kulatý stůl „Voda: Může místo rozdělování spojovat?“ byl připraven ve spolupráci s The Coca Cola Company a týkal se hlavně Blízkého Východu, možností tamního řešení problémů hospodaření s vodou. Moderovala jej Irena Kalhousová, hlavní analytička Institutu bezpečnostních studií v Praze. V názvu je obsažena hlavní otázka, ke které bylo diskutováno, Přičemž už v zadání bylo, že nebudou hledány konflikty. V úvodní řeči Uri Shamir, emeritní profesor z Technion-Israel Institute of Technology, který se zúčastnil jednání mezi Izraelem a Jordánským a posléze i Palestinci, předeslal, že voda může být v budoucnu buď zdrojem konfliktů, anebo naopak, jak plyne i z jeho zkušenosti, příležitostí spolupráce, doslova vodním mostem míru. Začátkem devadesátých let se to podařilo po jednáních v Oslu mezi Izraelem a Jordánskem, takže vznikla společná komise pro vodu, později též obdobná po jednáních s Palestinci, přičemž základním předpokladem byl koordinovaný management vody na všech těchto územích. Důležitá byla ochrana přírody a vody i technologie. Zmínil též, že v minulém století bylo 7 konfliktů, které však nepřerostly ve válku. V diskuzi se zmínil i o jediném případě, který řešil Mezinárodní soudní dvůr: spor mezi původně Československem a Maďarskem o vodní dílo Gabčíkovo–Nagyymaros, ten však byl dle něj vrácen Slovensku a Maďarsku k vyřešení, protože to není obsahem mezinárodních úmluv. Velmi zajímavé bylo jeho sdělení, že již nyní Izraelci získávají celkem 300 mil. m³ ročně odsolené vody, přičemž jejich celkové přírodní zásoby činí 1,7 miliard m³. Pro rok 2050 už plánují získat desalinací 1,7 miliard m³. Jordánci Omar Rafai, výkonný ředitel Fora západní Asie-severní Afrika zdůraznil, že voda je podstatou všeho živého a je proto právem. Upozornil na zprávu „Modrý mír“ blízkovýchodních zemí, kde se píše o vodě jako nástroji socioekonomického rozvoje a míru. U možnosti transferu technologií (špičkových izraelských do arabských zemí) analyzoval 4 klíčové oblasti k zlepšení situace: závislost na roli a vlivu Muslimského bratrstva v budoucnu, zda dojde k poklesu vlivu USA a kdo tento vliv nahradí, a dále jaký bude vliv Turecka, který nyní stoupá v arabském světě. Jako zásadní pro pokrok ve spolupráci i ve vodním hospodaření se jeví, zda se pohne s palestinsko-izraelskými vztahy na politické úrovni. Ivo Šilhavý, dříve vedoucí pracovník Greenpeace a nyní vedoucí zastupitelského úřadu ČR v palestinském Ramalláhu souhlasil s Omarem Rafaiem, že voda je prvořadý politický problém, má dvojsečnou roli: na jedné straně experti mohou jednat o spolupráci, sdílení zdrojů, ale na druhé straně zůstává voda politickou záležitostí.

Zmínil nerovné využívání vody – velmi intenzivní Izraelci, nízké Palestinci. Informoval o rozvojových projektech ČR v Palestině: vytvoření systému vodního hospodářství ve východním Jeruzalémě a v Ramalláhu, taktéž o studii proveditelnosti na solární zdroje energie, což však nemá investiční prioritu u palestinské vlády. V diskuzi pak upozornil na mizející Mrtvé moře, na nebezpečí ireverzibilních změn, pokud se nebudou problémy řešit. Posledním panelistou byl Ladislav Bartoš, EHSS Manager z Veolia Voda, ČR. Ten se připojil k názoru, že bez politických rozhodnutí nedojde k zlepšení, protože žádná soukromá firma nemůže sama rozhodnout o výstavbě vodohospodářských zařízení. Technologicky je dle něj vše možné, ale záleží na vůli politiků.

Jako doprovodná akce letošního Fora 2000 bylo i slavnostní předávání cen E.ON Energy Globe Award Czech Republic ve vozovně tramvají Praha–Střešovice. Energy Globe Award je významnou cenou v oblasti úspor energie a životního prostředí, oceňuje projekty využívající zdroje energie hospodárně a ohleduplně k životnímu prostředí. Cena má za cíl zvyšovat povědomí a uspíšit tak globální změnu myšlení o našem životním prostředí a nakládání s energií ve 21. století. Ceny na národní úrovni se udělují ve více než 100 zemích světa. Iniciátorem soutěže v České republice je energetická společnost E.ON ve spolupráci s dalšími firmami i s nevládní organizací Tereza. Vítězem letošní ceny, vybírané i hlasováním a přenášené Českou televizí, se stal projekt Slaměnka Lukáše Čejny z Kruplové z kategorie Kutil, stavba nízkoenergetického domu z čistě přírodních materiálů, 2. místo získala obec Písečná z Moravskoslezského kraje za program podpory ekologického vytápění v obci.

Literatura:

- 1/ Forum 2000 2011: <http://www.forum2000.cz/cz/projekty/konference-forum-2000/2011/>
- 2/ UNEP: Environmental Change Hotspots, <http://na.unep.net/atlas/google.php>,
- 3/ Google Earth: Atlas of Our Changing Environment, <http://www.earth.google.com>
- 4/ Zaniklé obce: <http://www.zanikleobce.cz>
- 5/ CENELC.cz: www.cenelc.cz

Pavel Šremer

2.4.2 Příspěvek Mikuláše Huby na konferenci

Právo a životné prostredie v širších súvislostiach

Dámy a páni,

som rád, že tu môžem byť, pretože mám rád konferencie Forum 2000. Prečo? V prvom rade pre etické, filozofické a vizionárske zameranie Václava Havla a jeho úsilie ísť za hranice každodenného. V takomto havlovskom zmysle je právo nielen právo, životné prostredie je viac ako len životné prostredie v bežnom zmysle slova a vzťah medzi právom a životným prostredím je viac, než ako by sa nám mohlo zdať na prvý pohľad.

Vychádzajúc z vlastnej skúsenosti dovoľte mi začať svoju krátku prezentáciu pokusom zmapovať deficity v environmentálnom práve a jeho uplatňovaní v regióne strednej a východnej Európy.

V čom je problém?

Ak akceptujeme fakt, že uplatňovanie práva v bývalých komunistických krajinách je komplikovanejšie než v tradičných demokraciách, tak to platí ešte viac vo sfére životného prostredia, pretože je to jedna z najmladších právne relevantných oblastí nášho života a tiež preto, lebo otázky životného prostredia sa zväčša nepovažujú za také dôležité, ako napr. hospodárska kriminalita či trestná činnosť spojená s bezprostredným fyzickým násilím. Nedostatočná rozvinutosť a autorita občianskej spoločnosti v post-komunistických krajinách je ďalšou príčinou deficitov v tejto oblasti.

Od vstupu do Európskej únie je náš právny systém viac-menej kompatibilný s právnym systémom EÚ, a to vo všetkých sférach, vrátane environmentálnej. To znamená, že v tomto hlavný problém nie je.

Naše environmentálne zákony a iné právne normy nie sú ani príliš stručné či málopočetné. Veď napríklad počet a rozsah analogických právnych predpisov v takom Švajčiarsku je podstatne nižší, ale prax ochrany životného prostredia a prírody sú napriek tomu oveľa lepšie ako naša.

Tak v čom je teda problém? Túto otázku by bolo možno lepšie položiť psychológom či sociológom, než právnikom, legislatívcom a environmentalistom. Podľa môjho názoru ide o kombináciu, či dokonca synergiou viacerých príčin, ako napríklad:

- vplyv korupcie a klientelizmu,
- slabé právne (po)vedomie spoločnosti vrátane väčšiny jej reprezentantov,
- postupná devalvácia environmentálneho práva, napríklad cestou presunu reálnej legislatívnej sily z písaného práva do rúk byrokratov,
- prax výnimiek,
- nízka pozícia životného prostredia v agende politických strán, vlád, parlamentov...,
- nedostatočná účasť verejnosti na rozhodovaní a kontrole moci,
- malý záujem investigatívnych žurnalistov o túto oblasť,
- stereotypy tradície a mentality nerešpektovania zákonov a právneho „bezvedomia“,
- nedostatočný tlak zahraničia (napr. EÚ, a to aj v prípade, že sú porušované európske environmentálne právne normy).

Ale všeobecným problémom je – podľa môjho názoru – celkový nedostatok poznania a povedomia v prípade elít – od politických až po intelektuálne - čo sa týka záležitostí životného prostredia. Absencia seriózneho záujmu moci zlepšiť stav životného prostredia a nedostatok pochopenia, úcty a pozitívneho prístupu k prírode, krajine a životnému prostrediu. Správanie sa elít v tejto oblasti logicky napodobňuje aj bežná verejnosť.

Ak sa však mám vrátiť späť ku vzťahu medzi životným prostredím, právom a zodpovednosťou v rámci danom týmto panelom a duchom tejto konferencie, potom bude zrejmé, že jedným z hlavných zdrojov problémov je dôraz kladený len na ľudské slobody a práva bez ohľadu na skutočnosť, že druhou stranou tej istej mince je naša zodpovednosť a povinnosti (je to také pochopiteľné po desaťročiach potláčania ľudských práv a slobôd v našom regióne, ale zároveň neakceptovateľné a neudržateľné z pohľadu budúcnosti). Stále sme tiež nedokázali uspokojivo vyriešiť problém, ako urobiť subjektom práva aj mimoludskú prírodu, hoci máme Chartu Zeme a s inšpiratívnym návrhom na riešenie prišiel v roku 1990 aj spisovateľ Ludvík Vaculík vo svojej skvelej eseji nazvanej Jinou ústavu.

Čelíme globálnemu paradoxu: nikdy v histórii ľudstva neboli naše spoločné statky (ang. commons) – ako je napr. klíma či svetový oceán - viac ohrozené a spoločná akcia na záchranu nášho životného prostredia viac potrebná, ako práve dnes. A zároveň, pravdepodobne nikdy v minulosti prepíaty individualizmus, egoizmus, posadnutosť materiálnou spotrebou a hedonizmus neboli také masové, všeobecne tolerované, či dokonca oslavované. Súčasťou tohto globálneho paradoxu je aj to, že už dávno sa náš bohatý priemyselný sever planéty necítil byť taký ohrozený chudobou a neschopný čeliť svojim finančným a ekonomickým problémom ako práve teraz, keď sa od neho očakáva, že začne účinne pomáhať ostatným.

Áká je naša súčasná situácia tvárou v tvár vyššie povedanému? Hľadá sa globálny subjekt, líder či trendovo povedané hráč s dostatočnou autoritou a silou prekonať tradičné individuálne, skupinové či národné sebestvo. Kto v rámci globálneho spoločenstva má najväčšiu zodpovednosť a zároveň autoritu i reálne možnosti v tejto oblasti?

Subjektom zodpovedným za životné prostredie v štruktúre OSN je Program OSN pre životné prostredie – UNEP. Ale UNEP nemá dosť prostriedkov, autority a kapacít plniť túto úlohu uspokojivým spôsobom. Všetci cítime, že UNEP nie je adekvátnym pilierom v systéme OSN a že je potrebné ho reformovať, posilniť a urobiť ho rovnocenným s ostatnými piliermi: bezpečnostným, sociálnym, či ekonomickým – čo

bolo hlavným posolstvom prejavu, ktorý predniesol na Summitu Zeme v Riu vedúci československej delegácie Josef Vavroušek.

Najvyšším postaveným subjektom vo sfére svetového práva je Medzinárodný súdny dvor v Haagu, ale tento sa takmer nikdy nezaoberal záležitosťami životného prostredia, čo je ďalším nepriamym dôkazom deficitov vo sfére medzinárodného environmentálneho práva.

Čo sa týka regiónov v zmysle členenia OSN, región EHK OSN (angl. UNECE, ktorý zahŕňa Európu a Severnú Ameriku plus štáty bývalého Sovietskeho zväzu) a hlavne jeho relevantné inštitúcie musia byť globálnymi lídrami vo sfére ochrany životného prostredia. Je to niečo ako ich historická povinnosť či údel, a to hneď z viacerých príčin:

V prvom rade tento región spotrebúva najväčšiu časť globálnych zdrojov. V priebehu nedávnej histórie vyprodukoval enormné množstvo environmentálneho znečistenia. Zároveň disponuje najrozvinutejšou výskumnou základňou a najdokonalejšími technológiami. A napokon – napriek súčasnej kríze – aj najlepšimi finančnými zdrojmi. Navyše, keď už hovoríme o práve a demokracii, práve tento región je kolískou práva a demokracie v modernom zmysle slova.

Vedúce krajiny regiónu EHK majú rozhodujúcu zodpovednosť za dominantný globálny ekonomický model súčasnosti ako aj za celkové fungovanie dnešného sveta. Majú tiež vedúce postavenie v medzinárodných finančných a iných inštitúciách.

Tento región poskytuje dostatok ako pozitívnych, tak aj negatívnych príkladov, ktoré môžu slúžiť ako inšpirácia i ako memento pre ostatné regióny.

Z týchto i ďalších dôvodov je normálne a pochopiteľné, že najmä EÚ, ako kľúčová súčasť regiónu EHK, hrá v posledných desaťročiach vedúcu úlohu na poli ochrany životného prostredia a trvalo udržateľného rozvoja. Okrem iného sa tu pred viac ako 20 rokmi zrodila aj idea procesu Životné prostredie pre Európu, a to v časovej i vecnej súvislosti s prípravným procesom pred Summitom Zeme v Rio de Janeiro. Z toho vyplýva, že neapelujeme na nič nové, len na zlepšenie, prehĺbenie a posilnenie už jestvujúce angažmán EHK v globálnych procesoch.

Čo sú – podľa nás – výzvy pre blízku i vzdialenejšiu budúcnosť?

- Formulovať medzinárodný environmentálny poriadok oveľa precíznejším a koordinovanejším spôsobom a zlepšiť jeho uplatňovanie a vymáhateľnosť.
- Podstatne zefektívniť donucovacie mechanizmy v prípade všetkých environmentálne relevantných medzinárodných dohovorov a iných dokumentov.
- Posilniť pozíciu životného prostredia v štruktúre OSN a urobiť všetky inštitúcie, pôsobiace v environmentálnej oblasti, oveľa vplyvnejšími a účinnejšími.
- Zlepšiť mieru uvedomenia si spoločných globálnych statkov (commons) a podporiť globálny étos v tejto oblasti.
- Podporiť ducha globálnej environmentálnej solidarity a empatie v protiklade so sebeckým na všetkých úrovniach.

Na záver by som rád vyjadril potešenie z toho, že na konferenciách FORUM 2000 sa týmto problémom a výzvam venuje stále väčšia – aj keď podľa mňa stále ešte nie dostatočná – pozornosť.

Ďakujem za pozornosť!

2.4.3 Akce STUŽ na FORU 2000

Jako ďalší doprovodná akcie, i keď nebola uvedená v oficiálnom programe, byl seminář Kam směřuje proces životní prostředí pro Evropu – k 7. Ministerské konferenci EHK OSN v Astaně 21.–23. 9., který organizovaly Společnosti pro trvale udržitelný rozvoj v ČR a SR ve spolupráci s Informačním centrem

OSN v Praze. O výsledcích konference informovali účastníci konference Jiří Dlouhý, předseda STUŽe v ČR, Mikuláš Huba, předseda STUŽe SR a Lukáš Pokorný, pracovník MŽP ČR. Protože informace o konferenci v Astaně budou nejspíše uvedeny v samostatném článku, nebudeme se jí zde zabývat. Převládající názor na semináři byl, že konference v Astaně již byla organizována podle požadavků reformy, avšak závěrečná deklarace ministrů je na obecné úrovni, lepší jsou závěry NNO. Na závěr je nutno ocenit, že se otázky životního prostředí dostaly do programu mezinárodních konferencí Forum 2000 a nezbývá než věřit, že tomu tak bude i v budoucích ročnících.

2.4.4 Příspěvek Martina Říhy na akci FORA 2000 Krajina jsme my

Krajina domova není jen tvář naší země, ale i nás samých a našich skutků

Vážené dámy, vážení pánové, přátelé,

když jsem si v e-mailu akad. arch. Martina Stránského přečetl pracovní název této doprovodné panelové diskuze k letošní 15. konferenci Forum 2000, totiž „Krajina – zrcadlo demokracie“, hned se mi vybavilo několik ročníků konferencí, připravovaných týmem kolem zesnulého Ing. Ivana Dejerala a po jeho smrti kolem jeho ženy Kateřiny a Ing. Ivana Plicky „Tvář naší země – krajina domova“. Krajina je totiž jen jedním z mnoha zrcadel demokracie, ale není to také jen tvář naší země – je to tvář nás samých, generací lidí, kteří krajinu a přírodu, její zdroje, po tisíciletí využíváme a také přetváříme.

Podíváme-li se na fyzickou mapu ČR a zejména na mapu geologickou, vidíme, že jsme dostali do vínku krajinu velmi pestrou co do nadmořské výšky, terénní morfologie, geologického podloží i vodní sítě, že je to šťastná poloha v mírném klimatickém pásu, kde teploty v ročním proběhu nedosahují ani extrémních veder, ani mrazů, kde jsou přiměřené souhrny srážek pro život, že žijeme v seismicky relativně velmi klidné oblasti a podle toho je naše území i poměrně hustě zalidněné, s hustou sítí sídel velmi pestré skladby co do velikosti, s hustou sítí cest a s vysokou mírou přeměny a kultivace původní krajiny, než jaká tu asi byla před lidmi.

Tuto plodnou a úrodnou krajinu využíváme a kultivujeme a jedná se bezesporu o krajinu přeměněnou. Ani tam, kde člověk zemědělsky či lesnický nevhospodaří, netěží nerosty, nečerpá vodu, nevystavěl sídla, dopravní ani technickou infrastrukturu, kde chrání přírodu a krajinu jako takovou, jako v národních parcích a zejména v jejich prvních zónách, v národních přírodních rezervacích, nejde o člověkem nedotčenou „divočinu“, neboť i sem sahají některé důsledky činností člověka zevně, ať už jde o změny globálního klimatu, o dálkové přenosy škodlivin ve znečištěném ovzduší, ve srážkových vodách, o hluk, o zavlékání nepůvodních rostlin či živočichů či naopak o ztráty původních autochtonních druhů. Znalcům netřeba připomínat, jak v důsledku i jen nepatrných změn ve složení ovzduší, v pH srážek či teploty mizí nebo se stěhují některé citlivé druhy např. lišejníků nebo hub, při masivnějších atacích škodlivin z průmyslových emisí pak celá společnost, např. lesů, jak se tomu stalo ve 2. polovině 20. století v Krušných, Lužických a Jizerských horách a zčásti i v Krkonoších, Jeseníkách a Beskydech.

V České republice tak ve skutečnosti nemáme skutečnou neovlivněnou „divočinu“; máme jen různou měrou od málo až po silně ovlivněnou kulturní krajinu. I ta nejméně ovlivněná však není a nemůže být ani intenzivním ochranným úsilím vrácena do stavu jakési statické „předhumánní divočiny“, ale vyvíjí se evolučně podle vlivů změn, přicházejících do jejího území zvenčí. To by si měli uvědomit někteří snílci návratu k divočině – alespoň v hustě zalidněné Střední Evropě je to už nemožné. Tím méně je to možné rezignací na ochranu nepůvodních lesů před škůdci, jako se děje pod praporem „bezzásahovosti“ na Šumavě.

Lze ovšem systematicky chránit a dále rozvíjet pestrost míry, forem a typů kultivace a tím i nejrůznější typy krajiny a jejich přírodních součástí, neboť právě v diverzitě krajinných typů, různých intenzit hospodaření, proměnných hustot osídlení je krása a stabilita naší kultivované krajiny, která zpětně utváří a ovlivňuje nás, kdo v ní máme kořeny. Uvědomujeme si tu samozřejmě krásu naší krajiny a naše kořeny v ní vždy silněji, vracíme-li se z jiných zemí, jiných krajin, z ciziny, do svého rodiště a krajiny našeho mládí,

kteřá nás spoluvytvářela. Ač ani mnohým z cizích krajů nelze upřít krásu krajiny a přírody, kvůli kterým se z nich staly světové turistické destinace, postrádají často některou nebo více kvalit, které najdeme u nás a které jsem jmenoval v úvodu. Tím silněji si uvědomíme, jaké bohatství krajiny a přírody máme u nás právě v oné mírnosti klimatu, v proměnách přírody a krajiny od jara do zimy, v pestrosti geologického podloží i půd a tím i terénní morfologie, lesních porostů, vod, veškeré živé přírody, ale také v odlišných typech osídlení a výsledků kultivace krajiny při hospodaření a využívání krajiny lidmi a jak nás to vybavilo pro život v nejrůznějších podmínkách oproti jiným obyvatelům planety.

Toto uvědomění si kořenů v krajině a přírodě naší země není jen výsadou lidí vysoce vzdělaných. Je výbavou všech kulturních a citlivých lidí a děděnou hodnotou z generace na generaci, od sedláků a lesních dělníků či horníků až po akademicky vzdělané vědce či umělce. Svědectví o tom podávají četné vzpomínky lidí z této země i emigrantů, nespočetná umělecká díla. Jedná se nesporně o národní poklad hodný ochrany, i když po čtyřicetiletém materialistickém zpusnutí mravů si to ne všichni lidé u nás uvědomují a podle toho se v přírodě a ke krajině chovají.

Jak takovou diferencovanou ochranu přírody a krajiny opravdu zajistit? Jak sladit zájmy na ochraně zděděného kulturního a přírodního bohatství se zájmy na jeho využití, jak sladit prostorové nároky lidských činností a potřeb s územními nároky chráněných území, rostlin a živočichů? Lze toho docílit bez regulace funkčního využití území, jeho prostorového uspořádání, spontánně, nebo je při množství a nekompatibilitě požadavků na území nutno přistoupit k promyšlenému plánování, k regulaci, k záměrné diferenciaci míry a účelu využití území tak, aby zůstaly zachovány a funkční všechny jeho součásti a prvky, důležité pro zachování pestrosti a dynamické rovnováhy při jeho dalším vývoji a při uspokojování legitimních životních potřeb nejen lidí, ale všeho živého? Jsem přesvědčen, že je to nutné a že to lze, dostane-li se vyšší kvality a respektu společně dohodnutým kvalitním a respektovaným pravidlům a dokumentům.

Taková disciplína existuje již po staletí – je jí územní a v jeho rámci i krajinné plánování. Není to bolševický přežitek, jak tvrdili někteří konjunkturální překabátění komunisti a svazáci, náhle prozřevší vyznavači „trhu bez přívlastků“; plánuje se všude v rozvinutém světě. Jenže to nesmí být jako dřív vnučováno zvenčí – musí to být občany dobrovolně na sebe uvalená „seberegulace“ chování, ve své době a ve svém prostoru, ve svém území, v rámci vlastních kompetencí, s vysokou mírou svobody takového rozhodnutí, ale i přijatou mírou povinnosti zdržet se jednání, které by s tímto závazkem seberegulace v zájmu vyššího celku bylo v rozporu. Toto je přece základem každé rozvinuté občanské komunity, založené na organizovanosti, společenské dělbě práce dle specializací, na delegování některých práv a povinností na společně utvářené orgány veřejné moci a správy, na nezávislé soudnictví, na výměně hodnot na svobodném trhu a na solidaritě se slabými a postiženými. Je to koneckonců i výrazem nadále fungujícího pudu sebezáchovy lidského rodu přes všechny civilizační nánosy, odlišující nás od zvířat. Neboť v hloubi myslí si nepřestáváme uvědomovat, že jsme na křehkých zákonitostech přírody, na krajině a jejích zdrojích i na naší občanské komunitě a ekonomické prosperitě existenčně závislí nejen po stránce materiální, ale že nás dokáže její krása a rozmanitost povznést, okouzlit, inspirovat, vzdělávat a dojímat i po stránce duchovní, citové.

Je příjemné zjistit, že ani 6 let okupace nacisty za 2. světové války, ani 42 let vlády komunistů nedokázalo až na některé postižené oblasti tuto krásnou zemi zničit, že se mnoho z jejích krás zachovalo a mnohé škody už byly napraveny. Nelze však zavírat oči před tím, že ne všichni jsou ztotožnění s potřebou takové hodnoty ve veřejném zájmu chránit, citlivě rozvíjet a předat dalším generacím a díky takovýmto sobeckým barbarům a zkorumpovaným úředníkům nebo neumětelům ve veřejných funkcích dochází k recidivám tuposti, jakými jsou např. snahy orientovat energetiku nadále na uhlí a zlikvidovat i poslední výspy osídlení a přírody ve zdevastované Severočeské či Sokolovské hnědouhelné pánvi, v CHKO Beskydy na Ostravsku anebo dokonce dochází ke škodám novým i v posledním dvacetiletí.

Je-li krajina zrcadlem naší demokracie, pak je i na naší obnovené demokracii, stejně jako v naší krajině, ještě hodně co napravovat také v mentalitě lidí, v zájmu o věci veřejné a v tom i o krajinu a osídlení.

Konzumní společnost a její netečnost k takovýmto tématům, jen zdánlivě odlehlým nebo týkajícím se jen práce státních orgánů, bohužel vytvářejí v demokracii prostor pro zneužití svobody ke krátkodobému obohacení jednotlivců či skupin na úkor celku, na úkor skutečných veřejných, tedy nám všem společných a dlouhodobých životních zájmů a zájmů dalších generací. Na úkor oné pestrosti, tím i stability přírody a krajiny, rozumného rozsahu osídlení, rozumného hospodaření se zdroji bez plýtvání, s ohledem na budoucí potřeby našich dětí, vnoučat, pravnoučat...

Zřejmou výhodou je u nás možnost kromě institucí státu, krajských a obecních samospráv navázat na v podstatě lidové tradice trampingu, skautingu, okrašlovacích spolků, soukromých sedláků, lesníků, na nevládní environmentální organizace zaměřené na ochranu přírody, krajiny, památek, životního prostředí, ale také těžit z práce četných akademických pracovišť výzkumu a vysokých škol a prohlubovat v tomto smyslu obecné i specializované vzdělávání a výchovu současné i dalších generací.

Můžeme se v mnohém přiučit i ze zkušeností lidí jiných zemí, při podobných setkáních, jako jsou tyto konference Fórum 2000, aniž bychom zapomněli na vlastní kulturní vklad lidstvu a na naše specifika, která jsou také součástí kulturního a přírodního bohatství lidstva.

Ať k tomu přispěje i tato 15. konference Fórum 2000 a tato panelová diskuse v dalších příspěvcích.

Děkuji Vám za pozornost.

ing. arch. Martin Říha

2.5 Sedmá konference ministrů životního prostředí Evropy v Kazašské Astaně

2.5.1 Siedma konferencia ministrov životného prostredia a proces Životné prostredie pre Európu z pohľadu mimovládnej a akademickej sféry

Úvod

Dvadsať rokov po prvej pan-európskej konferencii životného prostredia v Dobříši pri Prahe, kde sa zároveň začali písať dejiny procesu Životné prostredie pre Európu (EfE), sa v kazašskej Aстане konala v poradí už siedma podobná konferencia.

Uskutočnila sa po prvý raz mimo Európu (v zmysle regionálneho členenia OSN patrí aj Kazachstan do regiónu Európskej hospodárskej komisie – EHK, UNECE – pozn. aut.) a prvý raz po reforme EfE, na ktorej sa dohodli ministri počas 6. konferencie v Belehrade. Ústrednými témami 7. ministerskej konferencie boli zelená ekonomika a voda.

Zameranie konferencie na dve konkrétne témy znamenalo na jednej strane skutočné zefektívnenie práce a je treba konštatovať, že niektoré vystúpenia politikov v rámci diskusií k zelenej ekonomike boli veľmi zaujímavé a že bolo vidieť, že väčšina európskych politikov a stratégií vidí v aplikácii environmentálne priaznivých postupov a vo využití najnovších úsporných technológií cestu z ekonomickej krízy. To zrejme súvisí s trendom prosadzujúcim sa v oblasti podnikania, kde progresívne ekonomické subjekty už pochopili, že “business as usual” nemôže dlhodobo prosperovať ani ekonomicky a že oblasť starostlivosti o prostredie je potenciálne obrovským trhom pracovných miest a príležitostí. Na strane druhej tým prakticky úplne vypadla zo zreteľa politikov iné témy, ktorá vyžadujú väčší duchovný vklad a dlhodobjšie uvažovanie zo strany vládnych inštitúcií – predovšetkým biodiverzita (a krajina), ktorá bola jedným z významných motívov minulej konferencie, kedy EU vyhlasovala celkom vážne mienený (aj keď zrejme reálne nesplniteľný) záväzok zastaviť pokles biodiverzity v EU do roku 2010. Taktiež iný významný okruh zodpovednosti národných vlád – ich záväzok, týkajúci sa presadzovania hodnôt udržateľnosti vo výchove a vzdelávaní – sa v Aстане piliš nezmiňoval, aj keď podpora tejto témy zaznela niekedy aj z nečakaných úst, napríklad pri vystúpení českého námestníka ministra priemyslu (ktorý však za danou oblasť zodpovednosť nenesie – ako sa to niekedy stáva, výchova tak môže byť aj témou únikovú).

Odborný a strategický prínos

Medzi pozoruhodné produkty, výsledky a prínosy, ktoré súvisia s konferenciou v Astane, patria:

- čiastočné zefektívnenie procesu EfE,
- Ministerská deklarácia z Astany,
- ambiciózne a rovnoprávna účasť zástupcov mimovládnych organizácií (MVO) na plenárnych zasadaniach i kulatých stoloch.

Rokovanie predstaviteľov Európskeho EcoFora s ministrom ŽP Poľska, ako predsedajúcej krajiny EÚ a so zástupcami Európskej komisie, Cena Josefa Vavrouška udelená EHK OSN na čele s jej výkonným tajomníkom Jánom Kubišom, samostatné sprievodné podujatie: Spomienka na Dobříš, „bezpapierová“ – elektronická podoba fungovania prípravy a priebehu konferencie, prezentácia Analýzy hodnotení (EEA), Správy Životné prostredie Európy – Stav a výhľad 2010 (EEA), Druhé hodnotenie cezhraničných riek, jazier a podzemných vôd (UNECE), Udržateľná spotreba a výroba v juhovýchodnej Európe, v južnej Európe, na Kaukaze a v Strednej Ázii (EEA, UNEP), Doprava, zdravie a životné prostredie: trendy a vývoj v UNECE a európskom regióne WHO (UNECE, WHO), Aplikácia strategického environmentálneho hodnotenia – sprievodca pozitívnymi príkladmi rozvojovej spolupráce (OECD), Astanská vodná akcia (UNECE) a niektoré ďalšie správy, dokumenty a iniciatívy, ktoré sa prezentovali v priebehu konferencie a na sprievodných podujatiach. Odborný prínos podujatia sa skoncentroval najmä do podoby 43 oficiálnych a viacerých neoficiálnych či ad hoc sprievodných podujatí, ktoré sa venovali širokému spektru problémov súvisiacich so životným prostredím Európy: od ekonomických nástrojov v prospech ŽP, cez ekosystémové služby, zmenu

Palác národů – místo konání konference

Předání Ceny Josefa Vavrouška procesu Životní prostředí pro Evropu - Eva Vavroušková předává cenu Jánovi Kubišovi, výkonnému tajemníkovi EHK OSN

klímy, partnerstvá vo sfére vody a cezhraničnú spoluprácu vo vodnom hospodárstve, chemickú bezpečnosť, vplyv pesticídov, zvyšovanie energetickej účinnosti, environmentálny monitoring, zdieľanie informácií, posudzovanie vplyvov na ŽP a strategické environmentálne hodnotenie, integrované prístupy k ŽP až po úlohu vzdelávania pre (trvalo) udržateľný rozvoj pri ozeleňovaní ekonomiky. Spomedzi organizátorov týchto zväčša starostlivo pripravených sprievodných podujatí boli UNECE, UNDP, UNEP, FAO a ďalšie v štruktúre OSN, ako aj EEA, Globálne vodné partnerstvo, REC, GEF ako aj jednotlivé vlády či ministerstvá.

Oproti minulým konferenciám došlo taktiež k výrazne väčšiemu zapojeniu ďalších hráčov (stakeholderov), predovšetkým z podnikateľského sektoru, aj keď toto zapojenie bolo menšie, než očakávaná organizátorov.

Výsledkom konferencie neboli žiadne ďalšie medzinárodné dohody (čo však bolo v súlade s dohodnutými pravidlami v rámci reorganizácie procesu „Životné prostredie pre Európu“). Ešte počas konferencie bola zrejma snaha niektorých delegácií (zvlášť USA) o ukončenie celého procesu, nakoniec však prevážil názor, že proces EfE bude pokračovať ďalšou konferenciou po cca piatich rokoch. Zatiaľ sa však nerozhodlo, kto ju bude organizovať.

Kazašská vláda pri tejto príležitosti predstavila svoju regionálnu iniciatívu Zelený most, v ktorej sa snažila presadiť Kazachstan ako rozhodujúceho „hráča“ v stredoázijskom priestore, ktorý by mal zabezpečovať prepojenie medzi európskym a ázijským regiónom.

Účasť zástupcov MVO na tejto ministerskej konferencii bola výrazne poznamenaná ekonomickou krízou. Tradiční podporovatelia účasti MVO, či už Európska komisia, škandinávské štáty či Holandsko tentoraz neboli ochotní podporiť účasť finančne, a tak nakoniec sa najväčším sponzorom účasti MVO stal Kazachstan, ktorý ju hradil 40 účastníkom. Po prvý raz sa nepodarilo uskutočniť prípravné stretnutie MVO, ktorá bývalo tradične rok pred ministerskou konferenciou (napr. v decembri r. 2002 v Bratislave ako príprava na kyjevskú konferenciu – pozn. aut.), organizačná príprava nebola zastrešená žiadnou veľkou medzinárodnou environmentálnou organizáciou (predtým to bolo European Environmental Bureau) a vo

vlastnej Astane silne prevažovali predstavitelia MVO z krajín bývalého ZSSR, a tak rokovacím jazykom bola často namiesto angličtiny ruština. Napriek všetkým prekážkam sa dokázali zástupcovia mimovládok veľmi efektívne zorganizovať, predniesť svoje príspevky, požiadavky a odporúčania na všetkých plenárnych zasadaniach konferencie a boli tiež aktívnymi (občas dokonca skoro jedinými aktívnymi) účastníkmi jednotlivých okrúhlych stolov.

Mimovládne organizácie majú tradične lepšiu možnosť i schopnosť pomenovať existujúce problémy pravým menom a vyžadovať ich nápravu; dokážu tiež reflektovať témy konferencie i prebiehajúce rokovania a zaujať k nim vlastný, väčšinou veľmi aktívny postoj, a napokon predkladajú i konkrétne návrhy praktických opatrení, ktoré by sa mohli stať hmatateľným výstupom ministerských rokovaní. Svoje celkové stanovisko k ministerskej konferencii v Astane MVO tentoraz sformulovali vo vlastnej deklarácii, ktorá sa usilovne pripravovala pred i počas celej konferencie. Túto deklaráciu nájdete na stránkach EcoFora <http://www.eco-forum.org/documents/ECO-Forum-Statement-Astana-final.pdf> a preklad jej podstatných častí nájdete v druhej časti tohto príspevku a vo väčšom rozsahu na www.changenet.sk (Huba, 2011). Všeobecne možno konštatovať, že zaujímavé závery v rámci procesu EfE v r. 2011 prinieslo práve toto neoficiálne rokovanie, kým záverečný dokument ministerskej konferencie sa záväzným formuláciám vyhýbal a zostal len pri všeobecných vyhláseniach.

Astanská deklarácia mimovládnych organizácií

Pohľad občianskych environmentálnych organizácií na proces Životné prostredie pre Európu i na konkrétne environmentálne problémy regiónu EHK a návrh na ich riešenie v integrovanej podobe obsahuje Astanská deklarácia, ktorú prijalo plenárne zasadanie Európskeho EcoFora 21.9. 2011. (Oficiálne: Astan-

ská deklarácia o pan-európskej agende pre konferenciu ministrov životného prostredia v Astane). V súlade s tematickým zameraním celej konferencie štyri má deklarácia hlavné časti:

1. Zelená ekonomika (ZE): nielen technologický zlepšenie.
2. Voda a s vodou súvisiace ekosystémy.
3. Voda a zelená ekonomika.
4. Proces Životné prostredie pre Európu (EfE) by mal pokračovať a zosilniť.

Okrem iného sa v nej píše:

Potrebuje sa odpútať od súčasnej posadnutosti rastom HDP a nahradiť ju smerovaním k ekonomickej prosperite a bezpečnosti pre všetkých, v medziach únosnej kapacity Zeme.

Materiálne bohatstvo nemôže byť jediným kritériom prosperity. Potrebuje uplatňovať hodnoty a normy, ktoré sú v súlade s udržateľným spôsobom života.

Iniciatívy súvisiace s ozelenovaním ekonomiky sa musia zamerať na životné štýly a hodnoty, ktoré sú v pozadí neudržateľných vzorcov spotreby, upúšťať od neudržateľných ekonomických aktivít a zabezpečiť spravodlivú distribúciu zdrojov. Treba podporiť integráciu konceptu rozumnej dostatočnosti do vzdelávacích systémov, zvyšovania verejného povedomia a označovania výrobkov.

Na meranie pokroku potrebujeme zaviesť nový súbor nástrojov, indexov a indikátorov. Musíme si konečne uvedomiť, že príroda je základ nášho života a predpoklad dlhodobej prosperity našich spoločností, a nie neobmedzený zdroj hospodárskeho rastu, ako sa stále ešte chápe v súčasnosti. Základom nášho hospodárskeho napredovania by sa mal stať rozvoj ľudského kapitálu.

Technologické riešenia a vyššia efektívnosť vo využívaní zdrojov nestačia, pretože rastúca spotreba a populačný tlak vedú aj pri zvýšenej efektívnosti k stále väčšej exploatacii zdrojov. Súčasný životný štýl sú závislé na nadspotrebe prírodných zdrojov. Konečný svet prírody jednoducho nemôže uspokojiť nekonečný rast. Musíme brať do úvahy sociálne a biofyzikálne limity ekonomického rastu. Potrebuje definovať a rešpektovať tieto limity.

Súčasný finančný systém nepodporujú aktívne ozelenenie ekonomiky, voláme preto po adekvátnej regulácii finančných trhov, reforme medzinárodných finančných mechanizmov, integrácii prírodného kapitálu do národného účtovníctva, zahrnutí externalít do cien a prijatí nových mechanizmov, ako je transakčná daň, platby za ekosystémové služby a pod.

Stále aktuálnou požiadavkou je mobilizácia finančných zdrojov a kapacít na odstránenie starých environmentálnych záťaží. S tým súvisí aj urýchlené odstavenie zastaralých jadrových reaktorov, prechod na bezjadrovú energetiku a väčšia pozornosť venovaná celému cyklu od ťažby uránu až po problematiku jadrového odpadu.

Celý región EHK potrebuje regionálny rámec a cestovnú mapu smerovania k udržateľnej spotrebe a zelenej ekonomike. Tento región by mal hrať vedúcu úlohu v tejto sfére v rámci prípravy Summitu Rio+20 i po ňom. Okrem vyššie uvedených požiadaviek by sa v ňom mala venovať pozornosť odpútaniu sa od zavádzajúcich ukazovateľov typu HDP a škodlivých dotácií, 10-ročnému rámcovému programu udržateľnej spotreby a výroby, Stratégii vzdelávania o trvalo udržateľnom rozvoji, monitorovacím a hodnotiacim systémom ai.

V časti týkajúcej sa vody a s vodou súvisiacich ekosystémov sa žiada okrem iného zlepšiť manažment vodných zdrojov v cezhraničnom kontexte, znížiť znečistenie z ťažby surovín, ako aj jadrového a priemyselného znečistenia. Riziko znečistenia podzemných vôd z ťažby uránu je zvlášť aktuálne práve v regióne Strednej Ázie.

Ďalšou rizikovou oblasťou, vyžadujúcou zvýšenú pozornosť, je znečistenie vôd z poľnohospodárstva. Týka sa to ako súčasných praktík, tak aj tzv. zabudnutých pesticídov z minulosti.

Veľká časť obyvateľov regiónu EHK - najmä na vidieku - stále ešte stráda v dôsledku nedostatku zdravotne nezávadnej pitnej vody a adekvátnej sanitácie. Situácia v mnohých krajinách východnej časti regiónu sa za uplynulých 20 rokov dokonca zhoršila.

EcoForum preto apeluje na vlády, ktoré tak dosiaľ neurobili, aby prijali programy na spôsob Astanskej vodnej akcie, ratifikovali Dohovor o cezhraničných vodách a Protokol o vode a zdraví, zabezpečili zásobovanie pitnou vodou a sanitáciu pre ľudí na vidieku.

Čo sa týka časti 3, teda vzťahu medzi vodou a zelenou ekonomikou, sa vo vzťahu k vládam požaduje, aby sa ciele šetrenia s vodou integrovali do hospodárskych sektorových stratégií. Pre všetky povodia by sa mali prijať ciele redukcie využívania vodných zdrojov a zlepšiť cezhraničnú spoluprácu v oblasti manažmentu povodí.

Z hľadiska inštitucionálneho je najdôležitejšia 4. časť memoranda, kde sa o.i. konštatuje vysoká hodnota procesu Životné prostredie pre Európu ako užitočného a efektívneho nástroja medzinárodnej spolupráce. Počas 20 rokov svojej existencie tento proces hral vedúcu úlohu pri rozvoji programov, plánov a stratégií na zlepšenie kvality životného prostredia v regióne EHK. Viaceré iniciatívy, ktoré vzišli z tohto procesu, môžu slúžiť ako vzor pre iné regióny, napr. Environmentálny akčný plán pre krajiny strednej a východnej Európy, Pan-Európska stratégia biologickej a krajinej diverzity, Aarhusský dohovor či Stratégia vzdelávania o trvalo udržateľnom rozvoji.

Tieto a ďalšie výsledky EfE procesu predstavujú významný príspevok k riešeniu environmentálnych problémov a iniciovaniu množstva aktivít na regionálnej, národnej i miestnej úrovni. V rámci EfE vznikol aj unikátny systém partnerstva Východ-Západ. Od samého začiatku tento proces významne pomáhal tranzitívnym ekonomikám čeliť environmentálnym problémom i celkovej transformácii spoločnosti od totality k demokracii. Napriek rastúcej diverzite tieto krajiny dokázali do značnej miery zjednotiť svoje úsilie na zlepšenie environmentálnej situácie v regióne.

Proces EfE taktiež uviedol do života interakciu medzi vládami a MVO, ktoré sa stali významnými a oficiálne uznávanými partnermi v tomto procese a získali ojedinelú možnosť aktívnej participácie.

V závere deklarácie sa kriticky konštatuje, že od konferencie ku konferencii sú Ministerské záverečné dokumenty viac a viac deklaratívne a konkrétne praktické rozhodnutia a akčné body je v nich ťažšie a ťažšie nájsť. Od konferencie ku konferencii sú rozhodnutia implementovať niečo stále výnimočnejšie. „Musíme myslieť aj na to, ako bude náš EHK región vyzeráť na nadchádzajúcom summite Rio + 20 v júni 2012. Bude hanbou, ak sa z priekopníka celého procesu stane náš región spiatočníkom a vízia bývalého ministra Vavrouška z prvej EfE konferencie v Dobříši r. 1991 zostane len na papieri. Stále však veríme, že v prípade politickej vôle vlád a s našou podporou sa opäť staneme lídrami na globálnej úrovni v úsilí o skutočne udržateľný a zelený rozvoj“.

K dokumentom pripraveným v súvislosti s konferenciou v Aстане a k ďalším aktuálnym aktivitám zaujali delegáti konferencie EcoFora nasledujúce stanovisko:

Analýza hodnotení

Správa Analýza hodnotení, pripravená Európskou environmentálnou agentúrou, poukazuje o.i. na nevyhnutnosť posilnenia vzájomných väzieb a hodnotenia politík. Dúfame, že ministri odsúhlasia proces pravidelného hodnotenia a systémového zdieľania environmentálnych informácií naprieč Pan-Europským regiónom.

Európske EcoForum taktiež víta Druhé hodnotenie cezhraničných riek, jazier a podzemných vôd v regióne EHK. Potešiteľné je aj to, že príprava tohto dokumentu sa diala on-line a bola transparentná a otvorená voči podnetom zvonka.

Nové úrady Regionálneho environmentálneho centra

Z ich pôsobenia v regióne východnej Európy, Kaukazu a Strednej Ázie možno vyjadriť sklamanie, keďže sa z nich stalo niečo ako privilegované a na donoroch závislé konzultačné firmy, pre ktoré účasť

verejnosti nepatrí k prioritám a ktoré nebudia dojem, že by boli efektívne v zmysle cost/benefit analýz. Opätovne apelujeme na zlepšenie situácie v tejto oblasti.

Dynamizmus procesu EfE

EcoForum privítalo rozhodnutie prijaté v r. 2007 v Belehrade, reformovať EfE proces. Zároveň však odmietame to, aby niektoré z krajín EHK zneužívali túto reformu ako zámienku na obmedzovanie procesu EfE a jeho podporných štruktúr. Takéto postoje protirečia ďalšiemu z belehradských rozhodnutí: položiť dôraz na implementáciu dohôd a odporúčaní prijatých na predchádzajúcich ministerských konferenciách. Apelujeme na ministrov, aby so všetkou rozhodnosťou zvýšili dynamiku EfE procesu a uplatnili efektívne politické nástroje v záujme dosiahnutia udržateľnejšej budúcnosti.

Viac pozornosti biodiverzite

So znepokojením konštatujeme, že biodiverzita sa ocitla mimo oficiálnu agendu astanskej konferencie, napriek tomu, že biodiverzita a ekosystémové služby sú kľúčovými piliermi zelenej ekonomiky. Musíme vládám pripomenúť, že jedným z najdôležitejších výsledkov 10. Konferencie zmluvných strán Dohovoru o biologickej diverzite je prihlásenie sa k Strategickému plánu pre tento dohovor a k potrebe vyhodnotiť plnenie národných stratégií a akčných plánov v tejto oblasti. Zároveň vítame iniciatívu v prospech Medzivládnej platformy o biodiverzite a ekosystémových službách a apelujeme na vlády, aby ju podporili.

Účasť verejnosti v rámci EfE

Pre nedostatok zdrojov účasť verejnosti na prípravnom procese pred konferenciou v Astane bola dosť skromná. Napriek tomu opätovne potvrdzujeme svoj záväzok pokračovať a byť naďalej plnohodnotným partnerom v procese EfE, vrátane organizovania spoločných okrúhlych stolov so zastúpením vlád i MVO a žiadame, aby vlády zaujali podobné stanovisko.

Potreba konkrétnych, kvantifikovateľných a časovo ohraničených záväzkov

Znepokojuje nás nedostatok vyššie uvedených záväzkov v návrhu ministerskej deklarácie. Napriek tomu chceme veriť, že diskusie na tejto konferencii pomôžu zúčastneným krajinám dohodnúť sa na budúcich spoločných aktivitách ako aj prísť s impulzom v prospech rozvoja spolupráce, vrátane prípravy Summitu o trvalo udržateľnom rozvoji „Rio + 20“.

Vítame iniciatívu vlády Kazachstanu podporiť prechod k zelenej ekonomike o.i. prostredníctvom jej iniciatívy Zelený most a tešíme sa na širokú diskusiu a efektívnu účasť verejnosti na nej.

Záver

Ani jedno z vyššie uvedených konštatovaní či odporúčaní nie je úplne objavné alebo revolučne nové. Zároveň mnohé dôležité požiadavky deklarácia neobsahuje, okrem iného preto, lebo jej autori sa zamerali na prioritné témy ministerskej konferencie. Napriek všetkým týmto a prípadným ďalším výhradám je astanská deklarácia mimovládnych organizácií inteligentným a konzistentným príspevkom do diskusie o želateľnej budúcnosti životného prostredia v Európe i celom regióne EHK OSN. Proces ich prípravy je stelesnením jedného z hlavných princípov (medzinárodných) jednaní o životnom prostredí, ktorý se zdôrazňuje vo všetkých strategických dokumentoch, prijatých v tejto oblasti: nutnosti zapojení všetkých spoločenských skupín do diskusie o smerovaní k udržateľnejšej budúcnosti.

Literatúra:

<http://www.eco-forum.org/documents/ECO-Forum-Statement-Astana-final.pdf>

Huba, M. (2011) Čo sme žiadali a čo navrhovali ministrom v Astane, www.changenet.sk, 28.11.2011

Mikuláš Huba, Jiří Dlouhý, Jana Dlouhá

2.5.2 Seminář STUŽ k 7. ministerské konferenci EHK OSN v Astaně aneb kam směřuje proces Životní prostředí pro Evropu

STUŽ pořádala 12. října v Domě OSN v Praze, nám. Kinských seminář k 7. konferenci ministrů životního prostředí. Seminář byl uveden slovy:

Před dvaceti lety byl zahájen proces Životní prostředí pro Evropu, díky Dobříšské konferenci ministrů životního prostředí zemí EHK OSN, iniciované tehdy prvním federálním ministrem životního prostředí ČSFR Ing. Josefem Vavrouškem (mimochodem i zakladatelem STUŽ). Tento proces přinesl naší zemi a mnoha dalším zemím Evropy (hlavně dřívější Východní Evropy) mnohé – jak know-how v oblasti programové, tak i následně pomoc finanční. Na předchozí, 6. ministerské konferenci v Bělehradě však bylo jasné, že se proces stal velmi formálním a bude nutné najít jeho nové pokračování. To bylo právě úkolem 7. ministerské konference v kazašské Astaně. Konference se účastnili nejen zástupci ministerstev, ale jako již od počátku procesu i reprezentanti nevládního sektoru. O průběhu jednání a výsledcích konference v Astaně nás na tomto diskusním semináři seznámí její přímí účastníci. Seminář se koná v době jednání konference Forum 2000, k níž tematicky patří, hosté této konference budou pozváni i na tuto diskuzi.

Program semináře:

- Zahájení: vedoucí Informačního centra OSN v Praze Michal Broža.
- Úvodní slovo: moderátor Pavel Šremer, místopředseda STUŽ ČR.
- Informace o celkovém průběhu konference: Ing. Jiří Dlouhý, předseda STUŽ ČR.
- Výsledky konference z hlediska státní správy: Mgr. Iveta Špaltová, vedoucí oddělení mezinárodních organizací MŽP.
- Výsledky konference z hlediska nevládního sektoru: prof. RNDr. Mikuláš Huba, předseda STUŽ SR.
- Celkové zhodnocení přínosů a nedostatků konference: prof. RNDr. Bedřich Moldan, ředitel Centra pro otázky životního prostředí.
- Diskuze a dotazy z pléna.

2.6 Konference Cesty k udržitelnější budoucnosti konaná v Bratislavě dne 19. listopadu 2011

2.6.1 Slovo na úvod – pár odpovědí na nevyslovené otázky

Vážené dámy, vážení páni, milí priatelia,

môžete sa oprávnene pýtať, prečo chceme dnes takú pozornosť venovať nejakým dávnyim konferenciám, či dokonca 40 rokov starým správam. Veď čas a energiu by bolo treba venovať takým aktuálnym a akútnym problémom, ako sú príčiny a environmentálne súvislosti stále zjavnejšej krízy, reforma Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ, príprava návrhu Zákona o ochrane prírody a krajiny... Ale aj takým výzvam, ako je súčasná bezprecedentná devastácia Tatier, trasovanie diaľnic cez chránené územia, či Damoklov meč, visiaci nad prírodnými a kultúrnymi hodnotami Bratislavy a iných slovenských miest.

Môžete sa tiež pýtať, ktorá konferencia čo vyriešila, aby bol dôvod venovať jej takú pozornosť.

Tak teda, pokúsím sa o pár odpovedí na Vaše nevyslovené, ale možné a legitímne, otázky:

Bude dnes reč o Riu. Iste, ani Summit Zeme, akokoľvek bol pamätný a jeho výsledky dôležité (spomeňme aspoň Rámcový dohovor o zmene klímy, Dohovor o biodiverzite, Agendu 21 či princíp predbežnej opatrnosti), nezmenil chod sveta. Na rozdiel od Jaltskej konferencie nevytvoril (našťastie) nič na spôsob nepreniknuteľnej železnej opony, ale ani (žiaľ) nespochybniteľný, všeobecne rešpektovaný a sebazáchovný morálny imperatív úcty k prírode. Keby sa tak bolo stalo, súčasná kríza a obavy z budúcnosti by nemali také hrozivé kontúry.

Ak bude reč o Riu, nebude to len preto, lebo bez neho by – logicky – nebolo ani Ria+20, ktoré je možno poslednou šancou na to, aby sa svet spamätal, ale nebolo by ani viacerých dlhodobých procesov – od snahy o redukciiu skleníkových plynov až po miestne Agendy 21, nebolo by celosvetového ohlasu koncepcie udržateľnosti a jej vedeckých implikácií, nebolo by mnohých aktivít, programov a inštitúcií a zrejme by nebolo ani globálneho environmentálneho étosu, ktorý, napriek všetkým pokusom o jeho marginalizáciu, z roka na rok silnie.

A prečo je v podtitule našej konferencie spomínaná Dobříšska konferencia? Tam je ten dôvod ešte bezprostrednejší a osobnejší ako v prípade Ria. Veď toto, minimálne pre Európu a jej životné prostredie kľúčové podujatie, sa uskutočnilo v bývalom Československu, z iniciatívy nášho blízkeho spolupracovníka a priateľa Josefa Vavrouška a vďaka organizačnému nasadeniu tu prítomných Pavla Šremera, Jany Dlouhej a jej manžela Jirku, ale najmä Honzu Káru, ktorý tu, žiaľ, dnes nie je, ale zato Vás srdečne pozdravuje, podobne ako Vás pozdravuje aj Ján Kubiš, výkonný tajomník EHK OSN a zástupca generálneho tajomníka OSN, Regina Schneider – koordinátorka European Environmental Bureau a ako ste zistili z konferenčných materiálov, list účastníkom tejto konferencie poslal aj eurokomisár pre životné prostredie Janez Potočnik.

Ak si pripomíname Dobříš, robíme tak nielen z vecných, či racionálnych dôvodov, ale aj z dôvodov takpovediac emocionálnych v snahe vzdať hold tým pár ľuďom, ktorí v časovej i finančnej tiesni dokázali v našich skromných podmienkach pripraviť obdivuhodné podujatie, ktoré sa zapísalo do histórie a o ktorom sa na Slovensku ale i v Českej republike celkom nepochopiteľne mlčí. Mlčí viac, ako za našimi hranicami.

Ešte dvakrát dávnejšie ako konferencie v Riu či Dobříši, vznikla na MIT Prvá správa Rímskemu klubu Limity rastu. Vzápätí sa stala bestsellerom, ktorý ovplyvnil globálne myslenie viac, než ktorákoľvek iná porovnateľná štúdia. Ani to, čo sa z tejto prognózy nenaplnilo, nehovorí 40 rokov po jej vzniku v jej neprospech – veď varovné prognózy sa robia so zámerom, aby sa predišlo ich tragickému naplneniu.

Dnes sa veľa hovorí o tom, že Európe i svetu chýba spoločný, príťažlivý príbeh. Myslím si, že aj pre tých – ktorí sa osobne nezúčastnili tohto 40 ročného uvažovania a diskutovania o limitoch rastu či 20-ročného konferenčného maratónu s etapovými zastávkami v Luzerne, Sofii, Aarhuse, Johannesburgu, Kyjeve, Belehrade a Astane môže byť príbeh, ktorý sa začal písať v Massachusetts, Dobříši, či božskom Riu zaujímavým a inšpiratívnym príbehom.

Mikuláš Huba, Primaciálny palác, Bratislava, 29. 11. 2011

2.6.2 Závěry a odporúčania z konferencie Cesty k udržateľnejšej budúcnosti

Preambula

Žijeme v čase prehlbujúcej sa krízy, ktorú nemecká kancelárka Angela Merkelová označila za najväčšiu od čias II. svetovej vojny. Nielen jednotlivci, ale aj celé štáty dlhodobo žili a žijú na dlh, ktorý zrazu nemá kto splácať. Aj keď sa zväčša hovorí len o finančnom či ekonomickom rozmere tohto dlhu, rovnako alarmujúci a dlhodobo narastajúci je aj dlh vo sfére ekologickej, environmentálnej, sociálnej, kultúrnej a etickej. Táto situácia dozrievala dlho, avšak tí, ktorí mali v rukách moc, si pred ňou zatvárali oči a odmietali reagovať na varovné signály a prognózy. Najznámejšia z týchto prognóz – Limity rastu – vznikla na objednávku Rímskeho klubu pred 40 rokmi. Na konkrétnych vývojových trendoch a prostredníctvom matematicko-štatistických modelov poukázala na nebezpečenstvo ilúzie neobmedzeného rastu v obmedzenom priestore biosféry našej Zeme. O 20 rokov neskôr sa v bývalom Československu po prvýkrát stretli ministri životného prostredia Európy, aby prijali ambiciózne ciele starostlivosti o životné prostredie starého kontinentu a upozornili na skutočnosť, že za problémami s našim životným prostredím sú neudržateľné vzorce správania. Odvtedy sa traduje proces Životné prostredie pre Európu, ktorého ostatným vrcholom bola 7. ministerská konferencia v Astane v septembri 2011. Dosiaľ najvýznamnejším míľnikom v starostlivosti o životné prostredie v jeho dialektickej jednote s držateľným ekonomickým a sociálnym rozvojom bol Summit Zeme v júni 1992 v Rio de Janeiro. Na jeho 20. výročie pripravuje OSN podobne

veľkú konferenciu s názvom Rio+20 s cieľom pomenovať problémy a pokúsiť sa eliminovať neudržateľné trendy vývoja sveta, zlepšiť fungovanie globálnych inštitúcií a ozeleniť ekonomiku. Jedno z rozhodujúcich slov vo všetkých týchto procesoch by mala mať vedecká komunita s dôrazom na tie disciplíny, ktoré sa zaberajú životným prostredím, udržateľnosťou a kvalitou života. Oficiálne kruhy v našom štáte ani jednej z uvedených skutočností nevenujú náležitú pozornosť a aj preto sa 29. novembra 2011 stretli zástupcovia vedeckej komunity, experti z mimovládnych organizácií a ďalší kompetentní zo Slovenska, Českej republiky a Rakúska, aby sa vzájomne informovali o svojom videní problémov a východísk (príloha). Na záver prijali odporúčania zainteresovaným subjektom na globálnej, národnej i miestnej úrovni.

Účastníci konferencie odporúčajú:

Globálnym inštitúciám

Všetkým medzinárodným inštitúciám, zaangažovaným do prípravy konferencie OSN Rio+20, ktorá sa bude konať v júni 2012 v Rio de Janeiro, aby využili tento summit na prehodnotenie neudržateľných trendov v smerovaní ľudstva a zmobilizovali všetky disponibilné intelektuálne, legislatívne, ekonomické, organizačné a iné zdroje, schopnosti, prostriedky, nástroje a kapacity, ako aj pozitívne vízie, pohnútky a emócie na zvrátenie týchto trendov. Kríza globálnych rozmerov, ktorej čelíme, je zároveň jedinečnou výzvou: buď na ňu budeme aktívne a s plnou vážnosťou reagovať, alebo samých seba odsúdime na bezmocné priznanie sa blížiacemu sa kolapsu. Čas, ktorý máme k dispozícii, sa dramaticky kráti a 20 rokov, ktoré uplynuli od Summitu Zeme v Riu, sme viac premárnili, ako využili. Nech je nám to mementom a nech sa summit Rio+20 stane ešte významnejším historickým medzníkom či bodom obratu, ako bol samotný Summit Zeme pred 20 rokmi!

EHK OSN a európskym inštitúciám

Európskej hospodárskej komisii OSN a všetkým relevantným európskym inštitúciám od Európskej komisie, cez Európsky parlament až po Radu Európy, aby v spolupráci s vládami a mimovládnyimi organizáciami európskeho regiónu uznali svoju rozhodujúcu zodpovednosť za budúcnosť sveta a využili proces Životné prostredie pre Európu a ďalšie adekvátne procesy a nástroje na koordinovaný prístup k zlepšeniu stavu životného prostredia nielen v našom regióne, ale aj v iných oblastiach sužovaných hladom, smädом, chorobami, vojnami, nespravodlivosťou a devastovaným životným prostredím.

Vláde Slovenskej republiky (súčasnej i budúcej)

Komplexnejšie chápať a zodpovednejšie reagovať na prejavy prehlbujúcej sa krízy a dlhov v celej ich vzájomnej kauzálnej previazanosti, teda vrátane ich environmentálnych, sociálnych a etických aspektov a premietnuť takúto filozofiu do zásadných strategických dokumentov.

Zvýšiť účinnosť a vymáhateľnosť právnych nástrojov v environmentálnej oblasti. Podporiť ekologizáciu spoločenského vedomia a rozvoja, ako aj integráciu environmentálnych aspektov do jednotlivých rozvojových programov v intenciách platného i pripravovaného environmentálneho akčného programu EÚ.

Prerokovať správu o výsledkoch Siedmej konferencie ministrov životného prostredia v Astane, prijať uznesenie k týmto výsledkom, ako aj následné kroky na plnenie záväzkov a odporúčaní z tejto konferencie. Kontinuálne a proaktívne sa zúčastňovať na procese Životné prostredie pre Európu. Uchádzať sa o možnosť usporiadať nasledujúcu ministerskú konferenciu (či už samostatne, alebo v spolupráci s Českou republikou) a tým pripomenúť skutočnosť, že prvá ministerská konferencia tohto druhu sa konala v bývalom Československu, ako aj fakt, že Slovensko by malo byť v tom čase predsedajúcou krajinou EÚ.

Odborne a organizačne zabezpečiť serióznú prípravu Slovenskej republiky na vrcholnú konferenciu OSN Rio+ 20, ktorá sa bude konať v júni 2012 v Rio de Janeiro. Návrh mandátu a stanovísk, s ktorými pôjde slovenská delegácia na tento summit, podrobiť v dostatočnom časovom predstihu odbornej i verejnej diskusii. V priebehu jarných mesiacov 2012 zorganizovať – v spolupráci s akademickou sférou, tretím sektorom a ďalšími zainteresovanými skupinami – národnú, prípadne i medzinárodnú konferenciu

a v spolupráci s tretím sektorom i verejné fórum na túto tému.

Opätovne osamostatniť Radu vlády pre trvalo udržateľný rozvoj a vrátiť jej prierezové zloženie, poradno-iničiačnú podobu a ambicióznú náplň minimálne v takej podobe, akú mala v rokoch 1999–2000 a nepripustiť hroziace opätovné zrušenie Ministerstva životného prostredia SR vzhľadom na rozsiahlu agendu tohto rezortu, ale najmä, vzhľadom na potrebu jeho čo najväčšej rozhodovacej nezávislosti od hospodárskych rezortov.

Zvýšiť celkové výdavky určené na podporu vedy a výskumu zo súčasného škandalózneho 0,47 % HDP minimálne na 1 % HDP a postupne aspoň na priemer EÚ, ktorý predstavuje 1,81 % HDP. Pripomíname, že podpora vedy a výskumu patrí medzi dôležité ukazovatele udržateľnosti, resp. neudržateľnosti smerovania spoločnosti.

Národnej rade Slovenskej republiky

Obnoviť činnosť samostatného Výboru pre životné prostredie, ochranu prírody a krajiny a jej poradného orgánu.

Politickým stranám kandidujúcim v nadchádzajúcich parlamentných voľbách

Zamerať sa pri tvorbe – a najmä pri realizácii – volebných programov na konkrétne ciele komplexnej starostlivosti o životné prostredie, prírodu a krajinu, ako aj na efektívnejšie, racionálnejšie, šetrnejšie, a teda udržateľnejšie využívanie prírodných zdrojov a na dôsledné plnenie medzinárodných záväzkov v tejto oblasti. Snažiť sa pritiahnúť do politiky čo najviac ľudí, schopných takéto programové ciele realizovať.

Mestám a obciam

Rozvíjať programy zdravých a udržateľných miest, miestnej Agendy 21, cieľavedome vytvárať motivujúce prostredie pre miestne komunity v záujme vyššieho zapájania verejnosti do spravovania miest a obcí a aktívnejšie vstupovať do partnerskej spolupráce s tými mestami a obcami v zahraničí, ktoré sú v tomto smere úspešné, napríklad v rámci Dohovoru primátorov a starostov a jeho Národnej platformy.

Podnikateľským subjektom

Po vzore Nemecka, Dánska a ďalších krajín orientovať sa na zelenú ekonomiku a energetiku ako na mimoriadne perspektívne sféry hospodárskeho rozvoja s obrovskými výhodami pre tých, ktorí to pochopia a zúročia ako prví.

Výchovno-vzdelávacím inštitúciám

Účinnnejšie a komplexnejšie zdokonaľovať vnímanie, povedomie, poznanie a zručnosti žiakov a študentov vo sfére ochrany prírody, krajiny, životného prostredia a výchovou podporovať udržateľný spôsob života, a to na všetkých stupňoch a typoch škôl, ako aj prostredníctvom ďalších výchovno-vzdelávacích a osvetových zariadení.

Vedecko-výskumným inštitúciám

Venovať zvýšenú pozornosť integrovanému výskumu environmentálnych problémov v kontexte zvyšovania udržateľnosti a kvality života.

Cirkviam a náboženským komunitám

Vo svojom učení viac zdôrazňovať pozitívny vzťah k stvorenstvu. Hľadať „najnižšieho spoločného menovateľa“ hodnôt a cností vyznávaných jednotlivými náboženstvami v kontexte nášho vzťahu k prírode a k udržateľným modelom správania a žitia.

Masmédiám, umelcom a ďalším mienkotvorným osobnostiam

Venovať v médiách podstatne väčšiu pozornosť environmentálnym a súvisiacim problémom. Vrátiť do verejnoprávnych médií pravidelné relácie venované týmto témam (na spôsob niekdajšieho populárneho Eko ďalej?). Prístupovať k týmto témam viac problémovo a investigatívne. Aktívnejšie propagovať kultúrne vzory žiaduceho vzťahu k prírode a krajine, ako aj udržateľné životné štýly.

Odborom

Oveľa viac pozornosti venovať právu zamestnancov na zdravé a harmonické životné prostredie. Podporovať takú daňovú reformu, ktorá menej ako dosiaľ zaťažuje prácu a viac čerpanie surovín a devastáciu životného prostredia, a tým prispieť k znižovaniu nezamestnanosti a zároveň k šetrnejšiemu zaobchádzaniu s prírodou a jej zdrojmi.

Tretiemu sektoru

Viac sa medzinárodne angažovať, vrátane takých procesov, ako je Životné prostredie pre Európu a Rio+20. Väčšiu pozornosť venovať implementácii medzinárodných dohovorov a reforme politik a programov EÚ (napr. Environmentálny akčný program, Stratégia trvalo udržateľného rozvoja či Spoločná poľnohospodárska politika EÚ).

Účastníci vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou Cesty k udržateľnejšej budúcnosti (Dobříš+20 vo svetle geografických a environmentálnych výskumov).

Bratislava 29. 11.2011

Príloha:

Základná informácia o konferencii Cesty k udržateľnejšej budúcnosti

Dňa 29. 11. 2011 sa v Primaciálnom paláci v Bratislava uskutočnila vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou pod názvom Cesty k udržateľnejšej budúcnosti (Dobříš+20 vo svetle geografických a environmentálnych výskumov).

Organizátormi konferencie boli Geografický ústav SAV, Slovenská geografická spoločnosť pri SAV, Slovenská a Česká asociácia Rímskeho klubu a Spoločnosť pre trvalo udržateľný život v SR a ČR.

Konferencia pozostávala týchto hlavných tematických okruhov:

- Dobříšska konferencia + 20: Dvadsať rokov procesu Životné prostredie pre Európu (EfE) vo svetle 7. Pan-európskej konferencie ministrov životného prostredia v Astane.
- Prípravný proces Rio+20 (pripravovaná Konferencia OSN 20 rokov po Summitu Zeme v Rio de Janeiro).
- Štyri desaťročia od vydania 1. správy Rímskemu klubu: Hranice rastu.
- Geografické, environmentálne a ďalšie výskumy v kontexte koncepcie udržateľnosti.

Na konferencii so svojimi prezentáciami a diskusnými príspevkami vystúpili poprední predstavitelia geografického a environmentálneho výskumu, zástupcovia ministerstiev životného prostredia ČR a SR, odborníci z radov Rímskeho klubu, mimovládnych organizácií a ďalší kompetentní zo Slovenska, Českej republiky a Rakúska: Jana Dlouhá, Mikuláš Huba, Vladimír Ira, Mária Kozová, Pavel Nováček, Václav Mezříčský, László Miklós, Lukáš Pokorný, Thomas Schauer, Pavel Šremer, Kamil Viliňovič a iní. Svoj príspevok poslal viceprezident prípravného výboru summitu OSN Rio+20 prof. Moldan, pozdravný list účastníkom konferencie adresoval Komisar EÚ pre životné prostredie Janez Potočnik a písomne ich pozdravil aj výkonný tajomník Európskej hospodárskej komisie OSN a zástupca generálneho tajomníka OSN Jan Kubiš.

Súčasťou podujatia bola projekcia archívneho dokumentárneho filmu z konferencie v Dobříši a prezentácia aktuálnych publikácií, ktoré sa týkajú problematiky diskutovanej počas konferencie

Na záver konferencie jej účastníci prijali vyhlásenie adresované vláde, parlamentu, mestám a obciam, podnikateľským subjektom, výchovno-vzdelávacím a vedecko-výskumným inštitúciám, cirkviam, odborom a tretiemu sektoru.

Konferenciu podporili: Slovenská akadémia vied, SPECTRA – Centrum excelentnosti (No. 26240120002) a Rímsky klub – Európske podporné centrum so sídlom vo Viedni.

Mikuláš Huba

3 Zprávy z poboček

3.1 Českolipská pobočka STUŽ v roce 2011

I když činnost pobočky v uvedeném roce spočívala jako všechny roky předtím hlavně v drobném každodenním zápase za ochranu a alespoň nezhoršování jednotlivých složek zdejšího životního prostředí, především zeleně, zaměřila se tentokrát více i na poznávací činnosti.

Tak například v lednu tohoto roku se uskutečnila v Akademii Jana Ámose Komenského přednáška pro veřejnost člena pobočky a jejího dendrologa Dr. Kubáta o stromech. Částečně šlo o reakci na některá kácení v České Lípě, která vzbudila negativní ohlas ve veřejnosti, zejména skácení nejméně stoletého buku u budovy okresního soudu a zhruba stejně starého dubu červeného u jedné ze zdejších škol. Stromy měly být dle informace oficiálních orgánů ochrany přírody v špatném zdravotním stavu a měly ohrožovat bezpečnost, ale následný pád úplně jiného stoletého stromu (dubu letního), o němž to nikdo dopředu nepředpokládal, velmi zpochybnil spolehlivost odborných posudků, na jejichž základě se kácelo.

V tomto smyslu předseda pobočky vystoupil i v televizní reportáži, která se pádem zmíněného stromu zabývala.

V březnu letošního roku proběhla ve vlastivědném muzeu v České Lípě přednáška arboristy, spolupracovníka a nově i člena pobočky pana Svárovského, kterou spoluorganizovala pobočka STUŽ. Pan Svárovský připomněl kdysi zcela samozřejmou zásadu, že skácení stromu je až to poslední řešení, že existuje řada arboristických metod, které mohou i poškozený či nemocný strom zabezpečit a i značně prodloužit jeho život.

V tomtéž měsíci pak členka pobočky paní Čcheidzová zorganizovala autobusový zájezd za podzemím Šluknovska, v jehož rámci členové navštívili několik starých a veřejností již téměř zapomenutých důlních děl v této oblasti.

Nepříliš příznivě pokračuje kauza Tlustec. Ministerstvo životního prostředí v tomto roce nakonec schválilo přepracovanou a doplněnou EIA na těžbu čediče na tomto kopci, známém široké odborné veřejnosti svými mimořádnými přírodovědnými hodnotami. Přes odpor této i laické veřejnosti se tak těžaři otevírá cesta k podání žádosti báňskému úřadu o povolení k těžbě. Paradoxně si ji ale těžař zkomplikoval sám. Ve snaze co nejvíce urychlit začátek těžby, pokusil se jeho spolupracovník uplatit občanská sdružení výměnou za slib, že přestanou proti těžbě protestovat. Ta se obrátila na orgány činné v trestním řízení, které nyní záležitost vyšetřují.

Pokud jde o jádro činnosti českolipské pobočky, tedy o účast v řízeních o povolení kácení zeleně, ta nyní probíhá kromě České Lípy také ve Cvikově a v Doksech. V obou těchto obcích jsou poměrně vstřícní pracovníci oddělení ochrany přírody městských úřadů, kteří pobočku STUŽ nevnímají jako nekompetentní laiky, kteří jen komplikují a brzdí hladký chod úřední mašinerie, ale daleko spíše jako žádaného spojence v boji za ochranu přírody. Někdy sami žádají pobočku STUŽ o podporu. Ve Cvikově je spolupráce dána i tím, že tam bydlí a aktivně vystupuje jeden z jejích členů, Mgr. Stránský. Mimo jiné v letošním roce on a jeho místní spolupracovníci ve Cvikově a v blízkých oblastech Lužických hor zorganizovali šest úklidových akcí. Symbolicky podpořili i letní blokádu kácení v 1. zóně NPS, kterou organizovalo Hnutí Duha.

V Doksech je s tamní oficiální ochranou přírody v kontaktu další člen pobočky paní Komersová. Ta nejnověji spolu s p. Svárovským i navazuje spolupráci i v oblasti Dubska, kde o ni projevila zájem tamní pracovnice ochrany přírody.

Přesto ovšem nejvíce řízení se pobočka tradičně zúčastnila v České Lípě. Do 15. listopadu t.r. šlo o řízení o celkem 174 stromech. Z toho odbor životního prostředí nebo odvolací orgán (Krajský úřad Libereckého kraje), v případech, kdy se pobočka proti prvoinstančnímu rozhodnutí odvolala, povolily pokácení 126 stromů (= 72,5%). Na zmírnění ekologické újmy způsobené povoleným kácením bylo nařízeno vysadit 70 stromů. Čistý úbytek do uvedeného termínu tedy činil minimálně 56 stromů. Minimálně už proto, že náhradní výsadby nezřídka nejsou plněny. Například v únoru t.r. byly pobožce STUŽ zaslány na vědomí upomínky odboru životního prostředí MěÚ těm občanům i právním osobám, které ani po roce či dvou svou povinnost v tomto smyslu nesplnily. Rovněž je otázkou, kolik stromů ve městě či okolí bylo pokáceno ilegálně, bez povolení, a kolik stromů zahyne v důsledku necitlivých ořezů, jichž v posledních rocích hrozivě přibývá.

K těm, které zřejmě nepřežijí období vegetačního klidu, nutno přičíst i část ze stromů, o nichž řízení v současnosti ještě běží (21), a kde lze čekat, že kácení bude povoleno. Když vyjdeme z výše uvedeného průměru cca 75 % povolených kácení, šlo by ještě minimálně 15–16 stromů. Dohromady tedy v České Lípě přes 140 stromů povolených k pokácení v rámci řízení zahájených do zmíněného 15. listopadu. Další ale jistě ještě přibudou v řízeních zahájených do konce roku. Už proto, že žadatele k žádostem o kácení v období vegetačního klidu láká výhoda, že mohou kácet prakticky hned po nabytí právní moci rozhodnutí.

Veřejnost v České Lípě zpravidla na kácení zeleně příliš nereaguje, vyjma jednotlivců, kteří si přece jen více uvědomují její význam. Přesto se alespoň v internetových diskusích ozvala proti skácení stoletého buku u okresního soudu a rovněž proti záměru krajské správy silnic vykácet topolovou alej s více než 100 stromy v okolí České Lípy. Toto kácení mělo svou předehru, krajská správa požádala o vykácení celkem 13 topolů černých štíhlé formy italica na okraji města poblíž nákupního centra. Stromy byly při výstavbě centra prořezány, ošetřeny a odborný dendrologický posudek jim dává minimálně ještě 10 let života. Kromě toho zástupce krajské správy se veřejně vyjádřil na oficiálním místním šetření svolaném odborem životního prostředí MěÚ v tom smyslu, že silničáři obdrželi finanční prostředky na zeleň, které ale musí vyčerpat do určitého data. Těžko se ubránit podezření, že právě to byl hlavní důvod, proč byla žádost o pokácení a náhradu stromů krajskou správou silnic podána. Odbor životního prostředí MěÚ Česká Lípa asi i proto povolil pokácení pouze čtyř z nich a nařídil i dosti rozsáhlou náhradní výsadbu. Pobočka STUŽ toto rozhodnutí uvítala. Krajská správa silnic se ale proti němu odvolala, a v novém řízení již prvoinstanční orgán povolil (na základě stejného odborného posudku!) pokácení všech stromů s tím, že j vázán názorem odvolacího orgánu.

Se značnými obavami proto po tomto precedentu očekáváme, jaké bude tentokrát už prvoinstanční rozhodnutí o celé aleji. Je otázka, zda odbor životního prostředí MěÚ bude riskovat opětovné odvolání žadatele, pokud by mu kácení nepovolil vůbec, nebo jen jednotlivých stromů, jejichž zdravotní stav by byl opravdu špatný – zběžná prohlídka aleje však takové nezjistila. Rozhodnutí by mělo padnout někdy začátkem roku 2012.

Pobožce, jak již uvedeno výše, přibyl jeden nový člen, má jich tedy nyní celkem 11, kteří se její činnosti zúčastňují na základě svých časových možností a také věku a zdravotního stavu. Průměrný věk členů pobočky je totiž dosti vysoký, řada z nich již překročila šedesátku a někteří i značně.

Miroslav Hudec předseda pobočky, Česká Lípa, 27. 11. 2011

4 Stanoviska STUŽ

4.1 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 117, k dalšímu pokusu ministra průmyslu a obchodu ČR Martina Kocourka prosadit ve vládě ČR prolomení územních ekologických limitů těžby v SHP v rozporu se závazkem vlády obsaženým v jejím programovém prohlášení

Dle českých sdělovacích prostředků (např. iDnes pro Ústí n. L a Ústecko z 23. 3. 2011) ministr průmyslu a obchodu Martin Kocourek vymyslel další způsob, jak svým kolegům ministrům současné koa-

liční vlády podstrčit materiál a návrh usnesení, kterým by popřeli své vlastní programové prohlášení. To programové prohlášení, pro které získali důvěru poslanců a voličů a v němž slíbili, že se zasadí o zachování územních ekologických limitů povrchové těžby hnědého uhlí v Severočeské hnědouhelné pánvi.

Když ministr Kocourek neuspěl s argumentací o povinnosti dotěžit zásoby v souladu s horním zákonem, s hrozbou nezaměstnaností v regionech těžby, s potřebou přednostního využití levných domácích zdrojů energetických surovin a s podporou konkurenceschopnosti našeho hospodářství při přímém čelním střetu s odpůrci prolomení limitů těžby mezi občany, nevládními ekologickými organizacemi, samosprávami měst a obcí i kraje, zkouší to nyní nenápadnou oklikou. Ta spočívá v předložení a urychleném meziresortním projednávání materiálu nazvaného „Zpráva o aktualizaci státní energetické koncepce“. V ní se sice přímo o prolomení limitů nehovoří, ale je v ní skryt odkaz na jiný materiál o energetických zdrojích, kde se s prolomením územních ekologických limitů těžby naopak počítá jako s jedinou reálnou alternativou vývoje našeho energetického mixu. I kdyby vláda jen vzala tuto zprávu na vědomí, dalo by se to vykládat jako změna jejího stanoviska z programového prohlášení a faktické zrušení usnesení vlády ČR č. 444/1991 o územních ekologických limitech těžby v SHP, o což dlouhodobě usiluje těžářská lobby.

Ministr Kocourek straší veřejnost i vládu tím, že při neprolomení územních limitů těžby a při nutnosti ukončení těžby ve Velkolomu ČSA, který se jim blíží, nastane již v blízké budoucnosti nedostatek uhlí pro zdroje tepla, zásobující bytovou a občanskou zástavbu v celé ČR. K tomu podává Společnost pro udržitelný život následující stanovisko:

S pokusy o prolomení územních ekologických limitů povrchové těžby hnědého uhlí v SHP a zejména s ohrožením Horního Jiřetína s Černicemi, zámku Jezeří s arboretem a dalšími svahy Krušných hor, včetně vegetace a vodního režimu a v dalším případném postupu těžby k Litvínovu, zásadně nesouhlasíme.

Nejen, že nepominul žádný z důvodů jejich vyhlášení. MPO zcela pomíjí a sabotuje disponibilní potenciál úspor energie, který lze získat snížením spotřeby na straně uživatelů zlepšením tepelně-izolačních a tepelně-akumulačních vlastností stávajících budov a přísnějšími standardy pro novou výstavbu, stále nevyužitého potenciálu modernizace nevyhovujících tepelných zdrojů a někde až havarijního stavu rozvodů tepla, potenciálu obnovitelných zdrojů energie, zejména ohřevu teplé užitkové vody slunečními konvektory. Děje se tak přesto, že by tím byl dán impulz k novým podnikatelským možnostem a vznikly by nové pracovní i obchodní příležitosti.

Ministr Kocourek však namísto obhajoby dlouhodobých veřejných zájmů, mezi které patří i závazek snížení emisí CO₂ do atmosféry, navíc otevřeně podléhá tlaku části těžářské a energetické lobby a používá její argumenty k ovlivnění veřejného mínění a kolegů ve vládě. Usvědčuje ho z toho např. článek Daniela Křetínského, generálního ředitele Energetického a průmyslového holdingu z Hospodářských novin z 22. 3. 2011 „Kdo tvrdí, že hnědého uhlí bude málo, tak blafuje“. Podle něho je tento domnělý nedostatek vytvářen uměle firmou Czech Coal tím, že úmyslně zdržuje uzavření nových smluv s tepelnými zdroji na období po roce 2012 na celých 8,5 - 12 mil tun uhlí a vydírá je - jednak požadovanou cenou, srovnatelnou s černým uhlím s daleko větší výhřevností a s vyššími náklady na těžbu, jednak zmíněným fiktivním nedostatkem, pokud toto nekontrahované uhlí např. vyveze do zahraničí. Ministr Kocourek namísto uplatnění faktu, že uhlí jako vyhrazený nerost je majetkem státu, nikoliv těžaře, a stát může stanovit v podmínkách těžební licence, jak bude tento přírodní zdroj využit, přebírá a šíří nekriticky poplašné zprávy o hrozícím nedostatku a vydírá tak vládu i veřejnost s cílem některým bezskrupulózním podnikatelům a těžářům vyhovět.

Žádáme proto premiéra Petra Nečase, členy vlády, poslance a senátory, aby učinili tomuto působení ministra Kocourka přítrž a buď ho donutili plnit vládní závazky z minula, vč. programového prohlášení vlády, jíž je členem, nebo jej nahradili jiným člověkem, méně svázaným s těžářskou lobby a loajálnějším k veřejným zájmům.

V Praze dne 23. března 2011 Jménem předsednictva STUŽ Ing. Jiří Dlouhý v.r. – předseda

4.2 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 118, ke snahám o zvýšení hlukových limitů z dopravy

Dnes (30. března 2011) zveřejněná studie Světové zdravotnické organizace (WHO) jasně ukazuje na fakt, že v Evropě představuje hluk z dopravy druhý nejzávažnější environmentální faktor (po znečištění ovzduší, se kterým ovšem spolupůsobí na imunitní systém obrany lidského zdraví současně), který ovlivňuje negativně zdraví obyvatel – především má vliv na vznik kardiovaskulárních nemocí a vysokého krevního tlaku. Studie ukazuje, že minimálně 1,8 % infarktů v Evropě je způsobeno právě hlukem z dopravy, převyšujícím hladinu 60 dB.

Srdeční příhody jsou přitom nejčastější příčinou úmrtí v zemích EU (přibližně 40 % všech úmrtí) – na léčení kardiovaskulárních nemocí je věnováno přibližně 10 % veškerých výdajů ve zdravotnictví, jedná se tedy i o vážný ekonomický problém. Již dříve zveřejněná studie říká, že ročně zemře v Evropě 50 000 obyvatel díky hluku z dopravy a dalších 200 000 lidí onemocní na kardiovaskulární choroby.

Zvláště závažné následky má hluk na zdraví dětí, u kterých, kromě již zvýšených zdravotních rizik, způsobuje hluk také poruchy učení. Pro snížení hlukové zátěže dětí se vyslovili konkrétně evropští ministři zdravotnictví v tzv. Parmské deklaraci.

Právě uveřejněná studie WHO volá po zpřísnění hlukových norem EU a je velmi pravděpodobné, že Evropská komise předloží výrazné zpřísnění hlukových norem ve svém návrhu novely direktivy 70/157/EEC, který bude zveřejněn v červnu 2011.

Z těchto důvodů považujeme za zcela zcestné počínání Ministerstva zdravotnictví, které se snaží formou nařízení vlády současně platné hlukové limity naopak zvýšit.

Za skandální, zvláště ve světle právě zveřejněné studie WHO, považujeme odůvodnění navrhovaného nařízení, ve kterém se mimo jiné uvádí, že hluková hladina 60–65 dB představuje „zvýšená zdravotní rizika dlouhodobě únosná“ (jako podklad pro tuto klasifikaci je uváděna Zelená kniha EU, ovšem 15 let stará). Naprosto nechápeme, jak může Ministerstvo zdravotnictví v tomto Odůvodnění v části „Náklady a přínosy“ uvádět pouze ekonomické přínosy na zlevnění staveb a vůbec neuvažovat jak přímé zvýšené náklady zdravotnického sektoru a samotných obyvatel na léčení nemocí, způsobených hlukem tak i celospolečenské ztráty vyplývající ze zvýšené nemocnosti např. na produkci.

Z těchto důvodů žádáme Ministerstvo zdravotnictví, aby přestalo podléhat tlakům ostatních sektorů, provedlo vyhodnocení ekonomických nákladů hluku z dopravy na zdraví lidí v České republice a další negativní externality a zaměřilo se, spolu s resortem dopravy, ve spolupráci s kraji a obcemi naopak na snižování hluku z dopravy jako závažného zdravotního problému.

Jménem předsednictva Společnosti pro trvale udržitelný život Ing. Jiří Dlouhý v. r., předseda

V Praze dne 30. 4. 2011

4.3 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 119, k návrhu změny územního plánu Z 2724/00 Radotínská jezera a upozornění na závažné střety zájmů v tomto prostoru

K návrhu změny Z 2724/00 – Radotínská jezera Územního plánu hl. m. Prahy předkládá Společnost pro trvale udržitelný život po prostudování návrhu změny, souvisejících studií a záměrů a po několika místních šetřeních a průzkumech následující stanovisko:

Kromě předpokládaných pozitiv – vzniku rekreačního území – nejsou dostatečně zohledněny související doprovodné problémy většinou zásadního významu. Záměr všech uvažovaných aktivit na soutoku Vltavy a Berounky nebyl rozvíjen věcně a formálně správným způsobem, tj. nejprve zpracováním konceptu celkového řešení nového funkčního a prostorového uspořádání území, tj. souhrnné koncepce souběžně s procesem SEA (proces hodnocení různých politických a ekonomických zájmů, plánů a programů z hle-

diska vlivu na životní prostředí). Nebyl předem hodnocen vliv těchto investic ve vzájemném působení, jako koncepce, čili soubor záměrů, ale každý záměr zvlášť. Na souběh více záměrů ve stejném území měl upozornit nejpozději závěr zjišťovacího řízení příslušného úřadu, pokud nebyl znám předkladateli oznámení záměru a jako takový uveden v oznámení (viz § 7 odst. 1. zák. č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí). V území jde o propojení tří významných investičních záměrů, tj. dopravních staveb (část jihozápadního okruhu Slivenec - Lahovice, stavba 514), těžby štěrkopísku a původně nazývaného „velké území rekreace“, které budou ve vzájemné interakci. Teprve zpětně jsou na územní plán a jeho změnu roubovány nástroje, které měly jeho tvorbě předcházet, jak výše uvedeno. Konfigurace jezer a jejich velikost podléhají navíc neustálým změnám, zvyšujícím nejistoty řádného posouzení.

Pro pořízení a zpracování návrhu celoměstsky významné změny ÚP č. Z 2724/00, pořídil Útvar rozvoje hl. města Prahy „Ověřovací studii Radotínská jezera“. Dne 10. 12. 2009 byla při jednání na Útvaru rozvoje města vybrána výsledná varianta a Zastupitelstvo hl. m. Prahy schválilo zadání celoměstsky významné změny, s podmínkou zpracování SEA (hodnocení vlivů, koncepcí a plánů nebo rezortních politik z hlediska dopadu na životní prostředí) bez konceptu. Návrh změny, která nemá koncept, nelze ovšem zpracovat ve variantách, což je jedním ze základních předpokladů hledání a nalezení optimálního řešení.

Je přitom nutno respektovat i ustanovení zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění, o únosném zatížení území a o ekologické újmě. Dlouhodobá udržitelnost kvalitního způsobu života je veřejným zájmem. Dále je nutno respektovat zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy, jehož účinnost je v současné době bohužel omezena (§ 14 odst. 1–4 nabývají účinnosti až od 1. 1. 2013).

Jednou ze základních zásad správního řízení, jehož režimu proces územního rozhodování probíhá, je zásada (princip) materiální pravdy, podle níž musí rozhodnutí správních orgánů vycházet ze spolehlivě zjištěného stavu věcí. Tomuto principu by však neodpovídalo stanovisko, založené na skutečnostech, které by byly později odhaleny jako nepravdivé, či stanovisko, jehož vydání předcházelo procesní pochybení (viz stanovisko Atelieru pro životní prostředí).

K největším negativním proměnám během těžby dojde a zvláště po jejím ukončení se projeví v hydrogeologických změnách v území. Filtrační schopnost vrstev štěrkopísku jejich masivním odtěžením ustane nebo bude velmi podstatně omezena, v závislosti na objemu ponechaných zbytků (reziduí) vrstev štěrkopísku.

Ze stejných důvodů bude vyloučena či podstatně omezena akumuláční schopnost zbylých vrstev štěrkopísku.

V zájmovém prostoru dojde zcela jednoznačně k výrazným a současně i nežádoucím změnám v odtokových poměrech jak povrchové, tak zejména podzemní vody, s důsledkem zvláště při zvýšených stavech (J. Svoboda, 29. 7. 2011).

Velikost řešeného území je přitom přibližně 131 ha, tedy značná a tomu bude odpovídat i rozsah a dosah negativních změn i pro území nacházející se po proudu Vltavy.

Základní informace, které musejí být brány v úvahu a požadavky, které by měly být splněny:

1. Zajistit pravidelný archeologický dohled nad skrývkou zeminy a těžbou štěrkopísku po celou dobu odtěžování, neboť jde o potenciálně archeologicky zajímavé a cenné území.
2. Maximální šíře ochranné zóny NRBK (nadregionálního biokoridoru) činí 2 km na každou stranu od osy NRBK. Vodní NRBK plní zároveň funkci nadregionálního biocentra. V oznámení na str. 36 se uvádí, že „přímo v zájmovém území se nenachází žádný NRBK nebo biocentrum.“ Přitom na str. 37 se uvádí: „Celé zájmové území leží v ochranné zóně NRBK Vltavy a Berounky“. V oznámení je tedy rozpor.

Poznámka:

I když je NRBK Berounky a Vltavy v dané oblasti hodnocen jako nefunkční, takže využití tohoto institutu je vzhledem k zástavbě v území v praxi v současnosti nesplnitelné, neznamená to, že by se nemělo o jeho funkčnost v budoucnu, po dožití zástavby, usilovat.

3. Vzhledem ke vzniku velkých vodních ploch může dojít k jejich sezónnímu nebo trvalému osídlení vodním ptactvem. Záměr s touto okolností neuvažuje.

4. Na str. 81 oznámení (začátek procesu EIA, následně nebyl schválen) uvádí jeho autor o zamýšleném investičním záměru v charakteristice nedostatků ve znalostech a neurčitostí, které se vyskytly při specifikaci vlivů: „Nejasnosti panují v otázce možné eutrofizace (obohacování vody organickými živinami, zvláště dusičnany a fosfáty splachy ze zemědělské půdy) vod ... v řece Berounce jsou dlouhodobě překračovány limitní hodnoty fekálních bakterií a fosforu ... překročeny jsou i další... ..ukazatele a rozpuštěný kyslík.“. Není uvedeno, zda jde o biologickou (BSK5) nebo chemickou spotřebu kyslíku (CHSK), jde o indikátory znečištění vod.

5. V příloze č. 2 zákona č.114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě, v platném znění, je v seznamu dopravně významných využitelných vodních cest pod bodem 6. uveden „vodní tok Berounky od říčního km 37 po přístav Radotín“. Veřejnost uvítá informaci, jaké důvody veřejného zájmu vedou k možnému naplnění tohoto záměru. Říční km 37 je na území města Berouna. Není zřejmé, zda je údaj citovaného zákona první částí dávného záměru z programu splavnění Berounky až do Plzně pro vodní dopravu výrobků atomového strojírenství do Prahy, či jde o zájem exportovat výrobky z vápence, tj. cement a vápno z Českého krasu na území Prahy, nebo jen pro plavbu sportovních lodí. Podle toho by se výrazně lišila rozsahem a zásahy do prostředí opatření ke splavnění. Pro úplnost dodáváme, že podíl vodní dopravy na přepravě nákladů v ČR je menší než 0,5 %.

Regulací Berounky do řkm 37 by došlo především k likvidaci krajinářsky a přírodně cenných partií zvláště mezi Berounem a Srbskem, ale i mezi Černošicemi a Radotínem.

6. U změny ÚP Prahy Z 2724/00 doplněné Stanovisko Odboru ochrany prostředí MHMP k návrhům celoměstsky významných změn I+II ÚP sídelního útvaru hl. m. Prahy z hlediska § 10i, zák. č. 100/2001 Sb. o posuzování vlivů na životní prostředí v platném znění z 9. 9. 2011 požaduje např. dopracování o:

a) s ohledem na kontinuální povahu hydrických systémů dopracování hodnocení SEA ve smyslu komplexního posouzení celé oblasti, která může být navrhovanou změnou ovlivněna. Toto doplněné a rozšířené vyhodnocení musí zohlednit veškeré připravované záměry a jejich synergický účinek na přírodní, sociální i ekonomické podmínky v předmětném teritoriu i v širším zájmovém území.

b) vyjádření koresponduje se stanoviskem, které Ing. Jiří Fencel dlouhodobě a neúspěšně v připomínkových řízeních uplatňoval.

c) Vlivem navrženého jezu dojde ke zvýšení hladiny podzemní vody až o 2,0–2,2 m, přičemž významné zvýšení hladiny podzemní vody lze očekávat i v oblastech se zástavbou při ulicích Výpadová a Šárovo kolo a v prostoru výskytu závadných látek (staré zátěže) v areálu bývalých skleníků. Dle stejného posudku (firma d plus a.s.) dojde naopak ke snížení hladiny podzemní vody pod jezem, zejména v k.ú. Velká Chuchle, Lahovice a Modřany. To výrazně změní charakter proudění podzemních vod v oblasti se zatím nehodnocenými důsledky.

d) Vliv kolmatace (zanášení jílovitými částicemi) jezer na proudění podzemních vod – charakter proudění podzemních vod bude podléhat i proměnnému vývoji v čase.

e) Požadované dopracování ve všech zmíněných aspektech zhodnotí zvláště variantu s realizací jezer v prostoru Zbraslavi (zřejmě míněn dobývací prostor Lahovice a Lahovice I v k. ú. Zbraslav, pravý břeh Berounky) a variantu bez jejich realizace. Zejména vezme v úvahu možnou synergii (násobný účinek, nikoliv pouhý součet negativních vlivů) mezi vlivy jezu na straně jedné a působením jezer, vzniklých odtěžením fluvialních (vzniklých výmolinou a ukládací činností tekoucí vody) šterkopísků na straně druhé.

7. Odůvodnění potřeby nových zastavitelných ploch ve smyslu § 55 stavebního zákona pro návrhy celoměstsky významných změn I a II územního plánu.

Tyto potřeby jsou vztaženy k ÚP hl. m. Prahy ve stavu k 26. 3. 2010. Znamenají změnu původní koncepce vytvoření velkého území rekreace na radotínské straně, rozšířením původního záměru o území

čistě obytné (OB) a smíšené (SV). V obou případech jde o hybridizaci původního záměru využití území, pojatého původně jako čistě rekreační. Souvisí se záměrem vybudování gigantické protipovodňové zdi, přesahující o 30 cm povodňovou hladinu z r. 2002 (Q 2002), tj. výšky 3 m, jejíž výstavba není dosud dokončena a tudíž ani dosud není funkční.

8. K materiálu „Vyhodnocení vlivu celoměstsky významných změn ÚP sídelního útvaru hl. m. Prahy na udržitelný rozvoj území, Vyhodnocení jednotlivých změn části C-F, autor DHV CR, s.r.o.“ z 07/2010 uvádíme několik následujících poznámek:

a) Vyhodnocení zjednodušenou metodou SWOT (hodnocení silných a slabých stránek záměru, jeho příležitostí a ohrožení) jediným hodnotitelem je kvalitativním hodnocením, závislým na postoji hodnotitele, nejde o zcela exaktní metodu. V uvedeném materiálu je tato skutečnost patrná. V některých bodech jsou podhodnoceny slabé stránky a ohrožení.

b) Nová změna legendy a pojetí ÚP rozšiřuje možnost investora reagovat pružně, vykazuje vyšší míru nezávislosti využitím mechanismu tzv. DGP, což znamená, že na plochách do 2 500 m², označených překryvným značením, je možno využít dané plochy pro garáže a parkoviště, ale zpracovatel ÚP neurčuje kde a nechává to na podrobnějším řešení území následnými dokumentacemi ve větším měřítku tak, aby to mělo dispoziční logiku. Naplňuje se tím zásada subsidiarity (označení procesu rozhodování na nejnižší možné úrovni) jednotlivých stupňů územně plánovacích prací, aby se v celoměstském plánu neřešily přílišné detaily, ale na druhé straně, aby na taková zařízení, která tam být musí, následný zpracovatel, např. podrobné zastavovací studie nezapomněl. Jde o funkční plochu do 2 500 m² rozlohy bez specifikace přesného umístění v rámci jiné funkční plochy v celkové ploše 15 559, 7 m² (sdělení M. Říha).

c) V závěrečném hodnocení společnosti DHV mají navrhované změny ÚP přinést pozitivní vlivy na udržitelný rozvoj území:

- navýšení ploch bydlení, všeobecně smíšenou zónu, vodní plochu a přístaviště.

Naopak negativní vlivy změny jsou:

- zabor poměrně velké plochy, která se stane urbanizovaným územím (čistě obytné území (OB) 9 551,4 m², všeobecně smíšené území (SV) 40 769, 9 m², tj. 50 321, 3 m².

- významné navýšení pohybu osobních vozidel.

Změna také nepřilíš řeší zásah do příbřežních pásem a nevytváří pak soulad se Zásadami územního rozvoje hl. m. Prahy 2009 (ZÚR): „nezasahovat novými trvalými stavbami do ploch parků, sadů, parkových nebo sadových úprav veřejných prostranství, doprovodné zeleně podél vodních ploch a toků, zahrad, zelených svahů atd.

d) jak může být ztráta zemědělského půdního fondu (metoda SWOT) hodnocena kladně?

e) změny nejsou navrženy ve variantách.

9. K materiálu Vyhodnocení vlivu celoměstsky významných změn ÚP sídelního útvaru hl. m. Prahy na udržitelný rozvoj území – Část A. Vyhodnocení vlivů na životní prostředí. Návrhy změn ÚP“ z 07/2010, autor TISEA, několik dalších poznámek:

a) Je zde konstatováno, že dochází k redukci a transformaci celoměstského systému zeleně, což je dopad negativní.

b) Dle Atelieru ekologických modelů (ATEM) se očekává překročení imisních limitů v ovzduší v roce 2015, překračování prašnosti (PM10) je dosahováno na prakticky asi na 80 % území Prahy již nyní. Jak přechodný fenomén těžby šterkopísku a písku, tak nárůst dopravy na Pražském okruhu situaci v území zhorší. To zpochybňuje vhodnost určení území pro rekreaci.

c) Změny v ÚP nejsou navrženy ve variantách, což znemožňuje hledání optimální míry přípustných změn v území z hlediska ekologické zátěže.

d) Ústí průplavu je umístěno 350 m nad plánovaným jezem, se vzdušným 2,0–2,2 m, který bude na řkm (říčním kilometru) 1,02. Bude sloužit údajně pro jachty a další sportovní lodě. Plavební hloubka bude 2,7 m. Předpokládáme, že dimenzování této hloubky je zřejmě dáno normou pro parametry uvedených typů plavidel.

e) Zpochybněna je předpokládaná jakost vody v jezerech, viz také bod 4. Vlastní vodní plochy, neboť budou znamenat souvislé odkrytí hladiny podzemní vody, což přinese zvýšený odpar, nežádoucí změny jejich vlastností a změny se i původní režim podzemního i povrchového proudění. Nutno poznamenat, že zákon 254/2001 Sb. o vodách, v platném znění, uvádí v § 28 odst. 2 písm. e): zákaz těžit nerosty povrchovým způsobem nebo provádět jiné zemní práce, které by vedly k odkrytí souvislé hladiny podzemních vod a v odst. 3: Ministerstvo životního prostředí může po předchozím souhlasu vlády povolit výjimku ze zákazů, uvedených v odst. 2. Tolik legislativa.

f) parkové plochy budou odvodněny pomocí dešťové kanalizace a povrchové vody budou předčištěny v odlučovači ropných látek a následně vypouštěny do přístavu lodí.

g) podle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 135/2004 Sb. nelze vody z Berounky používat ke koupání.

h) protipovodňová opatření v území jsou navrhována na úroveň hladiny povodně ze srpna r. 2002 (5 300 m³/sec) s rezervou 30 cm. Základní výška náspu – valu, event. jiných protipovodňových zábran bude 3 m. Ověřoval někdo, jaký bude dopad na hydrologii v území? O tom se nikde nikdo v dokumentaci nezmiňuje. Je zřejmé, že tak vysoká míra ochrany přispěje k využití území i pro jiné účely než rekreační. Místním šetřením dne 28. 10. 2011 (J. Svoboda, J. Fencel) bylo zjištěno, že inzerovaná protipovodňová opatření nejsou v plném rozsahu zatím provedena a realizovaná část nemůže být zcela funkční. Ústí radotínského potoka do Berounky je v původním stavu a je z hlediska protipovodňové zábrany nedotčeno.

Poznámka: MČ Zbraslav je chráněna proti vodě stoleté (Q100).

i) v dotčeném území je stanoveno chráněné ložiskové území (CHLÚ)

j) podle předpokladu hydrogeologický kolektor (sloje šterkopísku) budou vytěženy na obou březích Berounky a tím jeho schopnost vodu akumulovat a filtrovat bude vzhledem k rozsahu těžby v podstatné míře omezena nebo přestane existovat.

k) pokud jde o narušení územního systému ekologické stability (ÚSES), jsou údaje v tomto materiálu nejednoznačné.

l) opět je zde konstatováno, že dochází k redukci a transformaci celoměstského systému zeleně, což je jev negativní,

m) vůbec není diskutována paleontologická a archeologická ochrana území, přičemž příslušné ustanovení stavebního zákona je v praxi nedostačující, neboť spoléhá na odpovědnost a dobrou vůli ohlásit nález dodavateli a investorovi stavby, kteří na jejím zdržení z toho vyplývajícím nemají zájem,

Skládkování po těžbě:

Podle vyjádření MHMP ze dne 28. 2. 2006, radní RNDr. Miloš Gregar k oznámení záměru Lahovičky, k.ú. Lahovice a k.ú. Radotín, dle zák. č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, uvádí:

„Z hlediska ochrany přírody a krajiny je nutno úvodem konstatovat, že zvolený způsob těžby, tj. vytěžení většího prostoru, než odpovídá funkční ploše VOP (vodní plocha) dle platného ÚPn hl.m. Prahy a následné dosypání, považujeme nadále za problematický.“

Dojde ke změně hydrologických poměrů v území, změně v charakteru proudění podzemních vod, s odpovídajícími důsledky. Materiál dále obsahuje námitku proti použití inertních materiálů na zavezení vytěženého prostoru: „Návrh těžby uvažuje prostor pro těžbu větší než je vodní plocha v platném územním plánu.“ Na str. 3 citovaného materiálu je uvedeno: „Plán dobývání šterkopísku na předmětném území počítá s vytěžením celého ložiska suroviny a s následným dosypáním, resp. sanováním do podoby,

dané platným ÚPn. Jedná se o přibližně 2 700 000 m³ inertního materiálu, což je zcela nepřijatelné. Jednalo by se o výkopky z výstavby metra, komunikací a dalších záměrů ...kde nelze vždy sledovat možnou kontaminaci zemin a tudíž nelze zaručit naprostou inertivitu.“

Zmínka o využití inertních materiálů pro zavážku je i v „Závěru zjišťovacího řízení Odboru ochrany prostředí MHMP z 9. 3. 2006. Zároveň uvádí v rozporu s veřejným zájmem, že investiční záměr nebude podléhat hodnocení podle zákona o posuzování vlivů na životní prostředí.

Upozorňujeme i na nesouhlasné stanovisko MČ Praha 16, podepsané starostkou Hanou Žižkovou z 22. 2. 2006, kde nesouhlasí s využitím výkopků pro zavážku s následným negativním vlivem na kvalitu a režim podzemních vod. Jsou tu i další odkazy.

Vůbec nebyly zohledněny a vyhodnoceny tzv. mimoprodukční funkce dotčeného území, jejichž legislativní ukotvení je dle našeho názoru záměrně oddalováno. Jde o ekosystémové funkce, které příroda bezplatně poskytuje i v případě nivního území a které budou významně narušeny – protipovodňová služba (zánik území, sloužící dosud jako vodu zadržující šterkopísková zvodeň a suché poldry), podpora krátkého vodního cyklu a tvorba místních srážek, produkce biomasy, retence živin v půdě, biodiverzita, produkce kyslíku a klimatizační služba. Některé z těchto funkcí budou ovšem nahrazeny funkcemi vzniklé vodní plochy.

Není vyřešen problém hlučnosti v některých lokalitách u části SOKP Slivenec-Lahovice.

Nejen podle názoru Ing. Jiřího Fencla a jeho dříve uplatňovaných stanovisek (viz Google, Wikipedie, radotínský časopis Šemík a chuchelský internet Mgr. Hromádky) pravděpodobně dojde v daném území na soutoku Vltavy a Berounky postupně k překročení ekologické únosnosti daného území, a to postupným uskutečněním investičních záměrů výstavby části jihozápadního okruhu SOKP, těžbou šterkopísku, protipovodňovými opatřeními, výstavbou území rekreace a bytovou výstavbou v kú. Radotín, které budou působit synergicky a kumulativně, ač tak nebyly nikdy souhrnně posuzovány co do vlivů na životní prostředí.

Ztráty zemědělského půdního fondu nivních území jsou nenahraditelné, jde o prakticky neobnovitelný zdroj a jeho ztráta přinese nepochybně budoucí problémy, nezávisle na rozhodnutích MHMP (viz Strategický plán hl. m. Prahy a další schválené dokumenty, nepočítající s výskytem zemědělské půdy na území Prahy). Je nutno uvažovat v delších perspektivách než jsou čtyřletá volební období samospráv a nekriticky vyhodnocené a v rozporu s veřejnými zájmy orgány města akceptované krátkodobé zájmy investorů.

Vybudováním jezu dojde ke vzduť vodní hladiny, snížení rychlosti proudu řeky a tedy ke zvýšenému výskytu usazenin a snížení míry provzdušnění říční vody.

Výsledkem bude i ovlivnění druhové pestrosti a omezení oboustranné migrace ryb a dalších vodních organizmů s nevyhnutelnými doprovodnými negativními následky.

Výsledky prací Mgr. J. Kořistky a P. Kuběny, citované hydrogeologem J. Svobodou, lze shrnout takto: „Přednost zde dostává těžba několika způsobů nahraditelné suroviny (která navíc ponecháním in situ (tj. na původním místě) by nebyla znehodnocena pro časy příští) před absolutní, a tedy nenapravitelnou likvidací vodárensky významné zvodně.“ Nabízí se názor, že schází dostatek vůle ke kvalitnímu bytí.

Listina základních práv a svobod, jako součást ústavního pořádku ČR, v článku 35 uvádí:

odst. 1: Každý má právo na příznivé životní prostředí.

odst. 2: Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů.

odst. 3: Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

V primární rovině se zhoršování životního prostředí následně promítá do sekundární roviny, např. do změny hodnotových orientací obyvatelstva a v terciární rovině dochází k ohrožování biologické podstaty

člověka, narušování politického systému společnosti a důvěry v něj a k dalším negativním důsledkům, kterým by orgány veřejné správy měly i ve vlastním zájmu předcházet, ne je svou pasivitou a neplněním ukládaných povinností nejen připouštět, ale dokonce podněcovat.

Vzhledem k velikosti a důležitosti změn, připravovaných na radotínské i na zbraslavské straně Berounky je v zájmu veřejnosti připravované záměry nadále sledovat a pokud to bude nutné, s předstihem reagovat a dožadovat se nápravy. Odborná hodnocení z oboru hydrogeologie jsou převážně skeptická, pokud jde o udržení dosud existujícího a žádoucího režimu podzemních vod v dané oblasti. Příroda, na rozdíl od lidí, pracuje bez nákladů a bezodpadově. V případě realizace investičního záměru v uváděném rozsahu dojde k nevratným změnám v území, při kterých se pozitivní očekávání v předpokládaném rozsahu nenaplní a negativa je převáží. Proto by měl být záměr, představovaný touto změnou, vyhodnocen z hlediska možných dopadů na udržitelný vývoj v území daleko důkladněji a podle výsledku ještě dobře zvážena jeho přijatelnost, rozsah změn a podmínky, za jakých nepřekročí přijatelnou zátěž území.

Skutečným veřejným zájmem je respektování udržitelného a kvalitního způsobu života současných i budoucích generací.

Zpracoval: Ing. Jiří Fencel

V Praze dne 3. 11. 2011. Za Společnost pro trvale udržitelný rozvoj: Ing. Jiří Dlouhý, předseda

4.4 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 120, ke změnám v organizační struktuře a obsazení Ministerstva životního prostředí České republiky

Ministerstvo životního prostředí prostřednictvím tiskové zprávy 2. 11. 2011 oznámilo veřejnosti vnitřní restrukturalizaci, jejíž náplní je:

- zrušení 23 významných pracovních míst napříč jednotlivými odděleními a odbory,
- sloučení několika oddělení, které spadají pod odbory ministerstva,
- doplnění nových činností vybraným odborům.

Další změny na vlastním ministerstvu, v regionálních odborech výkonu státní správy a v ministerstvem řízených organizacích mají podle tiskové zprávy následovat v dalších etapách s deklarovaným cílem racionalizovat výkony, odstranit duplicitu činností a uspořít prostředky.

Z nové organizační struktury, zveřejněné na webových stránkách MŽP ale vyplývá, že skutečná motivace se úspory netýká ani v nejmenším. Lze důvodně předpokládat, že skrývaná motivace hraničí s demontáží úkolů ministerstva. Do očí bijící je nové zbytnění vnitřních byrokratických útvarů a složek, které nevykonávají žádnou koncepční, legislativní ani správní agendu. Naopak součásti ministerstva, které skutečně ovlivňuje výkon veřejné správy, reálný stav životního prostředí a potažmo tak chrání naše zdraví i kvalitu života, jsou pod soustředěným tlakem svoji agendu nevykonávat dostatečně, omezit, či dokonce zcela opustit.

Úspěšně lze pochybovat o potřebnosti tří oddělení v Odboru interního auditu a finanční kontroly, celého Odboru bezpečnosti a krizového řízení hned se 2 odděleními a oddělení organizace a pracovně-právní metodiky v Odboru personálním a organizačním. Dále není jasná účelovost hned šesti samostatných oddělení v Odboru zahraničních vztahů a navrch dalších šesti oddělení v samostatném Odboru fondů EU, samostatného oddělení mezistátní EIA v Odboru posuzování vlivů na životní prostředí a integrované prevence znečištění. Lze se tázat, kolik těchto řízení do roka je, že zaměstnávají celé oddělení namísto zabezpečení vyššího počtu odborníků na České inspekci životního prostředí?

Naproti tomu náhle zmizela řada odborů. Například důležitý Odbor péče o národní parky byl transformován v pouhé oddělení v Odboru zvláštní územní ochrany přírody a krajiny. Lze tedy odušit, že národní parky nejsou náročnou a široce diskutovanou oblastí a nechystá se vyhlášení dalších. Zmizel i významný Odbor nástrojů politiky životního prostředí, zabývající se mimo jiné environmentálním vzdělává-

ním, výchovou a osvětou, vzděláváním k udržitelnému rozvoji, environmentálním poradenstvím, Místní agendou 21 nebo dotační podporou nevládních neziskových organizací. Odbor a jeho agenda byly přesunuty do „prozatím“ velkého oddělení dobrovolných nástrojů pod Odbor ekonomických a dobrovolných nástrojů.

A to nekomentujeme loňské změny v této oblasti, nebo v současnosti nevypsání výběrové řízení na rok 2012, nevypsání výzvy v Operačním programu životního prostředí priority 7, nevypsání výzvy v národních programech Státního fondu životního prostředí ČR a podobně. To vše nepadá na vrub degradovaného odboru, ale na zodpovědnost vedení MŽP. Zmizel i Odbor územních vazeb, který zaceloval jizvu po územním plánování v agendě MMR a zabýval se důležitými agendami předcházení „sídelní kaše“, problematikou „brownfields“, aktivitami Místní agendy 21 a Zdravých měst, životním prostředím uvnitř měst a celou urbanizovanou krajinou. Rozdělení Odboru vnějších vztahů na Odbor tiskový a přesun jeho publikační a propagační činnosti do samostatného Odboru marketingu, komunikace a publikační činnosti, je rovněž nesystémové a dle našeho názoru velmi nevhodné.

Je zajímavé, že s těmito změnami přicházejí často o místa odborníci, lidé s hlubokými znalostmi problematiky, s kreativním myšlením, schopní nalézat vhodné koncepční, legislativní i exekutivní nástroje a řešení. Naopak na ministerstvo přibývají lidé problematiku neovládající, ale o to loajálnější k politickému vedení ministerstva. Místa získávají lidé bez environmentálního vzdělání, bez vlastní zkušenosti v oboru a či ve výkonu státní správy v kompetencích MŽP.

Pokračuje tak marginalizace vlivu MŽP na dění v zemi. Lze se obávat, že je to součástí celkového poklesu odborné úrovně a morálního kreditu orgánů státní moci a správy. Posiluje to dojem veřejnosti o faktickém zcizení veřejných zájmů a rozpočtů zájmovými skupinami, které nejen nestojí o řádný výkon státních správních orgánů, ale zneužívají je pro soukromé a skupinové zájmy. Namísto ústavních povinností tak plní zadání zkorumpovaných a sebenápravy neschopných politických stran.

Apelujeme na veřejnost, aby k tomuto vývoji nezůstala pasivní, protože se to ve svých důsledcích již nyní obrací proti jejím zájmům, jak vidíme na opětovném zhoršování životního prostředí, sociálního postavení a ignoraci veřejných potřeb státními úřady.

S blížícím se výročím 17. listopadu 1989 chceme dát poslancům, senátorům a vládě důrazněji najevo, že pro takovýto vývoj jsme před 22 lety klíči na rozloučenou s předchozím režimem nezvonili.

Za společnost pro trvale udržitelný život: Ing. Jiří Dlouhý, předseda

4.5 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 121: Vyjádření k dokumentaci EIA pro Regulační plán propojení Klápa–Hraničnick

Odbor životního prostředí, zemědělství a lesnictví Úřadu Jihočeského kraje zveřejnil dne 16. 11. 2011 v Informačním systému EIA/SEA vedeném v Cenia Praha Oznámení a Dokumentaci EIA pro Regulační plán Propojení Klápa–Hraničnick s tím, že k Dokumentaci EIA lze podat vyjádření do 30 dnů od zveřejnění. Dokumentace EIA byla zpracována na základě Závěru zjišťovacího řízení č.j. KUJCK 7269/2011 OZZL/22/To z 8. 4. 2011 EIA Servisem, s. r. o. České Budějovice týmem pod vedením autorizované osoby RNDr. Vojtěcha Vyhnálka, CSc. Po prostudování Závěru zjišťovacího řízení a předmětné Dokumentace EIA podáváme k celému záměru následující vyjádření:

Se záměrem Propojení Klápa–Hraničnick a s pokračováním územní, ale i investorské a projektové přípravy na dílčí stavební záměry a změny využití pozemků podle předložené dokumentace zásadně nesouhlasíme, a to z následujících důvodů:

1. Již vyjádření došla ke zjišťovacímu řízení vyjadřují jasně, že záměr nemá oporu ve schválených Zásadách územního rozvoje Jihočeského kraje, protože dosud nebyly vydány.
2. V jejich pracovním textu je i tak obsažen požadavek na prověření záměru ve více porovnaných variantách, což v předložené dokumentaci EIA bylo sice splněno, ale zhotovitel Regulačního plánu – Atelier

8000, spol. s r. o. České Budějovice zpracoval dle Dokumentace EIA ve 4 variantách návrh (nikoliv koncept!), což vzbuzuje pochybnost o metodické správnosti postupu pořizovatele při zadání i projednávání a o konečné podobě regulačního plánu, předkládaného k vydání.

3. Ačkoliv se záměr dotýká prostorově území v dotyku se státní hranicí Rakouské republiky a jeho vlivy a jím vyvolaného provozu ovlivní bezpochyby i její území, záměr nebyl oznámen příslušným orgánům ochrany životního prostředí k posouzení přeshraničních vlivů se žádostí o jejich vyjádření. Tím jsou porušovány přijaté mezinárodní závazky, zakotvené v našem právním řádu.

4. Záměr je svým umístěním na území národního parku a zčásti dokonce v jeho I. a II. zóně v příkrém rozporu s nejvladnějším posláním národního parku a narušuje předměty jeho ochrany, jakými jsou zachovaný celistvý a zapojený les a jeho ekosystém, který je zároveň významným krajinným prvkem a součástí ÚSES, zdejší mikroklíma, krajinný ráz oblasti, lesní půda, chráněná a ohrožená druhy rostlin a živočichů zde žijících, vodní režim (přitom jde o CHOPAV, zasažena jsou i ochranné pásma lokálních vodních zdrojů!), součást ptáčích oblastí a evropsky významné lokality soustavy NATURA 2000 a Biosférické rezervace UNESCO. Na tyto skutečnosti upozorňují jasně již vyjádření Správy NP a CHKO Šumava ke zjišťovacímu řízení, v něm citovaná. Již na jejich základě mohl a měl být záměr zamítnut.

5. Záměr mění funkční využití rozsáhlých pozemků v národním parku vč. I. a II. zóny, odnímá původnímu účelu část pozemků určených k plnění funkcí lesa a umísťuje v národním parku stavby, nesloužící jen ochraně přírody a krajiny či lesnímu hospodářství, jak umožňují výjimečně příslušné zákony, ale i stavby pro rekreaci a cestovní ruch, v národním parku a zejména v jeho I. a II. zóně nepřípustné.

6. Dokumentace EIA se v Úvodu vyhýbá skutečnosti, že Zásady územního rozvoje Jihočeského kraje dosud nebyly vydány a opatření obecné povahy v době zpracování Dokumentace EIA nenabývalo účinnosti odkazem na obecný předpis. Ani Dokumentace EIA tedy nedokládá, že záměr je v souladu s vyšší územně plánovací dokumentací. Poslední schválenou územně plánovací dokumentací pro NP Šumava je Územní plán velkého územního celku Šumava z počátku 90. let minulého století, který takový záměr neobsahuje.

7. Vypořádání závěrů zjišťovacího řízení a došlých vyjádření k němu je ryze formální. Spočívá v odkazech na příslušné kapitoly Dokumentace EIA, kde údajně lze nalézt odpovědi na dílčí uplatněné připomínky a otázky, ale zcela pomíjí celková vyznění nesouhlasných vyjádření k záměru zejména od Správy NP a CHKO Šumava a některých nevládních ekologických organizací, která jsou zdůvodněná a z jejich dikce zřejmá.

8. Vypořádání připomínky Správy CHKO, aby záměr byl porovnán i s variantou propojení areálu Hochficht po silnici Zadní Zvonková–Schöneben byl v Dokumentaci EIA „vypořádán“ odmítnutím se zdůvodněním, že toto propojení leží mimo řešené území regulačního plánu a bylo posouzeno EIA samostatně. To je ovšem v rozporu s dikcí zákona o posuzování vlivů na ŽP, že záměr musí být porovnán se všemi v úvahu připadajícími jinými možnostmi splnění téhož účelu. Samostatná posouzení EIA bez zvážení možných souvislostí jsou nesprávná a posouzení ve všech, i širších územních souvislostech by mělo být orgánem posuzování vlivů požadováno jako samozřejmost.

9. Záměr obsažený v regulačním plánu obsahuje umístění v katastrálních územích Nová Pec a Zvonková ve 4 variantách následující dílčí záměry: A – lanovka s přepravní kapacitou 1540–2700 osob/hod. (!) o délce 2710 m, počet podpěr 20, rozteč lan 6.40 m, propojovací optický kabel, lyžařská sjezdovka o délce 2810 m, s plochou 8,6 ha, parkoviště pro 432 osobních aut a 10 autobusů s územní rezervou pro rozšíření o dalších 500 aut (!), dolní terminál lanovky vč. servisu, skladů, stravování a ubytování s 1–2 podzemními a 1–2 nadzemními podlažími o ploše 7840 m² a horní terminál na Hraničnicku vč. restaurace a rozhledny s 1 podzemním a 1-2 nadzemními podlažími o celkové ploše 940 m², dále vodovod, kanalizace a ČOV, elektřina v zemních kabelech, technika pro zasněžování sjezdovky (45 sněžných děl, 4 čerpací stanice!) a na Klápě i plyn. Mimo řešené území regulačního plánu je i akumuláční nádrž na vodu pro zasněžování vzniklá přehrazením potoka Rasovky cca 500 m pod Schwarzenberským kanálem – plocha 1,2 ha, zadržovaný objem vody 17 tis. m³ (!). Mimo řešené území regulačního plánu je i související záměr na vybudování

přístupové silnice z Nové Pece kategorie S 7,5/50 (řešeno ve 2 trasově odlišných variantách). V širších vztazích se zachovává pro zlepšení přístupu územní rezerva pro elektrickou železniční přípojku do Klápy ze stanice Vysoká Pec. B – totéž co A, vypuštěno jen zasněžování vč. akumulací nádrže, C – kromě zasněžování vypuštěna i restaurace a rozhledna na Hraničnicku, horní stanice lanovky zredukována na 58 m², D – jako C, jen je do záměru „vráceno“ zasněžování. Kromě záborů ploch pro stavby (A – 5,46 ha) je třeba počítat s dočasnými zábory ploch pro zařízení staveniště 12,7 ha (až 100 pracovníků). Zábory ploch pro související zařízení mimo řešené území jsou rovněž značné. Jako E je označena varianta nulová – ponechání současného stavu. Je zřejmé, že varianty nejsou odlišné situováním jednotlivých elementů v terénu, ale spočívají jen ve variacích rozsahu vybavení sjezdovky a výstavby na vrcholu Hraničnicku, přičemž plošně a dopady nejzávažnější dílčí záměry jsou ve variantách shodné. Jedná se tedy o „pseudovarianty“, z nichž ty skromnější se dají na tu nejrozsáhlejší „A“ v budoucnu bez technických problémů dobudovat, takže regulační plán negarantuje ani u nich, že nejde jen o „taktický ústupek“ a nebude následovat tlak na budoucí rozšíření podobně, jako se tomu děje v nechvalně známém případě lanovky v Rokytnici nad Jizerou na Lysou horu, kde investor sliboval jen zimní provoz při dostatečně vysoké sněhové pokrývce a v současnosti vydírá Správu KRNAP požadavky na kompenzaci ztrát z nepovoleného letního provozu do I. zóny NP Krkonoše.

10. Variantu „C“ nelze chápat jinak, než jakousi ústupovou a dočasnou mezietafu po vzoru „salámové metody“, protože má vážné funkční a bezpečnostní nedostatky. Přívlastek „evakuační“ u sjezdovky nelze brát vážně. Byla by to sjezdovka na severních svazích Hraničnicku, kde sníh pravděpodobně vydrží déle, než na rakouských svazích jižních, takže nejen nebude sloužit jen jako jakýsi bezpečnostní doplněk lanovky a areálu Hochficht, ale může se po určitou část sezóny stát sjezdovkou „hlavní“, a to i pro Rakušany.

11. Na str. 24–25 Dokumentace EIA se správně uvádí, že zatímco na levém břehu Lipenské vodní nádrže se rozvíjí turistika a zařízení pro cestovní ruch, pravý břeh zůstal díky existenci uzavřeného hraničního pásma v letech 1945–1989 v podstatě (kromě jednotek Pohraniční stráže) neobydlený a klidný a zachovaly se na něm dodnes výrazné klidové polohy a přírodní hodnoty, hodné ochrany. Toto bylo jedno z důležitých zjištění a stalo se při vyhlášení NP Šumava obecně přijímaným předmětem ochrany podobně, jako je tomu u odlišných funkcí ploch u Máchova jezera, kde se střídají pozemky vyhrazené intenzivní rekreaci s rezervacemi vodního ptactva a chráněnými územími přírody. Nelze se proto ztotožnit s alibistickými větami předposledního odstavce textu na str. 24, že by nové lidské aktivity pro rekreaci a cestovní ruch mohly znamenat negativní vliv na životní prostředí v této oblasti a že nelze stanovit horní hranici přípustné antropogenní zátěže. Licitovat, který veřejný zájem převáží, zda zájem na ochraně přírody a krajiny, nebo na rozvoji podnikání v oblasti sportu, rekreace a cestovního ruchu je nepřípustné. Převažující veřejný zájem byl vyřešen vyhlášením území jako národního parku, s jasnou prioritou ochrany přírody a krajiny. Mnohé z argumentů proti rozvoji antropogenní zátěže by platilo dokonce i v extrémním případě, že by bylo v této jihovýchodní koncové části Šumavy toto okrajové území vyňato z národního parku, protože lesní ekosystém, les jako významný krajinný prvek, krajinný ráz, vodní režim v CHOPAV, ÚSES a NATURA 2000 by byly nadále zákony chráněny jako převažující veřejný zájem, přesahující rozsah řešeného území i lokálních zájmů daleko do podhůří (nejen v úzce pojaté ochraně přírody a krajiny, ale např. i v ochraně ovzduší, klimatu a protipovodňové ochraně).

12. Za iluzorní lze považovat tvrzení, že pro výstavbu a provoz lanové dráhy postačí vykácet pruh o šíři 15,2 m, jak se tvrdí na str. 40. Jednak to v praxi není reálné pro vlastní stavbu a zajištění staveništní dopravy, jednak by to neumožňovalo při rozteci podpor a nosných lan přes 6 m ani údržbu, zásahy záchranky apod. a hlavně by to neumožnilo vytvořit opláštění kácením odhalených vysokých a působení větru nechráněných stěn vzrostlého porostu na obou stranách zapojenou novou výsadbou, jak bude vyžadovat ochrana zbylého lesa před větrem. Funkční se toto opláštění stane nejdříve po cca 20 letech a více a bude muset být průběžně obnovováno, o čemž je v Dokumentaci EIA jen letmá zmínka, ale bude to důležitý a trvalý lesnický provozní úkol.

13. Pro zemní práce se předpokládá využití těžké stavební techniky, pro dopravu materiálu z výkopů, stavebních surovin a zařízení těžké terénní nákladní automobily, při problémech vrtulník, navrženo je

kromě dolní stanice neprovádění prací v období prosinec - červen kvůli hnízdění ptactva a nerušení zvěře v období s nejmenšími mláďaty. Zpracovatel se patrně domnívá, že negativní dělicí efekt sjezdovky, lanovky, stavební ruch (hluk, emise) v ostatních měsících roku ptactvu a zvěři nevadí.

14. Navržené kapacitě parkovišť vč. územní rezervy neodpovídají vypočítané předpokládané zátěže přístupových komunikací a tím jsou i podceněny negativní dopady na jejich okolí (hluk, vibrace, emise škodlivin do ovzduší, rušení zvěře a její ohrožení provozem, dělicí efekty...).

15. Znečištění ovzduší v průběhu stavby a provozu je posouzeno jen z hlediska dopadů na lidské zdraví pro nepodstatný počet dotčených obyvatel Nové Pece. Ve skutečnosti bude postihovat i faunu a floru v okolí staveniště, pro což sice nejsou stanoveny žádné limity, ale vzhledem k území národního parku a chráněné krajinné oblasti a výskytu chráněných a ohrožených druhů rostlin a živočichů by to mohlo být v práci alespoň zmíněno jako „přítěžující okolnost“.

16. Protože areál dolní stanice lanovky v Klápě bude situován na místě demolovaných objektů po Pohraniční strážci, ve výčtu odpadů vznikajících při demolicí starých a při výstavbě nových objektů by neměly chybět nebezpečné odpady typu ropných derivátů z kontaminace podloží pohonnými hmotami a mazadly a čisticích prostředků, které jsou nacházeny ve všech armádních objektech díky nepořádku a nekázní při jejich používání po dlouhá léta. V přehledu na str. 71 a 72 však kupodivu chybí.

17. Ačkoliv Dokumentace EIA připouští, že obtížná dostupnost některých míst staveniště si vynutí použití vrtulníku při kácení a odvozu dřeva z odlesňovaných míst lanovky a sjezdovky, na stavbách areálu i přípravě staveniště, hluk z letecké dopravy není vyhodnocen, ač může působit současně a synergicky s jinými zdroji hluku a svým charakterem zasáhne i vzdálenější okolí stavby. To je nepřijatelné.

18. Za nereálný považujeme předpoklad jen jedné obrátky osobních automobilů denně na parkovacím místě a jen 80 % využití kapacity, jak je uváděno na str. 76. Poslední odrážka v přehledu věnovaná linkovým autobusům je patrně omylem přisouzena zimnímu období stejně, jako předcházející, má být správně uvedeno „v létě“. I přes toto podhodnocení dopravní zátěže vychází hluk na dvou místech (Nová Pec čp. 27, 28 a nájezd na příbřežní zónu Lipenské vodní nádrže u silnice III/1632) nad přípustnými limity. Při výpočtu s reálnou zátěží se to ještě zhorší.

19. Vliv vibrací je v Dokumentaci EIA uvažován a uváděn pouze z nákladní silniční dopravy na stavby a i tak bagatelizován. Neuváděním vibrací ze stavebních mechanismů (sbíječky, vibrátory pro hutnění betonové směsi či zásypů výkopů, zemní stroje...) a způsobených nízkým letem vrtulníků jsou podceněny další vlivy nejen na člověka, ale i ostatní ekosystém, zejména na faunu, které nejsou zanedbatelné.

20. Extrakt z hodnocení krajinného rázu, obsažený v textu Dokumentace EIA na str. 88, se omezuje na konstatování, že jde o území z hlediska krajinného rázu velmi cenné a hodné ochrany v původní zděděné podobě, nikterak se však nevyrovnává s novými záměry na velkoplošná odlesnění pruhů svahů pro lanovku a sjezdovku ani s novými stavbami na vrcholové partii Hraničnicku, uplatňující se temenem i z velmi vzdálených míst oblasti Šumavy i podhůří. Přitom jde bezesporu o velkoplošné a výrazné negativní zásahy do stávajícího krajinného rázu, nesrovnatelné se stopami dřívějších uměřených lidských aktivit např. z dob před odsunem původního obyvatelstva po roce 1945, kterými je oblast krajinného rázu Šumavy charakteristická.

21. Souhrnné hodnocení vlivů na životní prostředí se důsledně omezuje u hluku a škodlivin jen na vlivy na lidské obyvatelstvo. Dosud klidná oblast podle něj bude vystavena v některých částech hluku přes 62 dB(A), tedy obdobně jako rušné části měst. U několika domů v Nové Peci nelze zajistit dodržení hygienických předpisů pro bydlení a navrhuje se změna jejich využití na méně náročnou funkci nebo zboření, sportoviště musí být ochráněna protihlukovou stěnou o výšce 1,5–2,0 m a délce 100 m po obou stranách silnice III/1632 (!). Zjevným předimenzováním záměru se tak likviduje i klid a rekreační hodnota území, kvůli kterým sem dosud návštěvníci jezdí. Je snad toto cílem nově navrhované změny využití území? Konstatovat za těchto okolností pozitivní vliv rozšíření možností pro sport a rekreaci na lidské zdraví je

proto absurdní - stávající měkké formy rekreace bez navrhovaných investic plní tuto funkci mnohem lépe, zatímco záměrem předpokládané vysoké počty návštěvníků tyto hodnoty likvidují nebo mění k horšímu.

22. Také nekriticky pozitivní hodnocení socio-ekonomického přínosu záměru pro Novou Pec a přílehlý mikroregion, dokonce s konstatováním, že „čím méně překážek realizaci, tím bude vyšší“ (viz str. 126) je nepřijatelné; ignoruje ztráty, které realizací záměru vzniknou především stávajícímu obyvatelstvu, úloze území národního parku a chráněné krajinné oblasti pro vědu a výzkum, ztráty krajinných a přírodních hodnot a tím i části atraktivity pro jiné druhy návštěvníků, než jsou příznivci zimních sportů. Záměr představuje změnu statutu nejvyššího stupně ochrany přírody a krajiny, jakou je národní park a CHKO, v běžnou „komerční zónu“ se zaměřením na sport, rekreaci, cestovní ruch, přitahující další podnikatelské aktivity v oblasti stravování, ubytování a dalších služeb pro turisty, další zvýšení koncentrace obyvatel i návštěvníků, další dopravu, které nutně nastanou a které Dokumentace EIA v rozporu s logikou, zdravým selským rozumem a veřejným zájmem nebere v úvahu.

23. Dokumentace EIA předpokládá jako pozitivum zvýšení počtu pracovních příležitostí v místě, zvýšení atraktivity pro návštěvníky z ČR, Rakouska i dalších zemí, zvýšení úrovně ubytovacích a stravovacích služeb, zvýšení příjmů obyvatel i obecních a státního rozpočtu, avšak ignoruje ekonomické ztráty na službách ekosystémů, které budou zábořem ploch či změnou kultur omezeny, na krajinných i přírodních hodnotách, chráněných dle zákona o ochraně přírody a krajiny, na klidu pro místní obyvatele.

24. Hodnocení krajinného rázu vychází z nereálně úzkého průseku pro lanovku 15 m (viz bod 11 tohoto vyjádření) a hodnotí průsek pro sjezdovku „na hranici přijatelnosti a nové stavební objekty horní stanice lanovky na horizontu na temeni Hraničníku nepřipustně bagatelizuje, když záměr neshledává jako závažný a nepřipustný zásah do krajinného rázu Národního parku a Chráněné krajinné oblasti (!) Šumavy. S takovým hodnocením nelze souhlasit.

25. Ze závěrů a závěrečného shrnutí je zřejmé, že zpracovatelský tým Dokumentace EIA vycházel při hodnocení vlivů záměru obsaženého v Regulačním plánu důsledně z vymezení řešeného území a bezprostředně s jednotlivými variantami souvisejících investic, nebylo však požadováno (nebo odmítl) porovnání se silničním propojením Zadní Zvonková–Schöneben, ač plní stejný účel.

26. Ze závěrů a závěrečného shrnutí rovněž vyplývá, že autorský tým Dokumentace EIA neshledal lokalizaci v národním parku a CHKO v rozporu s jejich posláním a předmětem ochrany, a ačkoliv konstatuje zjevné negativní působení záměru na celistvost lesa a jeho ekosystém, na zde se vyskytující chráněné a ohrožené druhy rostlin a živočichů, na krajinný ráz, na území NATURA 2000 a další hodnoty území, nepovažuje to za dostatečný důvod, aby doporučil záměr nerealizovat, tedy „nulovou variantu“ E. Tím ponechává důležité a do značné míry odborné rozhodnutí na správních a politických orgánech, dokonce stanovením podmínek pro stavbu a provoz nepřímou předjímá, že se záměr přes všechna dílčí negativní hodnocení vlivů na složky chráněného prostředí národního parku a CHKO prosadí. Dokumentace EIA je proto podle našeho názoru alibistická, neplní poslání upozornit volené orgány obce, kraje i státu a decizní sféru na možné závažné negativní důsledky nejen pro dotčené území národního parku a CHKO, ptací oblasti a evropsky významné lokality NATURA 2000, ale i na pověst ČR jako kulturní a své odpovědnosti vůči evropské přírodě a krajinně si vědomé země. Realizace tohoto záměru ve všech zde uváděných aktivních variantách je podle našeho názoru z výše uvedených důvodů nepřijatelná a doporučení mělo znít jednoznačně pro variantu nulovou E – tedy od záměru v této lokalitě a v těchto podobách zcela upustit.

Kopíi tohoto vyjádření informujeme nejen Ministerstvo životního prostředí ČR, jak je uvedeno v adrese v záhlaví, ale i Odbor regionálního rozvoje, územního plánování, stavebního řádu a investic Úřadu Jihočeského kraje a Odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj ČR v Praze.

V Praze dne 22. listopadu 2011

Za Společnost pro trvale udržitelný rozvoj: Ing. Jiří Dlouhý, předseda

4.6 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 122, ke způsobu zneškodňování toxických kalů ze sedimentačních lagun na Ostravsku transportem do Severočeské hnědouhelné pánve a spalováním v cementárně Čížkovice

Jak v posledních dnech zaznamenaly některé sdělovací prostředky, veřejnost na Mostecku a na Litoměřicku protestuje proti záměru zneškodňovat toxické kaly, těžené v rámci asanace ekologické zátěže v lokalitě kalových lagun Ostramo u sídliště Fifejdy v Ostravě, neuvěřitelným způsobem – jejich transportem do mezideponie poblíž Litvínova a postupným spalováním v cementárně Čížkovice.

Dotčená veřejnost tak projevuje více soudnosti a zdravého selského rozumu, než odpovědné úřady ochrany životního prostředí a nakládání s odpady. Neexistuje žádný racionální důvod, proč nebezpečný odpad, jakým tyto kaly z lagun po Ostravské chemičce nepochybně jsou, převážet s riziky nakládky a dopravy přes celou severní Moravu a severní Čechy a vykládky na mezideponii ve stejné nebo hůře na životním prostředí postižené oblasti Mostecká, pak je znovu nakládat a transportovat po částech do Čížkovic na Litoměřicku (Zahrada Čech!) a tam je spalovat.

I kdyby byla pravda, že spalování v cementárně za vysokých teplot tyto kaly opravdu zneškodní a emise ze spalovacího procesu nepřekročí samy o sobě přípustné hygienické limity, bude to v každém případě další příspěvek k již tak velmi znečištěnému ovzduší v Severočeské hnědouhelné pánvi a v obtížně větratelých údolích řek Labe a Ohře a CHKO České středohoří. Je ironií, že se tak má dít na návětrné straně od Litoměřic, aspirujících na titul Zdravé město obhajující kategorii B v Místní agendě 21, kde už působí neblaze chemička Lovochemie v Lovosicích. Proč nebyla zvolena cesta likvidace na místě nebo někde v blízkosti? Doprava na velkou vzdálenost zbytečně rozšiřuje rizika ovlivnění životního prostředí i na celou trasu přeprav úniky a haváriemi, s ohrožením půdy, vody a kontaminace vodních zdrojů, ačkoliv cementárny jsou k dispozici i daleko blíže místu původu a tato rizika by tak byla alespoň nižší. Proč se zatěžuje problémy postiženého Ostravska stejně postižený Ústecký kraj? Co dělají jeho krajské a místní orgány ochrany životního prostředí, proč své občany nechrání? Lze to vnímat i jako provokaci vůči poslanci, předsedovi Výboru pro životní prostředí Poslanecké sněmovny Parlamentu a starostovi Litvínova Mgr. Milanu Štovičkoví, který v 90. letech 20. století působil jako aktivní člen Ekofóra pánevní oblasti Severních Čech při zpracování Programu ozdravení životního prostředí Severočeského kraje a který kandidoval do Poslanecké sněmovny za Věci veřejné s jasným programem ochrany životního prostředí?

Obyvatelům a reprezentacím blízkých měst ve směru převládajících větrů Lovosice a zejména Litoměřice, které aspiruje na přiznání nejvyšší kategorie A v Místní agendě 21, musí toto rozhodnutí úřadů připadat jako arogantní a cynické plivnutí do obličeje. Toto rozhodnutí krajských a státních úřadů vzbuzuje závažné podezření, že jsou obyvatelé obou lokalit v severních Čechách opět rukojmím a obětí nějaké špinavého politického „kšeftu“, jinak si nelze tolik politické nesoudnosti a věcné i odborné nelogičnosti takového rozhodnutí vysvětlit.

Apelujeme na všechny, kdo chtějí a mohou toto rozhodnutí ještě zvrátit, aby využili všech prostředků a nenechali tento zločin na Severočesích dokonat.

Za Společnost pro trvale udržitelný život: Ing. Jiří Dlouhý, předseda

V Praze dne 30. listopadu 2011

5 Analýzy, podněty, připomínky

5.1 Připomínky k vyhodnocení SPŽP za léta 2004–2010 (MŽP, červen 2011)

Je třeba ocenit podrobné vyhodnocení SPŽP. Hodnocení však má několik nezvládnutých úskalí:

1. Již v úvodu je nesprávné tvrzení o kvalitních cílech. Mnoho cílů však nebylo stanoveno podle zásad strategického plánování (které v r. 2004 znal v ČR jen málokdo), nebo jen částečně podle nich, takže pak cíle jsou obecné a nesplňují SMART požadavek na cíle. Navíc plnění takových obecných cílů je pak

obtížné precizně hodnotit.

2. Spolupráce s resorty na plnění cílů byla daleko horší, než se v úvodu přiznává.
3. Jen částečné splnění 33 % opatření je na pováženou, bylo by potřebné důkladně analyzovat příčiny jen částečného splnění a samozřejmě i úplné nesplnění 3 % opatření.
4. Chybí zásadní vyhodnocení účinnosti SPŽP pomocí vybraných indikátorů, protože indikátory by měly vypovídat o stavu a trendech životního prostředí daleko více, než plnění jednotlivých opatření. Uvedení jen tabulky indikátorů nedostačuje, měl o by být provedeno podrobnější vyhodnocení slovní.
5. Právě proto, že plnění jednotlivých cílů a opatření není dostatečně poměřováno indikátory, dochází často k subjektivnímu hodnocení. Ostatně je psychologicky jasné, že pokud pracovníci, provádějí cí hodnocení jsou titíž, kteří za realizaci opatření odpovídají, pak hodnocení bude zatíženo značným subjektivizmem. Většinou nedojde k přiznání neúspěšnosti. (např. u dílčího cíle 2.2.4 u opatření „Chránit půdu před zábory a neodpovědným rozšiřováním měst a obcí mimo současné zastavěné území“ je vyhodnoceno částečné plnění. Je však zdůrazněno, že problematika je legislativně ošetřena dostatečně, avšak dochází k nedůslednému plnění povinností ze zákonů. Přitom každý, kdo cestuje alespoň minimálně po republice, vidí obrovské zábory půdy, svědčí o tom i satelitní snímky a údaje výzkumu i statistické údaje. Pak je jasné, že problematika je ošetřena nedostatečně a hodnocení by mělo znít, že opatření není plněno).

6. Z výše uvedeného vyplývá nutnost provedení nezávislého hodnocení hodnotiteli, kteří za cíle a opatření nezodpovídají – nejlépe z univerzit, výzkumu či expertních organizací – samozřejmě s pomocí údajů a informací, poskytnutých příslušnými pracovníky MŽP a resortních organizací i dalších resortů.

7. Ve smyslu Aarhuské úmluvy by bylo potřebné projednat hodnocení s veřejností a partnery (stakeholdry). Předpokládám, že s ostatními resorty vyhodnocení SPŽP bylo či bude projednáno – ostatně bude muset být předloženo vládě spolu s aktualizací SPŽP dle usnesení vlády č. 235 ze 17. března 2004, s posunutým termínem předložení.

Z výše uvedených důvodů navrhuji proto přepracování Vyhodnocení SPŽP za léta 2004–2010 nezávislými hodnotiteli za spolupráce MŽP, resortních organizací i ostatních zainteresovaných resortů a pak následné projednání v resortu i s veřejností a stakeholdery (včetně zainteresovaných resortů). Zásadní pro hodnocení úspěšnosti SPŽP by mělo být poměření jednotlivých cílů a opatření s adekvátními indikátory.

Pavel Šremer, 20. 6. 2011

5.2 Připomínky k návrhu nové Státní politiky životního prostředí, první verzi MŽP

Nejprve celkově k materiálu, pak k jednotlivým kapitolám:

Protože se jedná o strategický materiál, neměl by být bez propracovanější vize. To, co je v úvodu SPŽP je více posláním-misí, než vizí. Doporučuji využít jako základ vizi, na které pracovalo MŽP v r. 2010. A poslání dát samostatně jako kapitolu či podkapitolu. Z vize se pak odvíjejí jednotlivé priority a cíle SPŽP.

V strategických materiálech jsou obvyklé kapitoly souhrn (velmi důležitý pro ty, kteří o SPŽP budou rozhodovat, ale mají málo času na podrobné čtení celé strategie) a podklady, obvykle i historie – zatím v 1. verzi SPŽP nejsou připojeny či vypracovány.

Chybí pro orientaci čtenáře důležité uvedení obsahu materiálu.

Doporučuji zařadit samostatnou kapitolu sektorální politiky, resp. priority, cíle a opatření, které budou plnit jednotlivé sektory – jinak je těžko možné docílit integrace problematiky životního prostředí do sektorálních politik a zásadnějšího zlepšení životního prostředí. Tzn. vrátit se v nové kvalitě k tomu, co už měla SPŽP 2004–2010 jako samostatnou kapitolu.

Chybí kapitola, zabývající se mechanismy implementace – pravděpodobně by byla adekvátnější než kap. 8, nazvaná hodnocení – hodnocení by samozřejmě bylo její částí. Součástí implementace by mělo být určení zodpovědností za splnění jednotlivých cílů a priorit.

Zatím chybí přílohy – SWOT analýza (ta však měla předcházet tvorbě priorit a cílů) a přehled závazků z evropské legislativy (zde navrhuji doplnění o multilaterální a bilaterální smlouvy)

Chybí kapitola či podkapitola týkající se ekonomického vyhodnocení efektivity dosažení cílů (mohlo by samozřejmě být zařazeno u jednotlivých priorit a cílů). Bez toho je celé strategické plánování postaveno na vodě.

Nová politika nevychází důsledně z hodnocení staré politiky, bylo by potřeba, aby určení cílů nové politiky více reflektovalo závěry hodnocení staré SPŽP.

Moderní strategie se tvoří s účastí partnerů – stakeholderů. Tento způsob přípravy, kdy jednotlivé fáze-nebo alespoň nyní ta první, nebyla tvořena a následně projednána s partnery, povede k budoucím problémům, až bude schvalována. Nemluvě o tom, že nebyl využit velký potenciál, který taková participativní příprava skýtá díky znalostem a zkušenostem partnerů. Tento expertní způsob přípravy ostatně neodpovídá smyslu Aarhuské úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí. Protože se jedná o politiku životního prostředí, měla být dle Úmluvy, čl. 7 a čl. 6, b. 4 zajištěna účast veřejnosti v počátečním stádiu rozhodování, kdy jsou ještě všechny možnosti výběru alternativ otevřeny a kdy účast veřejnosti může být účinná. Bohužel na škodu kvality materiálu nebyla zabezpečena ani účast odborné veřejnosti. To pak nutně vedlo k tomu, že materiál je daleko více koncipován jen jako politika samotného ministerstva, než jako státní politika celé České republiky, kde jsou právě nejdůležitější vazby mezi jednotlivými složkami i sektory a celková provázanost.

K jednotlivým kapitolám:

Kap. I: Co je naším cílem

Jak již jsem zmínil výše, chybí rozpracovanější vize, kam chceme, aby dospěla v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje Česká republika v cílovém roce politiky 2020.

Pokud se vypočítávají tématické oblasti, bylo by potřeba problematice území vymezit samostatnou oblast – ze SWOT analýzy by měl jako jeden z největších problémů být identifikován úbytek půdy. Pak je tomu nutné přiřadit větší váhu, byť MŽP ztratila dostatečné kompetence v této oblasti-ale toto je státní politika životního prostředí, kterou by měly realizovat i další resorty. K tématice ochrany přírody a krajiny je neorganické přiřazovat zlepšení kvality prostředí ve městech. Ve městech žije naprostá většina obyvatel ČR, takže pokud chceme zlepšit životní prostředí, je potřeba to zacílit tam.

V základních principech chybí některé velmi důležité z té minulé SPŽP: princip udržitelnosti, či princip udržitelné spotřeby a výroby. Chybí důležité principy rozmanitosti a partnerství (bylo by samozřejmě možné odkázat na principy obsažené v SRUR) a chybí zde i některé principy z 6. akčního programu pro životní prostředí EU (např. princip náhrady (jedné nebezpečné chemické sloučeniny jinými, méně nebezpečnými), nebo princip změny důkazního břemene (na výrobce, aby prokázali, že veškeré nebezpečné látky, které produkují či hodlají používat, nepředstavují zbytečné nebo nepřijatelné riziko pro ŽP). To znamená principy, na kterých je nyní založen REACH.

Kap. II: Jaká jsou východiska?

Provázanost politik by měla být nutným předpokladem, proto by bylo lepší neuvádět ji jen v podmiňovacím čase.

Realizaci SPŽP dojde k naplňování SRUR, jak je správně psáno, avšak je nutné vyzdvihnout potřebu implementace SRUR i ostatními resorty (když vláda zatím implementaci vzala jen na vědomí).

Obecné věty o provázanosti s Národním programem reforem a kohezní politikou by měly být konkretizovány uvedením, kde k provázání dochází. To je důležité i z hlediska zaměření operačních programů budoucího programovacího období EU.

Provést revizi priorit až v r. 2015 je pozdě, pravděpodobně nový Akční program EU pro ŽP, na který bude třeba reagovat, bude dříve. Lze to zajistit více dynamicky, pokud by např. došlo k dvouletému cyklu vyhodnocování a realizace zásobníku nových cílů/opatření.

U analýzy vnějších vlivů se pojednává o rozvoji zelené ekonomiky. To je potřeba konkretizovat, protože zatímní opatření vlády směřují daleko více proti takovému směru rozvoje ČR.

Bylo by potřeba využít tvorby více scénářů, ne uvádět jen jediný. Ostatně na CENII k tomu probíhalo vyškolení pracovníků. Uvedení analýzy dle UNEP je jen východiskem z nouze, neboť je obecná, neodpovídá zatím naší situaci (viz např. investice do výzkumu a inovací u nás v environmentální oblasti).

V energetice a nakládání se surovinami není zmíněna problematika energetické bezpečnosti a i v souvislosti s ní nutnost rozvíjení využití obnovitelných zdrojů energie jako předpoklad udržitelného rozvoje ČR. Taktéž se opomíjí nutnost využití ekonomických nástrojů- k internalizaci externalit, bez které nedojde k zásadnější změně. Zde by bylo potřeba uvést více scénářů vývoje. Jak v energetice, tak v nakládání se surovinami.

V dopravě chybí příčiny nárůstu dopravy a tím pádem i důležitost internalizace externalit.

V zemědělství by pomohly scénáře. Pokud se mluví o zpomalení úbytku půdy, bylo by potřebné uvést to konkrétněji, např. v procentickém vyjádření.

Je potřeba celou kapitolu sjednotit – např. v některých sektorech jsou uvedeny cíle, v jiných ne

V strategických plánech je součástí analýz též analýza stakeholderů, ta zde chybí. Je velmi důležitá z hlediska hledání spojenců a naopak těch, kteří budou brzdou plnění SPŽP.

Kap. III: Metodologie stanovení priorit

Základním problémem této kapitoly je, že jsou popsány problémy, tj. následky, ne však příčiny, které způsobují největší problémy. Z příčin, nikoliv následků by měly být určovány priority a cíle.

Zatím není uvedena SWOT analýza, z které by měly vycházet strategie dosahování priorit resp. cílů (spolu s cíli, vyplývajícími z evropských strategií a legislativy a s cíli, vyplývajícími z vyhodnocení staré SPŽP). Tuto kapitolu je proto třeba dopracovat.

Kap. IV: Tématické oblasti a cíle

V této kapitole jsou vypsány tzv. programové priority a cíle, avšak chybí ty operační (organizační) a příp. i servisní. Je třeba zvážit, zda organizační cíle zařadit do této kapitoly, anebo do jiných – např. kap. V. – Nástroje.

Většina cílů a mnohá opatření nejsou stanovena dle zásady SMART – hlavně chybí jasná kvantifikace a časové určení splnění cílů či opatření.

U priority 1.1 (Voda) chybí u cílů časové údaje, někdy i konkrétní cílový stav (např. u opatření snižovat znečištění povrchových a podzemních vod ze zemědělských zdrojů, nebo u opatření snížit odtok vody z povodí).

U priority 1.2 (Odpady): kladně lze hodnotit konkrétní opatření, jen některá opatření je třeba přeformulovat, protože jsou velmi obecná (např. usilovat o minimalizaci množství používaných obalových prostředků – není uvedeno o kolik k určitému časovému termínu, ani jak toho dosáhneme. V opatřeních též chybí rozpracování zvyšování environmentálního povědomí, o němž se obecně mluví v popisu priority.

V priority 1.3 (Půdní a horninové prostředí) je v textu důraz na soběstačnost v neobnovitelných zdrojích. To je velmi nešťastné, neodpovídá to naší situaci země, kde se již těží suroviny po tisíciletí. Nedosta-

tečně jsou zpracovány cíle a opatření, chybí konkrétní hodnoty a časové rámce (např. u cíle omezování kontaminace a degradace půdy, zvláště pak opatření zvýšit účinnost kontroly a regulace v oblasti půdy – není však určeno o kolik, jak a do kdy).

Priorita 2.1 (Snižování emisí skleníkových plynů) bude potřebovat konkrétnější rozpracování. Některá opatření jsou v souladu s principem SMART konkretizována (např. snížení emisí z nových budov o 30 % oproti r. 2005), jiná jsou jen obecná (např. zvýšit podíl OZE-ale není řečeno o kolik a do kdy). Též zavedení účinných nástrojů je třeba více rozpracovat, dobrovolné dohody poslouží jen zčásti.

Priority 2.2 (Snižování úrovně znečištění ovzduší) je zpracována adekvátně, chybí jen větší rozpracování imisního principu – zajištění celým regulačním cyklem, aby nebyly povoleny další znečišťující provozy v lokalitách, kde už je nevyhovující imisní situace.

Priorita 2.3 (Obnovitelné zdroje energie) obsahuje některé konkrétní cíle a opatření, někde si zaslouží dopracovat (např. u cíle 2.3.3, který měl být doplněn na jaře 2011 – je již konec jara a doplněn zatím nebyl. Pokud chceme podporovat zateplení, je třeba uvést konkrétní údaje v jakém rozsahu a čase).

U priority 3.1 (Zajištění ekologické stability a udržitelného hospodaření) se v textu obsažené hodnocení plně nepromítá do opatření, která jsou neúplná a obecně vymezená.

Zpracování a pilotní ověření metody hodnocení ekosystémových služeb už nestačí, bylo ostatně obsahem rezortního projektu VaV, je třeba pro téměř desetileté období trvání SPŽP stanovit vyšší cíl – zavedení oceňování ekosystémových služeb do praxe, tj. včetně legislativního zakotvení. Ekosystémové služby by bylo potřeba více vysvětlit, protože je to stěžejní záležitost a zároveň možnost, jak přesvědčit i další resorty a partnery i veřejnost, proč je důležitá ochrana životního prostředí.

U priority 3.2 (Zachování přírodních a kulturně historických hodnot krajiny) totálně chybí aspekt kulturně historických hodnot. Není zde ani přihlášení se k Evropské úmluvě o krajině. Bylo by potřeba to napravit, včetně postihnutí smyslu této úmluvy v příslušných cílech a opatřeních z ní pro ČR vyplývajících. Opatření u této priority jsou zatím jen obecná, bez přesnější kvantifikace a časového určení.

Priorita 3.3 (Zlepšení kvality v sídlech) vyžaduje podstatné dopracování, lépe by bylo ji pro její důležitost zařadit jako samostatné téma. Zatím obsahuje jen část potřebných cílů a opatření, které by měly vycházet i z Tematické strategie EU pro městské životní prostředí, tj. týkat se řízení a správy měst, plánování, dopravy, výstavby, výzkumu a osvědčených postupů a zdokonalování právních norem. Zatím vytýčená opatření jsou velmi obecná, bez kvantifikace. Je potřeba rozpracovat návaznost na jiné priority, které se přitom též týkají sídel (např. ovzduší, bezpečnost,...).

Priorita 4.1 (Předcházení rizik) je zpracována na obecné úrovni, opatření by vyžadovala časové rámce.

Priorita 4.2 (Ochrana prostředí před dopady antropogenních nebo přírodních hrozeb) obsahuje velmi obecná opatření, je potřeba je dopracovat ve smyslu konkretizace a časových rámců.

Kap. V: Nástroje realizace politiky

Zatím neúplná kapitola, bude potřeba ji dopracovat, neboť bez správné volby nástrojů nebude možné dosáhnout cílů SPŽP. Navíce na MŽP měl být realizován celý projekt zaměřený na tvorbu a správné užívání nástrojů.

Kapitola nemá zatím ani opatření, která mají být dopracována v druhé verzi. Doporučuji však nejprve stanovení operačních cílů pro jednotlivé nástroje a jejich mix a teprve k cílům přiřadit opatření.

Normativní nástroje jsou popsány velmi neúplně, nejsou to jen právní předpisy, ale i jejich používání a prosazování v celém regulačním cyklu EU (možná by bylo lépe použít termínu regulační nástroje).

Je třeba doplnit informační nástroje, ty nejsou vůbec uvedeny.

Zapojování veřejnosti je třeba dopracovat jako samostatný nástroj. Popis zapojování veřejnosti je velmi obecný (referendum, ombudsman), ale nejsou ani zmíněny specifické metody užívané v ochraně životního prostředí-tj. procedury EIA/SEA, IPPC a spolupráce s nevládním sektorem, dále např. metody komunitního plánování, metody MA 21

Je potřeba doplnit institucionální nástroje a popsat a určit priority pro jednotlivé instituce, zvláště ty, které působí v rámci celého tzv. regulačního cyklu EU.

Je třeba stanovit zásady pro používání mixu nástrojů a strategie jejich používání-zvláště je to důležité u stanovení podmínek, kdy používat tzv. měkké nástroje a kdy tvrdé (takto např. na ČIŽP dochází se střídáním ředitelů a ministrů jednou k subjektivnímu preferování tvrdých metod, podruhé měkkých. Přitom základní postup, určený strategií ČIŽP, vypracovanou za účasti nizozemských expertů a inspektorů ČIŽP měl kombinovat měkký přístup v případě nepodstatných přestupků, s tvrdým postupem v případě závažnějších porušení právních předpisů)

Ve výčtu nástrojů by bylo potřeba doplnit mezinárodní spolupráci jako nástroj

Kap. VI: Mezinárodní spolupráce

Je otázkou, zda toto má být uvedeno jako zvláštní kapitola, když ostatní nástroje jsou uvedeny v předchozí kapitole. Není uvedeno, že se jedná o nástroj, jímž jsou realizovány cíle SPŽP.

Tuto část je potřeba dopracovat. Nejprve by měly být vytýčeny cíle, resp. priority, kterých chceme tímto nástrojem dosáhnout a k nim pak jednotlivá opatření.

Chybí zde naše účast na Dobříšském procesu Životní prostředí pro Evropu, což je zvláště pozoruhodné, když to bylo tehdejší Československo, které proces iniciovalo.

Pokud se bude jednat o samostatnou kapitolu, mělo by být doplněno do názvu kapitoly ...a spolupráce v rámci EU.

Každopádně by bylo potřebné odlišit mezinárodní spolupráci od spolupráce v rámci EU, z které plyne naprostá většina nové legislativy i strategií.

V příloze by měl být nejen přehled našich závazků, vyplývajících z legislativy EU, ale též mnohostranné a dvoustranné smlouvy. Minulá SPŽP navíc obsahovala i přehled našich právních norem v oblasti životního prostředí.

Protože se naše závazky budou v čase měnit, je třeba určit, jak bude zabezpečeno jejich doplnění do SPŽP-např. odkazem na implementační část, kde by to mohlo být navázáno na pravidelné revize SPŽP po průběžném vyhodnocování (viz připomínka ke kap. VIII)

Kap. VII: Indikátory

Tato kapitola je avizována, že bude doplněna do druhé verze. Doporučuji po vzoru implementace SRUR zvážit zavedení sady indikátorů pro regionální a místní úroveň – to by bylo pomocí pro krajské a místní úřady a vedlo by to k většímu zapojení těchto úřadů do plnění SPŽP. Bude potřeba též zkoordinovat stanovení indikátorů pro SPŽP s indikátory pro SRUR a další strategie.

Kap.VIII: Hodnocení

Kapitolu je třeba podstatně dopracovat. Měla by se týkat celé implementace SPŽP, nejen hodnocení.

V této kapitole doporučuji zavést i tzv. průběžné vyhodnocování. Velmi těžko bude dostačovat provést hodnocení až v polovině doby platnosti SPŽP. Vzhledem k situaci, že bude potřeba doplnit SPŽP o cíle vyplývající z budoucího Akčního programu EU a reagovat i na další strategie jak evropské, světové či vnitrostátní (i na situaci v plnění jednotlivých cílů SPŽP), bylo by lépe zavést hodnocení např. po dvou letech a vždy v mezidobí vést zásobník nově se vynořivších cílů, které by se do SPŽP v pravidelných intervalech – např. vždy po vyhodnocení, doplňovaly.

V implementační části by mělo být buď naplánováno vytvoření Akčního plánu realizace SPŽP, anebo přímo rozepsány jednotlivé aktivity, vedoucí k splnění opatření SPŽP, s určením zodpovědností a časového plánu splnění.

Pavel Šremer, v Praze, dne 20. 6. 2011

5.3 Téma Národní park Šumava

5.3.1 Šumava a jak dál?

Už delší dobu jsem se chtěl přesvědčit o aktuální situaci na Šumavě, neboť nejsem příznivcem leteckých pohledů vydávaných za celou pravdu. Na Šumavu jsem s přestávkami jezdil od svých studentských dob, poslední rok jsem tam však nebyl. Využil jsem možnosti přihlásit se k dobrovolné službě u pramenů Vltavy, kde mělo Hnutí Duha (HD) ve spolupráci se správou NP Šumava (S-NPŠ) informační stánek a zároveň dělalo průzkum názorů návštěvníků Šumavy na další management v národním parku (anketní lístek, vypracovaný HD ve spolupráci se S-NPŠ a výsledky ankety viz přílohu). Pokud se divíte, že ve spolupráci, tehdy tomu tak bylo (reziduum zůstalo, ředitel NPŠ to nyní při zveřejnění výsledků ankety nepopřel).

Byla to zajímavá služba, každý den procházet či projet na kole z Horské Kvildy k pramenům Teplé Vltavy. Cestou vidět velkou snahu lesníků pomoci navrátit lesy původnímu složení – oplocenky, chránící listnáče před okusem přemnoženou vysokou zvěří, ale i těžbu v 2. zóně NP a vidět ještě i naučné tabule, informující návštěvníky o vývoji horských smrčín a problematice kůrovce (nový ředitel je ještě nestačil odstranit, jinde již docházelo k náhradě).

U oficiálního pramene Teplé Vltavy (ve skutečnosti tam přivedené vody z pramene u nové naučné stezky). rozložit stánek u javoru kleny a horského smrku, odolávajícího zatím jak bleskům, tak kůrovci. Následně nabízet anketní lístky a v případě dotazů začít diskutovat s turisty, případně i místními občany. Zajímalo je nejvíce, proč jsou při cestě pokáceny stromy cca 4 m vysoko, se zubatými zářezy (S-NPŠ to udělala u napadených stromů podél cesty, aby nespadly na návštěvníky a podle vzoru z NP Bavorský les tam ponechala dřevo, které se rychleji rozkládá díky zvětšení plochy zářezy). Samozřejmě další otázky se týkaly uschlých stromů (u pramenů Vltavy jsou dnes z jedné strany suché stromy jako důsledek orkánu Kyril, z druhé pak jako následek přemnožení kůrovců) a zda je třeba vysadit tam nový les, či zda si příroda pomůže sama. Stačilo ukázat v okolí, jak rostou nové semenáčky smrku, jeřábu i javoru horského, aby si návštěvníci učinili vlastní úsudek. Bylo zajímavé, že většina návštěvníků už dnes uznávala, že v první zóně by se nemělo zasahovat. Bylo slyšet názory, jak velká by první zóna měla být – a výsledky ankety, na kterou odpovědělo 2 932 respondentů potvrdily to, co jsme tam my slyšeli též. Pro ponechání určité části přírodnímu vývoji bylo dokonce 71,4 % respondentů. Z těch nejvíce – 45 % respondentů plédovalo pro rozlohu bez zásahu 30–40%, dalších 36 % dokonce upřednostnilo plochu větší než 40 %. Další častá otázka se týkala uzavření naučné stezky k novému prameni Vltavy. To je docela příznačné: Přestože byla stezka otevřena s velkou slávou a za účasti televize, napadl otevření z důvodu prý neexistence stavebního povolení podnikatel a tuším tiskový magnát Talián, který vlastní hotel v blízké Bučině a S-NPŠ mu tam nešla v ústrety, jak by si on přál (nyní už je asi situace změněná, nový ředitel S-NPŠ tam pořádal jakési společenské setkání). Příslušní úředníci proto naučnou stezku až do výsledků přešetření stížnosti uzavřeli. Ovšem na zátarasu u naučné stezky se objevil nápis, že za všechno může HD a ať občané telefonují dr. Bláhovi – s uvedením telefonního čísla... Takovouto ubohost už jsem zažil kdysi, když jsem pracoval na České inspekci životního prostředí a přešetřovali jsme stížnost na necitlivý zásah v Prokopském údolí a na nečinnost ČIŽP – tam se též objevilo na budované široké cestě telefonní číslo nevládní organizace, která proti pustošení protestovala: občané, za to, že cesta není dokončena, může představitelka nevládní organizace číslo to a to... To však u pramenů Vltavy nebylo všechno: pak dokonce následovalo ukradení bedny přípevněné řetězem k turistickému přístřešku na místě dávné chaty Českých turistů, kde jsme skladovali informační materiály S-NPŠ i HD a prázdné anketní lístky. Byl vskutku rozdíl mezi přístupem návštěvníků a několika místních. Z návštěvníků téměř nikdo neměl agresivní chování, naopak oceňovali,

že dostávají informační materiály i ústní informace, včetně jízdního řádu ekobusů, že dětem ukazujeme lýkožrouta a jeho chodbičky (mimochodem bylo překvapivé, jak málo dospělých znalo lýkožrouta). Z místních však se několik chovalo jako domovníci a domovnice z časů socialismu (nelze se ovšem divit při té propagandě a skladbě místních, sloužících dříve povětšinou jako pomocníci Pohraniční stráže apod.). Přitom na mne si až tak nedovolovali, horší to měli mí mladí kolegové a kolegyně.

Když jsem na službu odjížděl, nevěděl jsem, že se tam dostanu v době, kdy ředitel S-NPŠ pošle dřevorubce kácet do oblasti Ptačího potoka. Shodou okolností jsem si zrovna tam začátkem týdne udělal výlet na kole, byla to velmi tichá oblast vlastně z druhé strany Černé hory, než pramení Teplá Vltava. Koncem týdne jsem tam jel znovu-to už však HD zahájilo blokádu, mladí lidé tam hlídkaovali v krásné podmáčené smrčíně plné plavuně pučivé... Navštěvovali je tam i někteří politici. Procházeli jsme tam s lesníkem a bylo smutné, kolik bylo modře označených stromů k likvidaci. Přitom část z nich nebyla vůbec kůrovci napadena. V té době však ještě policie jen prošetřovala podněty HD. Teprve později jsem slyšel od mladých lidí, účastnících se blokády, jak nevybíravě policie proti nim zasahovala.

Viděl jsem i jak HD organizuje letní pracovní tábory, kdy pomáhá či pomáhalo S-NPŠ v takových pracích, jako zasypávání odvodňovacích struh rašelinišť, neboť odvodněním by hrozil zánik velmi cenných společenstev rašelinišť. Elán mladých lidí byl obdivuhodný, pracovali i v bahně. Vzpomněl jsem si, jak jsme kdysi dávno s kolegy na Slovensku dělali něco podobného. Bylo pak pro soudruhy těžké obviňovat nás, že jen proti něčemu protestujeme, když lidé viděli naši práci (tehdy někteří kolegové opravovali po celém Slovensku drevenice, my další jsme pomáhali s managementem chráněných území apod.). Bohužel zde o té celé práci HD se v médiích prakticky nic neobjeví, jen když zorganizují blokádu. Najednou jsou toho plná média, zajímající se jen o senzace a konflikty.

Na vícero místech bylo vidět těžbu, těžká technika tam např. u Poledníku směrem k Prášilům těžila, hluk bylo slyšet zdaleka.auta obvykle nejvíce jezdila už časně ráno, kdy nebyli venku ještě turisté.

Měl jsem též možnost podívat se v doprovodu pracovníků S-NPŠ i do míst, kam se veřejnost nedostane a porovnávat, jak roste nový les, kde se v minulosti zasahovalo a tam, kde se nezasahovalo. Nebyl vidět, co se vzrůstu smrků týče, příliš velký rozdíl, lépe si povětšinou vedly ty v bezzásahové zóně.

Na Šumavu jsem se pak ještě na týden vrátil později, abych uskutečnil několik výletů. Při nich jsem měl možnost porovnávat stav lesů i v nižších partiích Šumavy u Kašperských Hor a Srní.

Se Šumavou jsem měl své zkušenosti i v rámci mého zaměstnání. V devadesátých letech přímo na S-NPŠ působili postupně dva dobrovolníci Amerických mírových sborů v rámci projektu na zlepšení managementu našich státních i nevládních organizací v oblasti životního prostředí. Za jejich práci jsem zodpovídal. Bylo to dost neradostné vidět, jak se mění jednotliví ředitelé a s nimi náhledy na správu NP Šumava, už tehdy např. došlo k vystrnadění našeho předního odborníka na smrkové lesy, protože nezástával oficiální linii a razila se naše specifická forma spravování národního parku bez ohledu na sousední NP Bavorský les.

Už v novém zaměstnání, v rámci tehdy ještě PHARE projektu jsme uskutečnili exkurzi inspektorů ČIŽP do Bavorského národního parku (bylo to někdy kolem r. 2000). Naši inspektoři ochrany lesa a ochrany přírody (neb tak byla tehdy ČIŽP strukturována a do značné míry to přetrvává) měli možnost diskutovat s tamními lesníky z národního parku. V pásmu horského smrkového lesa už tehdy, tuším od r. 1982, na velké ploše nezasahovali. Přesto anebo právě proto jsme viděli nově, krásně vyrostlé smrčky. Bavoři nám objasňovali důvody, proč nezasahují: I u nich sice bylo v minulosti zalesňováno nepůvodními sazenicemi z nízkých poloh, tyto smrky však jsou velmi neodolné pro drsné horské podmínky Bavorského lesa. Zároveň však přece jen při dlouhém životě smrků se zachovaly ještě původní horské smrky. A jejich semenáčky jsou více přizpůsobeny drsným podmínkám. Navíc, co se kůrovce týče, je to věčný boj mezi hostitelem a parazitem, dochází vlastně k selekci těch odolnějších smrků, na ty se zase postupně adaptují kůrovci a tak je tomu v přírodě stále. Pokud národní park má plnit své poslání ochrany přírody, v 1. zóně proto ponechávají vše přírodním procesům. Od té doby byl pak zástupce ČIŽP v rámci evropské inspekční sítě v několika zemích a viděl tam totéž: např. ve Schwarzwaldu a v Pyrenejích (O Alpách ani nemluvě,

tam už mají Švýcaři národní park sto let bez zásahů). Velmi zajímavá byla též exkurze na Šumavě za účasti ministra Kužvarta, kterou spoluorganizovalo HD, též v té době. Zásahy – kácení tehdy bylo velkoplošné, s využitím těžké techniky, takže to vypadalo jako po válce, vše rozrýváno, prostě válka s přírodou. A přitom jsme na svazích k Plešnému jezeru viděli sice uschlý les, ale v podrostu už klíčily nové sazenice smrků, jedlí a buků (bohužel tam až se s námi ministr nedoprodíral, možná by změnil názor na zásahovost). Po několika letech jsme měli z MŽP exkurzi do NP Šumava (to už bylo v době, kdy byl ministrem M. Buršík). Viděli jsme. Jak S-NPŠ vymezila bezzásadovou zónu i zónu, kde se snažila proti kůrovci zasahovat přirozeným nepřítelem, přímo nakultivovaným z přírody – entomopatogenní houbou *Beauveria bassiana*, tak, jako v jiných zemích EU i mimo EU. V Bavorském národním parku jsme pak viděli bezzásahové partie, které samozřejmě z letadla anebo z dálky vypadají špatně, jako mrtvý uschlý les, avšak pokud se podíváte blížeji, uvidíte vyrůstat nové sazenice smrků i zachovaný bylinný a mechový podrost (nedá mi to nevzpomenout jinou zkušenost z Jizerských hor, kde došlo po uschnutí lesa k výsadbě nových stromků – a turistická túra celý den mezi těmi malými smrčky, obklopenými spoustou buřeně, byla fádni a depimující). Co bylo zvláště důležité v Bavorském NP, byla jejich péče o veřejnost, např. podrobná vysvětlení dějů v přírodě, nebo velká ohrazená část, kde při výstupu na věž jste mohli vidět vlčí rodinku v dojemné péči o potomstvo – pak asi u návštěvníků zmizí efekt Karkulky a zlého vlka.

Před třemi léty jsem měl pak nejintenzivnější zkušenost s obcemi v NP Šumava: na MŽP naše kolegyně zkoušela nový typ plánování: Krajinné integrované plány rozvoje (KIPR). Myšlenka to byla skvělá – díky odporu MMR se nepodařilo MŽP u nás zavést krajinné plánování na škodu celé naší krajiny. KIPR vycházely z obdobné zkušenosti s plánováním integrovaného rozvoje obcí nad kterým mělo kompetenci MMR, takže bylo právě MMR obtížné takové krajinné integrované plány zatratit. Ti, kdo vytvořili KIPR, měli být zvýhodněni při žádostech o podporu z evropských fondů. Vedení MŽP ve snaze pomoci obcím v NP Šumava a tím dosáhnout jejich lepšího náhledu na ochranu přírody v NPŠ nám dalo pokyn, necht jako vzorový KIPR jej pomůžeme vytvořit pro obce v NP Šumava. Takový plán měl smysl jedině jako vskutku integrovaný plán. A to byl ten základní problém: Obce chtěly mít KIPR jen jako prostředek k získání finančních prostředků, s kterými by si už nakládaly dle jejich priorit, nikoliv sladě s ostatními a v určitém předem určeném sledu, tedy integrovaně. Odmítaly i vytvoření skutečného strategického plánu udržitelného rozvoje, který byl předpokladem pro takové integrované plánování. Jak nakonec KIPR dopadne se dodnes neví, práce prý stále probíhají. Přitom nyní je v rámci EU připravováno budoucí programovací období na léta 2014–2020 a tam je velmi vyzdvihována potřeba integrovaného plánování. Víím, že jsem se tehdy pokoušel získat starosty z obcí uvnitř NP Šumava pro myšlenku zavedení Místních agend MA 21, avšak bez úspěchu, měli jiné, prý daleko základnější starosti. K Šumavě se váže i jednání tehdejší ministryně Bízkové se starosty obcí, kdy působil jako mediátor J. Plamínek. Na jednání jsem byl poněkud nechtěným účastníkem, seděl jsem v auditoriu a tak jsem měl možnost sledovat útoky starostů na S-NPŠ i MŽP. Jako záloha, ke které se starostové utíkali pro radu a podporu, byl v pozadí přítomen J. Stráský. Neuplynul snad ani rok a stal se ředitelem S-NPŠ...

Jak dále na Šumavě? Zkusme si odpovědět na ty základní sporné body.

1. Kácet či nekácet, resp. zasahovat či nezasahovat? Myslím, že je to neúplně položená otázka, správně by mělo být kde zasahovat a kde nezasahovat? V oblasti horských smrčín, kde jsou zachovány stále ještě části původních smrčín anebo alespoň některé stromy přežívající z nich, je potřebné ponechat velkou část přírodnímu vývoji, tak jak je tomu i v Bavorském národním parku a je celkovým směrem v ochraně přírody ve světě. Ostatně na Šumavě vědci zjistili, že nejvíce narušeny byly po orkánu Kyril lesy, kde došlo dříve k asanačním těžbám, tedy rozvolnění porostů a obnažení před větry. V nižších částech, kde původní jedlo-bukové lesy byly z velké míry nahrazeny smrkovými, je potřeba odlišit území, kde ještě je dostatečná příměs buků či jiných listnáčů a tam minimálně zasahovat. Tam, kde se jedná o druhotnou smrčinu, je potřebné postupně dosáhnout přírodě blízkým způsobem hospodaření změny skladby. K tomu by měla sloužit i nová zonace, důsledně vyčlenit nově stanovené 1. zóny bez zásahu (přitom jich musí být jen několik, to rozdrobení ještě z konce 90tých let bylo naprostým omylem – právě proto, že jsme nevěřili zahraničním zkušenostem), dále 2. zóny s předpokladem postupného převedení do 1. zón s velmi citlivým způsobem minimálního přírodě blízkého hospodaření a pak druhé zóny s podmínkou přírodě blízkého

hospodaření, avšak bez předpokladu přesunu do 1. zón. Co se týče mimořádně cenných rašelinišť, u nich doufám sporu není, že by měla být ponechána bez zásahu-s odstraněním odvodňovacích kanálů z minulosti. Samozřejmě bezzásahové zóny bude potřebné oddělit od ostatních lesů, pomocí ochranného pásma, obvykle už v nižších polohách, které bude zabraňovat šíření kůrovců z jádrových bezzásadových území. V ochranném pásmu se bude využívat houby *Bauveria bassiana*, která kůrovce napadá a zároveň zde lesníci budou přeměňovat monokultury smrkových lesů v původní smíšený les, který je vůči kůrovcům daleko odolnější (kůrovec smrkový listnáče nenapadá).

2. Kůrovec. Kůrovec je přirozenou součástí ekosystémů smrkových lesů, smrčiny narušené vichřicemi či jím se samovolně obnovují-vědci tam napočítali přes 1 000 ks smrčků a dalších dřevin na hektar lesa, což je dostatečné. Navíc takový nový les je druhově i strukturou bohatší, než umělé výsadby na holinách (pokud tedy chceme uchovat biodiverzitu, je třeba volit tuto cestu). Přemnožení kůrovců se přitom objevuje v cyklech asi 200 letých, nyní je větší, protože jsou daleko labilnější dospělé smrkové monokultury vysázené v nižších částech Šumavy, kam nepatřily. Navíc se projevuje vliv znečištění ovzduší, následného okyselení půd a nyní i vliv oteplování. V nižších polohách se bude dát předejít kůrovcovým kalamitám změnou skladby na smíšené porosty při přírodě blízkých způsobech obnovy.

3. Ohrožení mimoprodukčních funkcí. Pokud je tvrzeno, že nezasahování naruší daleko více mimoprodukční funkce lesa, než nově vysazené stromky, jde to proti selské logice i výsledkům většiny výzkumů, které nyní na Šumavě probíhají (doporučuji k přečtení souhrnnou publikaci „Co vyprávějí šumavské smrčiny – průvodce lesními ekosystémy Šumavy od našich předních ekologů H. Šantrůčkové, J. Vrby a kol., vydanou S-NP a CHKO Šumava v r. 2010). K narušení půdy dochází nejvíce při kácení a hlavně použití těžké techniky. Obdobně vodoochranná funkce je vyšší u nenarušených ploch, než narušených těžbou a výsadbou. Vypadá jako logické, že suchý les nebude zadržovat vodu jako živý les. Zapomíná se však na funkci přízemní vegetace a nenarušené půdy. Obojí má dle vědeckých výsledků tlumivý vliv. U nenarušených ploch obsahuje půda daleko více organických látek, které jsou základem pro zadržení vody půdou. Mimochodem, dlouhodobé výsledky měření odtoku Modravského potoka či povodí Plešného jezera nesvědčí o tom, že by v důsledku odumření lesa kůrovcovým napadením došlo ke změně odtoku. Lze diskutovat o rekreační funkci, ta však u umělých výsadeb nebude větší. Ostatně do partií horského smrkového lesa nejde každý rekreant, většinou zůstávají v obcích a okolí, kde obvykle nejsou bezzásahová území. V této souvislosti je zajímavá anketa, uvedená v příloze, kdy 71 % návštěvníků je pro ponechání určitého území bez zásahů... Ostatně jsou známé zkušenosti z Německa, kde naopak území s přírodou ponechanou sobě se stávají velmi atraktivními.

4. Šumava – otázka kulturní krajiny. Samozřejmě ve střední Evropě máme přírodu pod vlivem člověka. Záleží však na síle tohoto vlivu. Jestliže ještě v polovině 19. stol. byla přibližně čtvrtina lesů na Šumavě pralesy, znamená to, že vliv člověka tam byl v těch částech do té doby sporadický, Pak samozřejmě narůstal, následně však došlo na více než 40 let k uzavření celé velké části jako pohraniční pásmo a příroda se začala navracet-že má obrovskou sílu regenerace je známo z mnoha příkladů (viz např. území uzavřených vojenských výcvikových prostorů). Vzhledem k rozlehlosti Šumavy se tak zachoval největší prostor přírodních stanovišť minimálně u nás. V současné ochraně přírody v evropských zemích se rozšiřuje trend ponechat určitá, dostatečně velká území v národních parcích, kde v minulosti určitý, ale nikoliv převažující vliv člověka byl, bezzásahovému režimu, aby došlo k regeneraci přírodních procesů a postupně ke vzniku divočiny. Tento trend byl v nedávné době i u nás, nyní však došlo k radikálnímu obratu – asi jsme opět moudřejší, než zbytek Evropy a světa... V devadesátých letech tato naše moudrost oproti světovým zkušenostem vedla k rozdrobení parku na desítky prvních zón, které pak neumožňují ochránit okolní les od náletů kůrovce.

To, co se nyní děje v řadě šumavských obcí je na pováženou: budování hotelů, zabírání poměrně velkých ploch např. i luk apod. Namísto orientace na udržitelné formy cestovního ruchu, které nyní ve světě nabývají na důležitosti (s pokračujícím úbytkem divoké přírody), se zde dává přednost konzumnímu typu tvrdého cestovního ruchu.

Závěrem dovolte krátké zamyšlení, proč asi jsou tak rozdílné názory na další budoucnost NP Šumava. Domnívám se, že příčiny lze shrnout do dvou základních. Na tu jednu mne přivedl kdysi Ivan Dejmál, když rozmýšlel, zda má přijmout místo ředitele tehdejšího Českého ústavu ochrany přírody. Uvědomoval si se svým nadhledem nad věcí, že on, původním vzděláním zahradník, tj. člověk, který mění přírodu, by se měl stát ředitelem instituce, která má přírodu chránit. Domnívám se, že zde jsme u jádra problému: Obvykle těm, kteří měli své vzdělání a zkušenosti ve styku s přírodou ve směru přetváření, jsou daleko bližší názory, že je přírodě třeba pomoci, tj. v našem případě vidí jako východisko potřebu zásahů na Šumavě. Zatímco ti, kteří studovali a byli ve styku s přírodou jako složitým předivem vztahů a vlivů, mají filosoficky blíže k tomu nechat přírodu samu, neb naše vědomosti nejsou dostatečné na to, abychom naší činností vše napravili. Mnohdy však jsou názory na budoucnost národního parku determinovány daleko prozaičtěji, chováním člověka s jeho vzorci spotřeby – mít stále více a více toho zkonsumovat. V tomto případě na úkor přírody národního parku.

Velmi mne však zarazí v obou případech jedno: Když se jedná o ekonomické záležitosti, povoláme ekonomy, když se jedná o chemické sloučeniny, největší váhu mají chemici. V případě národního parku však se rozhoduje, jako by tomu bylo možné rozumět okamžitě, bez jakýchkoliv bližších znalostí a zkušeností a odstraníme ochránce přírody, jejichž to bylo nepříliš lehkou profesí (ostatně ochrana přírody je dnes vědecká disciplína). Ne nadarmo pak o kácení v národním parku rozhoduje někdo, kdo už má, z hlediska politiků patřičnou zkušenost – kácel federaci.

Na Šumavě však příroda nepotřebuje káčeče, ale ty, kteří rozumějí její přírodě.

Pozn.: Výsledky ankety naleznete na http://www.hnutiduha.cz/uploads/media/Vystupy_anketa_Sumava_2011_final.pdf

Pavel Šremer

5.3.2 Jak se vaří zákon o Šumavě

Převzato se souhlasem autora ze serveru Česká pozice.

Ministr životního prostředí Tomáš Chalupa svolal k jednání nad chystaným zákonem o Národním parku Šumava několik kulatých stolů. Účastnili se jich současný management parku, zástupci stínové vědecké rady, reprezentanti krajů a šumavských obcí a také mluvčí nevládních organizací z obou názorových pólů. Dva kulaté stoly proběhly, ten třetí sám ministr rozpustil.

Úvodem připustíme, že nápad by měl jakýs takýs smysl, pouze však v případě, kdyby každá předložená připomínka byla závazně projednána. Jenže velké množství jich spadlo pod onen kulatý stůl a nedočkal se odpovědi ani příště, ani v následující korespondenci. Dva realizované kulaté stoly proto nesplnily očekávání a mnozí účastníci začali pochybovat o jejich smyslu. Na druhou stranu se například zástupci platformy ŠumavaPro obávají, že zrušením kulatých stolů pro nemožnost dialogu skončila dřív, než byly vzaty v úvahu alespoň nejzásadnější požadavky.

Pohnutá historie

České národní parky byly, až na zatím poslední České Švýcarsko, zřizovány vládními vyhláškami. Ústavnímu pořádku České republiky by však odpovídalo zřízení národních parků zákonem. Ta potřeba se už od poloviny devadesátých let nejvíc pociťovala právě na Šumavě, kde spolu stále soupeří dvě koncepce – skutečného národního parku po vzoru sousedního Bavorského lesa s unikátními prvními zónami, ponechanými přirozenému vývoji, a koncepce lesnický učešávané přírody, která se valně neliší od hospodářského lesa.

Fenomén kůrovce tento víceméně odborný spor málem proměnil v celonárodní diskusi. V ní se skoro pokaždé zapomíná, že vně parku by člověk neměl následky kůrovcového žíru v bezzásahových zónách vůbec pociťit, protože tři čtvrtiny šumavských lesů by měly být obhospodařovány podle obou koncepcí úplně stejně. Tedy tradičním lesnickým způsobem a důsledným tlumením kůrovce.

Národu se však daří prezentovat spor v primitivní podobě: nechat Šumavu sežrat kůrovcem nebo ji zachovat věčně zelenou? A tak nyní za velké podpory místních vítězí kácení i v místech, která byla předtím ponechána divočině. Co je však na rozsáhlých plochách pařezů zeleného, ještě nikdo nikomu nevysvětlil. Ale kupodivu jen málokdo se na to ptá. Staříci srovnávají současný stav s bujným jehličím v jejich mládí. Ale kdo ty stromy viděl, když byly za elektricky nabitými dráty, hlídanými pohraničníky?

Za ministra Ladislava Mika se zdál být šumavský konsensus na dosah ruky. Za ministryně Rut Bízkové se podařilo připravit strategii národních parků. To vše bylo následným politickým vývojem v krajích a neobdobným vedením ministerstva zmařeno.

Příběh Chalupových kulatých stolů zaslouží podrobnější komentář

Zákon o národním parku Šumava musí mít především ideu, jež by opodstatnila jeho přijetí. Má-li být touto ideou hospodářský les, pak se vyplatí žádný zákon neschvalovat, park rozpustit a ušetřit spoustu peněz. Ale má-li to být vskutku národní park, jak velí tradice, pak v něm musí být jasná priorita ochrany přírody. Myslet si, že se tyto dva přístupy nějak smísí při sedánkách na ministerstvu, byl hrubý omyl.

Když ministr Tomáš Chalupa toto pondělí kulatý stůl o novém zákonu definujícím národní park Šumava narychlo rozpustil, mohl si leckdo myslet, že konečně prohlédl. A že po varování přírodovědecké obce, která naznačila, že nemá ochotu jen tak přihlížet, jak se rodí monstrum, jež honí všechny zajíce najednou a jen na onu přírodu zapomíná, si uvědomil, že musí konečně zvolit jasnou koncepci ochrany.

Marně čekat na prozření

Patřil jsem k těm naivkům, kteří věří na zázraky prozření. A požádal jsem ministra Chalupu o sdělení, jak hodlá problém dál řešit. Napsal: „Budou probíhat jednání s jednotlivými skupinami zúčastněných tak, abychom dospěli k řešení prospěšnému pro Šumavu – pro přírodu i lidi.“ Ministr viditelně žádnou koncepci nemá. Jen povšechné průpovídky, omluvitelné jen v předvánočním čase. A jestliže má koncepci, pak je taková, kterou se neodvažuje ČESKÉ POZICI, o níž se ví, že kriticky píše ve prospěch přírody, sdělit.

Odvoláním kulatých stolů získal ministr jedinou jistotu – že se mu schůzovníci na půdě ministerstva nepustí do křížku. Kdyby se však měla dál rozvíjet předkládaná blátovitá norma, pak je nezbytné rozjetou aktivitu, která připomíná spolkové schůze o tom, jak má vypadat na příštím bále tombola, zastavit.

Je pro to mnoho důvodů. Ten první, že ministerstvo životního prostředí vždycky mívalo dobré legislativce. A jestli tam ještě někteří zůstali, museli by se studem propadnout. Ministerstvo také mívalo dobré odborné pracovníky. A vědělo o desítkách dalších, které dokázalo zmobilizovat ke smysluplnému dílu. Jedním z posledních je strategie národních parků.

Dokončena byla za působnosti ministryně Rut Bízkové. Ta zvažovala, že si původně oborový vnitřní dokument pro jeho exemplární působnost dá schválit vládou. Ale nestačila to, protože ji záhy vystřídal její stranický kolega Pavel Drobil. Ten zřejmě dával přednost jiné literatuře – a strategii odložil. Že by o ní jeho následovník Tomáš Chalupa, když si neví rady, co s národním parkem na Šumavě, nevěděl?

Politický národní park

Stále vyhraněná atmosféra mezi zástupci obcí a vědci, kterou ministerská rozhodnutí ještě víc rozdmýchávají, nemá velkou šanci vést ke konsensu. Než do sněmovny poslat ukvapenou normu, může jistě ještě nějaký čas posloužit dosavadní vyhláška.

V současné atmosféře hrozí zpolitizování řízení Národního parku Šumava. Do návrhu zákona se dostal požadavek na vytvoření výboru, který má značné pravomoci a bude řediteli správy mluvit do řízení parku. Převahu ve výboru mají mít komunální politici, slabou roli má hrát stát a kdesi na okraji vědci. Šumava spěje k prazvláštní podobě politického národního parku.

Podají-li se takovou normu ochrany-neochrany prosadit a najdou-li politici zálibu v řízení parku, pak se mohou i další dva národní parky v Krkonoších a v Podyjí, které také dosud nemají svůj zákon, těšit na politické řízení parku. Co tomu řeknou tetřevi, puštici či modráčci tundroví, se těžko dovíme.

Čestmír Klos, 29.11.2011

5.4 Bisfenol A: Nejdiskutovanější endokrinní disruptor dneška

Bisfenol A (BPA) je významnou průmyslovou surovinou již od 40. let 20. století. Dnes se jeho produkce pohybuje kolem 3 milionů tun roční. Bisfenol A je dnes již dobře známý endokrinní disruptor, který vykazuje estrogenní aktivitu. Uvolňuje se především z plastů, vyskytuje se v ovzduší, v prachu, ale i v potravinách.

Výroba a využití bisfenolu A

Bisfenol A je využíván hlavně při přípravě polykarbonátových plastů, které se užívají při výrobě nádob na tekutiny, kojeneckých lahví, nosičů CD a DVD, campingových příborů, dóz na potraviny, k ošetření vnitřního povrchu konzerv apod. Bisfenol A se využívá také ve stavebnictví, elektronice, medicíně, potravinářském průmyslu. Jeho produkce stále roste.

BPA se používá v polykarbonátových plastech, v pryskyřicích, v reprografických, ochranných nátěrech, v tekutých plastových plombách ve stomatologii, v kancelářských potřebách, elektronice, potravinových a nápojových kontejnerech, plastových výrobcích, stavebním materiálu, také v plechovkách na nápoje, kojeneckých lahvích, lahvích na balenou vodu, kontejnerech na potraviny a nápoje do mikrovlnných trub, kávovarech, nádobí, hračkách, počítačích, mobilních telefonech, CD a DVD, kontaktních čočkách, potahu kovových plechovek, smalttech, epoxidovém lepidle, zdravotnických zařízeních, automobilových dílech, pesticidech, podlahovinách, lepidlech, barvách, PVC. BPA se používá i jako složka některých zubních výplní ve stomatologii.

Kontaminace bisfenolem A

Bisfenol A byl nalezen v řekách, ale i v ústích řek, jezer, v sedimentech a v celém vodním biotopu. Detekován byl v lidské moči, ve tkáních, v krevním séru a v krvi, včetně mateřské, plodové a pupečnickové krve. U více než 90 % vzorků moči, přičemž nejvyšší koncentrace jsou u dětí a postupně klesají u dospívajících, vyšší jsou u žen než u mužů.

Rizika bisfenolu A

Bylo prokázáno, že BPA je jen částečně vstřebáván, rychle se rozpadá na biologicky neaktivní monoglukuronid bisfenolu A, je rychle vylučován a nevykazuje bioakumulaci v tkáních. Proto se vědci v minulosti domnívali, že mateřský bisfenol A nebude obsažen v lidské plazmě, a že tedy žádné významné dávky neohrozí lidský plod.

Bisfenol A se váže na receptorový řetězec lidských buněčných stěn a napodobuje vlastnosti estrogenů, což jej řadí mezi silnější z estrogenních chemikálií. Nepříznivé důsledky působení této látky zahrnují změny na samčím pohlavním ústrojí, agresivní chování, ale i předčasné pohlavní zrání samic a sníženou schopnost kojení. Vznik předčasného pohlavního zrání je důsledkem už velmi malých dávek.

Výzkumy prováděné na opicích a myších prokázaly, že bisfenol prochází placentou a může se shromažďovat v plodové vodě. Bylo zjištěno, že BPA indukuje v buňkách slinivky nadbytečnou tvorbu inzulínu, působením na estrogenové receptory, které mají na svém povrchu buňky pankreatu. Bisfenol A tedy může vést nejen ke vzniku rakoviny prsu či prostaty, ale mohl by být i jednou z příčin vzrůstu výskytu diabetu a obezity. Bisfenol A může také přispívat k těhotenskému diabetu a zřejmě způsobovat i další metabolická onemocnění.

V živých organismech se BPA ukládá do lipidů, interferuje s činností endogenních hormonů a brání jejich vlastní funkci. U experimentálních zvířat bylo zjištěno, že negativně ovlivňuje jejich reprodukci,

dochází taktéž ke změně v morfologii orgánů a poté buď k částečné, nebo i úplné neplodnosti. BPA pravděpodobně stejným či podobným způsobem ovlivňuje nárůst neplodnosti u lidí. Bisfenol A je klasifikován jako možná reprotoxická látka a endokrinní disruptor, který je spojován s reprodukční dysfunkcí, zvýšeným rizikem onemocnění rakovinou, včetně rakoviny prsu a prostaty a řady dalších chronických či nevratných zdravotních problémů, často již při velmi nízké hladině expozice. Přítomnost BPA je běžně detekována u lidí. BPA dráždí dýchací ústrojí, může vážně poškodit zrak, dráždí po kontaktu pokožku, může mít vliv na snížení plodnosti.

Bisfenol A je již dlouho podezírán z toho, že v těle živočichů působí podobně jako estrogeny a narušuje hormonální rovnováhu v organismu. Vědci však nemohli nalézt shodu na tom, zda člověkem přijímaná množství bisfenolu A představují zvýšené zdravotní riziko či nikoli.

Při pokusech na myších, které dostávaly BPA 100x méně, než je považováno v USA za bezpečné, se 4x zvýšil růst buněk vrcholového pupenu mléčné žlázy, což s sebou nese riziko budoucí rakoviny prsu.

Studie španělských výzkumníků testovala možnost vlivu BPA na vznik snížené reaktivity na inzulin a na vzniku cukrovky 2 typu. Pokusy prováděné s bisfenolem A ukázaly, že buňky slinivky břišní stimuluje k tvorbě inzulinu, který reguluje hladinu krevního cukru - glukózy. Dospělé myši injekčně vystavené rostlinnému oleji s bisfenolem měla do 30 minut neobvykle nízké koncentrace glukózy v krvi.

Bisfenol A zřejmě působí na estrogenové receptory na povrchu buňky slinivky břišní, které následně zahájí enormní tvorbu inzulinu a uvolňují jej do krve. Ukázalo se, že opakované dávky bisfenolu A po několik dnů vedly ke snížení vnímavosti signálů. U pokusných zvířat vznikl před-diabetický stav, při kterém tkáň ztratila citlivost a na normální hladinu inzulinu přestaly reagovat. Při pokusech v USA byly březí myši vystaveny účinku bisfenolu A a jejich narozená mláďata měla velmi nízkou porodní hmotnost, ale záhy začala velmi rychle přibývat na váze. Během týdne zdvojnásobila svou živou hmotnost, a významně si tak zvýšila pravděpodobnost vzniku obezity ve vyšším věku. Pokud se tedy s touto látkou setkají zvířata v útlém věku (třeba i v děloze), stávají se z nich v dospělosti obézní jedinci, přičemž souvislost obezity s diabetem je všeobecně známá.

Britská studie zjistila, že drtivá většina lidí starších šesti let má ve svém těle BPA. Skupina s nejvyššími hladinami v moči trpěla 3x častěji srdečně cévními chorobami a 2x častěji cukrovkou než skupina s nízkou hladinou BPA: Riziko vzniku cukrovky naznačují i další studie, např. výzkumný tým z Clevelandu zjišťoval vážná poškození genetické informace i u pokusných zvířat, jimž nebyly podávány žádné chemikálie. Při bližším zkoumání se ukázalo, že na čištění klecí byl použit čisticí prostředek narušující stěny plastových nádob, ze kterých se uvolňoval bisfenol. Následný pokus s malým množstvím BPA prokázal stejné defekty jako v předchozích případech.

Jak (ne)bezpečný je bisfenol A?

V poslední době se tato látka stala horkým tématem řady diskusí soustřeďujících se hlavně na expozici a jeho potenciální účinky na kojence a batolata.

Ve Spojených státech v okresu Suffolk státu New York byl již jednohlasně schválený návrh právní normy zakazující bisfenol A v lahvičkách a šálcích prodávaných na území dotyčného okresu a určených pro krmení dětí mladších tří let. Evropská agentura pro bezpečnost potravin (EFSA) na základě vyhodnocení Vědeckého výboru pro potravinářská aditiva, aroma, pomocné látky a materiály pro kontakt s potravinami v červenci 2008 dospěl k závěru, že tolerovatelný denní příjem (TDI) 0,05 mg/kg tělesné hmotnosti stanovený v předchozím hodnocení zůstává nadále v platnosti. EFSA uvedla, že hodnota TDI 0,05 mg/kg tělesné hmotnosti poskytuje dostatečnou hranici bezpečnosti pro všechny spotřebitele, včetně dětí prenatálního stáří a novorozenců. V současné době ale EFSA tento problém znovu otevřela.

Kanada do června 2009 jako první země světa přijala opatření k regulaci bisfenolu A, když zakázala prodej, dovoz a reklamy na dětské plastové láhve s obsahem bisfenolu A. Bisfenol A je akutně toxický pro vodní živočichy a je považován za vysoce nebezpečnou látku pro vodní prostředí. Může mít vliv na normální vývoj jednotlivých organismů a ovlivnit i vývoj jejich potomků. Existují důkazy, že vystavení

se působení BPA, především v těch nejcitlivějších fázích života, může vést k trvalé změně hormonálních, vývojových nebo reprodukčních funkcí. Podle kanadské vlády je hlavním zdrojem expozice bisfenolu A je jeho příjem ve stravě. Obavy způsobují především neurobehaviorální účinky na novorozence a kojence. Bisfenol vstupuje do životního prostředí v takové množství nebo koncentraci nebo za takových podmínek, kdy má nebo může mít okamžité nebo dlouhodobé škodlivé účinky na životní prostředí a jeho biologickou rozmanitost a může představovat nebezpečí pro lidské zdraví a život.

Počátkem roku 2011 vstoupila v platnost evropská směrnice 2011/8/EU omezující používání bisfenolu A v plastových kojeneckých lahvích.

Miroslav Šuta

5.5 Místní agenda 21 a Zdravá města

Vážené dámy, vážení pánové,

byl jsem požádán organizátory dnešního setkání, abych se podělil o své zkušenosti ze zavádění Místní agendy 21 a hnutí Zdravá města v naší zemi a z práce na metodice hodnocení měst ucházejících se o příznání kategorie „A“. Je to pro mne příležitost pro rekapitulaci mého působení v této agendě v posledním dvacetiletí.

Když jsem se v roce 1990 díky RNDr. Bedřichovi Moldanovi, CSc., prvnímu českému ministru životního prostředí, stal neočekávaně jeho náměstkem, byla moje první zahraniční cesta shodou okolností do švýcarské Ženevy na zasedání Světové zdravotnické organizace. Česká delegace vedená tehdejším prvním polistopadovým ministrem zdravotnictví ČR MUDr. Martinem Bojarem, jíž jsem byl členem, se tam přihlásila k novému celosvětovému programu a počátku hnutí Zdravých měst. Ministerstvo životního prostředí se již tehdy přihlásilo ke své spoluodpovědnosti za zdravotní stav obyvatelstva, vnímané do té doby jako výlučná kompetence resortu zdravotnictví. Chápali jsme zejména my, kdo jsme pocházeli z pánevních oblastí severozápadních Čech a z Ostravska, jak silně závisí lidské zdraví také na kvalitě životního prostředí. Z toho pak vyplynuly dokumenty, připravené na MŽP a schválené vládou ČR, jako byly Program ozdravení životního prostředí České republiky (tzv. „Duhový program“), Program ozdravení životního prostředí Severočeského kraje a další navazující dokumenty, např. stále aktuální územně-ekologické limity těžby v SHP, na Sokolovsku i na Ostravsku–Karvínsku nebo v Dolním Rakousku a Bavorsku inspirovaný Program obnovy vesnice.

Po světové konferenci o životním prostředí v Rio de Janeiro z roku 1992 přibyla k iniciativě Zdravá města, kde hlavní gesci mělo Ministerstvo zdravotnictví, i Agenda pro 21. století a navazující Místní agenda pro 21. století, kde již šlo o daleko komplexnější záběr ve směru k dlouhodobě udržitelnému vývoji jak po stránce environmentální, tak sociální i ekonomické a kde se uplatnilo prakticky ono heslo „Mysli globálně, jednej lokálně“.

Ač jsem byl v roce 1992 z MŽP delimitován s územním plánováním a stavebním řádem na Ministerstvo hospodářství, později přejmenované na Ministerstvo pro místní rozvoj a už po 3 měsících jsem se i s tímto ministerstvem rozešel, s touto agendou jsem zůstal v kontaktu. Byl jsem vyzván organizačním štábem hnutí Zdravá města jako expert k vypracování dílčích hodnocení územně-plánovací dokumentace měst, která se do akce Zdravá města hlásila. Tak jsem se již ve 2. polovině 90. let minulého století dostal poprvé do měst, z nichž některá v současnosti už aspirují nejen na obhájení kategorie „B“ v MA 21, ale brzy se budou ucházet už i o kategorii „A“ jako jsou Vsetín, Litoměřice a Kopřivnice i do měst dalších, jako např. Mladá Boleslav. Ve všech prvně jmenovaných to byla velmi příjemná zkušenost, protože jsem se už tehdy setkal s velmi kvalitním a vstřícným personálem městských úřadů a na kvalitě jejich práce to bylo znát. V Mladé Boleslavi to bylo vzhledem k mé kritice některých záměrů územního plánu o poznání méně příjemné. Nehodnotil jsem totiž jen plnění formálních náležitostí územních plánů, ale jako územní plánovač jsem si nemohl odpustit hodnocení také jejich věcného obsahu. A s tím jsem v Mladé Boleslavi narazil.

V tomto roce jsem byl vyzván znovu, abych se jako expert zúčastnil na aktivitách MA 21 a Zdravých měst. Tentokrát nejen jako jeden z hodnotitelů při místních obhajobách kategorie „B“, ale i jako spolu-tvůrce metodiky hodnocení těchto měst a regionů, které se chtějí ucházet o nejvyšší stupeň hodnocení v kategorii „A“. Spolu s Ing. Milanem Půčkem jsme dostali na starost tématický okruh „Správa věcí veřejných a územní rozvoj“, tedy jakýsi zastřešující blok, obsahující plánování regionálního i územního rozvoje, výkon samosprávy i přenesené působnosti státní správy na městských úřadech, řízení městských organizací, komunikaci s občany, podnikateli i neziskovými zájmovými organizacemi, to vše s cílem přispívat k prosperitě města, k sociálnímu smíru i kvalitním životním podmínkám obyvatel i návštěvníků a v tom samozřejmě i ke zlepšování životního prostředí. Spolupráce v pracovní skupině pro přípravu metodiky hodnocení měst ucházejících se o kategorii „A“ byla nejen díky jejímu šťastnému složení, ale i lidem z firmy Integra Consulting Services, spol. s r. o., zajišťujícím koordinaci a administrativní servis a také díky zvoleným městům pro pilotní ověřování Kopřivnice, Vsetín, Chrudim a Litoměřice velmi příjemná a dělná. Cílem zpracování metodiky hodnocení bylo dát jí co nejobektivnější kritéria a nejlépe jasně měřitelné a porovnatelné indikátory, vylučující co nejvíce subjektivní faktory hodnotitelů. Ukázalo se však, že nejen v tématu Správa věcí veřejných a územní rozvoj se v některých aspektech nelze vyhnout jen verbálnímu hodnocení, protože exaktní jednoduché indikátory buď nejsou k dispozici, nebo by bylo jejich získání příliš nákladné, nebo prostě nemohou postihnout složitost problematiky a musí nastoupit odbornost, zkušenost a morální bezúhonnost hodnotitelů, přičemž k objektivitě hodnocení bude přispívat kromě uvedených vlastností vybraných expertů i fakt, že hodnotitelů bude více a výsledky musí potvrdit pracovní skupina, takže případná subjektivní zkreslení u jednoho z nich se neprojeví fatálně v hodnocení celkovém. Pro hodnocení měst ucházejících se o nejvyšší kategorii „A“ bylo stanoveno, že právě první tématický okruh „Správa věcí veřejných a územní rozvoj“ pro ně bude svrchovaně důležité. Jednak onou zastřešující úlohou, vyžadující systémový přístup k práci a propojování strategického i územního plánování až po tvorbu rozpočtů a rozpočtových výhledů měst, jednak pro specifiku spočívající v nutné dlouhodobosti těchto typů plánování, přesahujících časový horizont jednoho funkčního období zastupitelstva a rady měst, což vyžaduje i určitou stabilnější vizi, ke které by mělo město směřovat, bez ohledu na změny v jeho politické reprezentaci po každých volbách.

Abych se ještě lépe vpravil do věcné problematiky těchto měst, zúčastnil jsem se ve všech 4 městech zapojených do pilotního ověřování metodiky hodnocení kategorie „A“ při letošních podzimních obhajobách kategorie „B“ na místě. Právě při tom jsem si naplno uvědomil, jak obrovský kus práce vykonala tato města za léta od přihlášení se k myšlenkám Zdravých měst a MA 21 do dneška. Z původní aktivity několika nadšenců v těchto městech je to dnes bez nadsázky celoměstské hnutí, které má v organizační struktuře městských úřadů trvalé administrativní zázemí, podporu volených orgánů a funkcionářů, úředníků městských úřadů i aktivní části veřejnosti, je periodicky sledováno v programech zastupitelstev a rady, promítá se do rozvojových dokumentů i praktického výkonu veřejné správy, řízení městských organizací, do komunikace s občany i se sousedními obcemi, do kontaktů se zájmovými organizacemi působícími ve městě. Je to znát i na obrazu těchto měst, která se z šedi a zchátralosti zděděné po předchozím režimu vyloupila znovu do krásy obnovených fasád, památek, parků, komunikací a občanské i technické vybavenosti. Je to znát i na otevřené komunikaci s občanskou komunitou měst. Jen slepý to nevidí nebo nechce vidět a vzpomíná na „jistoty“ předlistopadového období nehybnosti. Všechna tato města mají důvod k obnovené hrdosti na to, co dokázala a těším se, až se budou ucházet o tu nejvyšší kategorii „A“ na další hodnocení, které bude muset prokázat, že jsou nejen nejdál z měst českých, moravských a slezských, ale že se mohou srovnávat s nejvyspělejšími městy či regiony Evropy.

Na závěr mi dovoluť vyslovit naději, že přes současné hospodářské problémy a potíže se bude k Místní agendě pro 21. století a k hnutí Zdravých měst a regionů hlásit čím dál tím více samospráv obcí, měst, mikroregionů i regionů a celá Česká republika dříve nebo později nastoupí nejen deklarativně, ale skutečně na trajektorii dlouhodobě udržitelného rozvoje a bude se dále přibližovat nejvyspělejší evropským zemím, jakými jsou Švýcarsko nebo země Skandinávie.

A ještě jednu poznámku mi dovoluť jako reakci na vystoupení zástupců některých ústředních orgánů státní správy, kteří Vám zde v podstatě řekli, že aktivity MA 21 budou nadále podporovat, ale vzhledem

k nutnosti úspor a škrťů ve státním rozpočtu už ne finančně a Vy jste jim přesto zdvořile zatleskali. Vzpomněl jsem si na slova tehdejšího hejtmana Dolního Rakouska Erwina Prölla a profesora mnichovské univerzity v Mnichově Holgera Magela, když jsme se k nim jezdili na přelomu 80. a 90. let inspirovat pro náš Program obnovy venkova, proč jejich vlády podporují Programy obnovy vesnice (Dorferneuerung). Mluví o tom proto, že je to podobný dobrovolný nástroj pro zvyšování kvality prostředí, jako hnutí Zdravá města a MA 21, zaměřený však na nejmenší - vesnická sídla. Řekli nám tehdy, že každá marka nebo šilink (euro ještě neexistovalo), vložené státem do podpory tohoto programu, přinese 7 marek nebo šilinků od jiných subjektů, takže stát a společnost získají osminásobnou konečnou hodnotu výsledků těchto aktivit, než do nich stát vložil. V té souvislosti se lze ptát, zda právě rušení revolvingového účtu a ostatní finanční podpory agendy MA 21 a Zdravých měst je šetřením na správném místě.

Martin Říha, předneseno na konferenci Zdravá města 6. prosince 2011

5.6 Kácení alejí jen zastírá mnohem vážnější příčiny nehodovosti

Svého času bývaly pohlavek a rákoska oficiálním výchovným prostředkem i ve šlechtických rodinách. No jo, ale mohl si jakýsi preceptůrek dovolit vztáhnout svou neurozenou ruku na budoucí Jasnost či dokonce Výsost? A tak prý si šlechta držela nějaké to chudé dítě, placené za to, že občas schytilo pohlavek oficiálně určený urozenější hlavě.

Stejnou funkci zástupného otloukánka, na kterého si lze bez většího rizika troufnout, dnes plní při „řešení“ dopravní nehodovosti aleje kolem silnic. Zpravidla ovšem bez té více či méně velkorysé kompenzace. Však se po šlechtě nemusíme opičit úplně ve všem, že?

Kdejaký redaktor, líný vymyslet si něco originálnějšího, kdejaký populistický politik, kdejaký všeznalý internetový diskutér spolehlivě vyrukuje s frází o „stromech zabijácích“, kdykoliv to Jeho Jasnost Řidič ráčí do nějakého toho stromu naprat – leckdy sám napraný pod obraz boží. V šířící se protistromové psychóze je málokdo ochoten a schopen uvažovat s chladnou hlavou a vidět i to dobré, co aleje znamenají dokonce i pro ty řidiče. A tak silniční správy vyzbrojené motorovými pilami a úředníci žehnajícími razítky nejen že nemají žádné pochybnosti o správnosti svého konání, oni se jím všichni cítí dokonce morálně povzneseni. Vždyť přece zachraňují lidské životy, přičemž jest jim za to ještě snášet drzé reptání, odmlouvání a dokonce i horší protivenství od zvrhlých ekoteroristů, kteří odmítají věřit ve svaté dogma o škodlivosti stromů u silnic. Přitom nejen ochránci přírody, i mnozí další přinejmenším tuší, že chyba nemusí být v těch alejích, protože to by tam přece musel bourat každý, kdo tudy projíždí. Ale protože nepálit si zbytečně prsty je u nás synonymem životní moudrosti, pokrčí rameny a mlčí.

Vlastně ani není divu. V zemi s deseti milióny obyvatel je zhruba šest a půl miliónu řidičů, kdo by si troufl říci, že i oni za něco mohou, kdo by si dovolil se takové síle postavit? Zvláště, když je to ve skutečnosti síla všemocné, celou společnost prorůstající automobilové lobby.

A přitom by to nemusel být neřešitelný problém. Právě proto že v těch alejích zdaleka nebourá každý řidič, ale naopak jen nepatrný zlomeček. Nebylo by těžké oddělit zrno od plev. Z těch 6 a půl miliónu řidičů jich za šest let existence bodového systému dostalo alespoň jeden trestný bod zhruba 10 %. Devadesát procent řidičů, drtivá většina!, tudíž ani ten jeden. A zcela vybodovaných bylo v červenci letošního roku 33 tisíc řidičů. Pouhé půl promile!

Problém asi bude v tom, že i v té polovině promile může být leckdo vlivný a mocný. Nebo alespoň dostatečně bezohledný, arogantní a mstivý. Případně spojující v sobě oboje. Jako ten, co vytlačil z dálnice vozidlo, které mu podle jeho názoru bránilo v náležitém rozletu po vozovce a jehož posádka jen zázrakem přežila následné kotrmelce přes – ano, přes zhruba stometrový pruh trávníku a oraníště mezi vzdálené stromy! Společensky poměrně vysoce postavený agresor se dětinsky vymlouval a shazoval ze sebe vinu, jak jen to šlo. Byl sice nakonec odsouzen, ale našel i překvapivě dost zastánců. Možná je jen otázkou času, než se k všeobecné úlevě najde ten pravý viník havárie. Tušíte správně, ty sto metrů vzdálené stromy. Oni se totiž na silnicích takto agresivně chovají mnozí další, a ti se teď mohou cítit ohroženi. Žádný div, že poptávka po vhodném obětním beránkovi opět vzrostla.

Takovým, kterým ani reklama nemusí napovídat, že se mají odvázat, samozřejmě silnice nemůže stačit. Ti jsou schopni sami sebe rozbít i o strom desítky metrů od krajnice. Nedávno jeden takový v mírném stoupání těsně za světelnou křižovatkou, kterou odpovědný řidič i na zelenou projíždí opatrně a sníženou rychlostí, přelétl ze svého pruhu přes asi třímetrový dělicí pruh, přes další třímetrový pruh protisměru, přes čtyřmetrový záliv autobusové zastávky, kterou těsně minul, přes dvoumetrový chodník a ještě asi přes tři, čtyři metry trávníku a teprve tam se zastavil o strom. Výsledek? Čtyři zranění, z toho dva těžce. Kolik desítek metrů zplanýrovaného prostoru po obou stranách silnice by tenhle „řidič“ potřeboval, aby to bylo bezpečné?

A je vůbec ten zplanýrovaný prostor bezpečnější? Jak si potom vysvětlit případy, kdy v místě, kde už stromy byly vykáceny, hupsne vozidlo přes pankejt, a protože se nemá o co zastavit, několikrát se převrátí a posádku uvnitř to doslova rozmačká? Kdyby ty stromy nebyly vykáceny, dopadlo by to v nejhorsím případě stejně, ale kdo ví, možná by přežil alespoň někdo, protože vozidlo by se nepřevrátilo, a třeba i všichni, pokud by řidič v aleji instinktivně snížil rychlost.

A to jsme ještě nemluvili o lidech se zdravotními problémy, kteří daleko citlivěji než zdraví reagují na stav okolního prostředí. Opět se to stalo na úseku silnice, kde byly vykáceny stromy. Za horkého letního dne dostal jeden z řidičů infarkt, vjel do protisměru, kde se jeho auto srazilo s dalšími vozidly. Na místě zůstali čtyři mrtví. Kdo ví, zda ke zdravotnímu kolapsu muselo dojít, zda by mu chladivý stín stromů nedokázal zabránit.

A řeč nebyla ani o těch, kdo auto použijí k plánované sebevraždě. Já vím, to se těžko dokazuje, ale že k takovým případům dochází, a možná častěji, než si vůbec dokážeme připustit, naznačují případy, kdy to přeživší sebevrah na rovinu přiznal. V sebevražedném rozpoložení je mu obvykle jedno, kam své auto namíří, jestli do stromu nebo do protijedoucího auta. Ale jistě i do protijedoucího auta, jak se jeden z neúspěšných sebevrahů přiznal, když je to na silnici a v jejím nejbližším okolí jediné, do čeho se lze trefit.

Možná by stačilo zaměřit se právě na tenhle malý zlomeček problémových řidičů, a zachránilo by se násobně více lidských životů než vykácením všech alejí kolem silnic včetně těch nezapadlejších, označených cedulí, že se v zimě neudrží. Postavit se proti síle, proti mocným, vlivným, arogantním ovšem vyžaduje odvalu. Ta zjevně chybí. A tak budou aleje zřejmě dál sloužit za (zdánlivě) levného otloukánka. Jen mi vrtá hlavou, kdo tuhle roli převezme v okamžiku, až všechny aleje i jednotlivé stromy od silnic zmizí. Až i u stovek kilometrů těch, co procházejí lesem, budou povinně káceny stále širší a širší pruhy po obou stranách. Až místo silnic nakonec budou krajinu protínat stometrové betonové ranveje, aniž to nějak výrazněji snížilo počty mrtvých a pomlácených motoristů.

Určitě to ale zase bude něco, co spolehlivě odvede pozornost od těch příčin nehodovosti, jejichž odstranění by třeba jen náznakem ohrozilo zisky zmíněné automobilové lobby.

PhDr. Miroslav Hudec, psycholog

5.7 Boj se změnami klimatu lidstvo prohrává

V těchto dnech začala v jihoafrickém Durbanu další světová konference o klimatických změnách. Její významnější úspěch se nepředpokládá. Nemá být řečeno, že by se na závěr nepřijala nějaká rezoluce ve smyslu, že je třeba snižovat antropogenní emise skleníkových plynů (GHG) oxidu uhličitého CO₂, metanu CH₄ a oxidu dusného N₂O, že je třeba se připravit na gradaci klimatických změn včetně nezbytných adaptačních opatření a že se zase, např. za rok, někde bude konat další světová konference o změnách klimatu. Pro mě osobně to nebude překvapením. Mám za to, že problém sílících klimatických změn je podstatně hlubší a že stávající lidstvo jej není s to účinněji řešit. Proč?

1) Problém je věcně mimořádně obtížný k řešení.

Antropogenní emise GHG, zejména CO₂ a CH₄, jsou v rozhodující míře funkcí těžby, zušlechťování, dopravy a spotřeby paliv a energie, která dosud v rozhodující míře pochází z fosilních paliv – uhlí,

ropy a zemního plynu. Podstatou spalování fosilních paliv je oxidace uhlíku na CO_2 (a vodíku na H_2O). K tomu zejména těžbu, dopravu, zpracování a spalování ropy a zemního plynu doprovázejí nemalé úniky CH_4 . Tudíž, jediná naděje je přestat spalovat fosilní paliva, dále chránit ekosystémy, které asimilují CO_2 zpět na cukry, před devastací. Ochrana ekosystémů má proti nespalování fosilních paliv není zanedbatelná, ale její možnosti jsou mnohem menší. Podobně je tomu se značně riskantní možností emitovaný CO_2 zachycovat a údajně bezpečně ukládat pod zem.

Nemá být řečeno, že by se na Zemi nevyskytoval menší počet států, které ať z důvodu nerozvinutosti nebo z důvodu příznivých přírodních podmínek mají nízkou spotřebu paliv a energie nebo ji uspokojují převážně z nefosilních paliv. Problém je, že nerozvinuté státy se chtějí urychleně rozvíjet (mají na to plné právo, zvláště pokud je sužuje všeobjímající ničivá bída) a že menší počet států s vysokým využíváním svého velkého hydroenergetického potenciálu apod. výrazněji neovlivňuje průměr celosvětové praxe.

2) Ekonomika a životní úroveň dosud do značné míry stojí na růstu, mimo jiné i spotřeby paliv a energie.

Statistiky ukazují, že průmyslový rozvoj je bytostně závislý na prudkém růstu spotřeby paliv a energie a že také tzv. postindustriální vývoj je energeticky silně náročný. Nemá být řečeno, že by v rámci průmyslového i postprůmyslového vývoje nedocházelo k citelným úsporám paliv a energie ve spotřebě. Problém je ve skutečnosti, že zatím šlo v úhrnu vesměs o úspory relativní při celkovém absolutním růstu spotřeby paliv a energie.

V někdejší Československu bylo největších relativních úspor spotřeby paliv a energie dosahováno v letech 1965–1975, a to 5–6 % za rok. Nelze ovšem říci, že by se výrazně projevilo na zlepšování stavu životního prostředí. A to přesto, že se na něm zdaleka nejvíc podílelo urychlené nahrazování zastaralé parní trakce na železnici úspornými trakcemi elektrickou a motorovou. Vyčerpání tohoto zdroje úspor později výrazně zpomalilo tempo snižování relativních úspor paliv a energie v ČSSR.

S tím souvisí i problém, že tempo snižování relativní energetické náročnosti je dané asi z poloviny tempem ekonomického růstu. Vysoký ekonomický růst znamená obvykle vysoké tempo relativního snižování energetické náročnosti, obvykle ale při absolutním růstu spotřeby paliv a energie. Nízké tempo ekonomického růstu znamená obvykle menší relativní úspory paliv a energie. Teorie? Nikoliv. Na klimatických jednáních Čína oprávněně argumentuje nejen skutečností, že má na jednoho obyvatele několikrát nižší emise GHG než vyspělé kapitalistické státy, ale také skutečností, že má na jednotku vytvořeného hrubého domácího produktu (HDPO) zdaleka nejvyšší tempo snižování spotřeby paliv a energie. Při jejím dlouhodobém asi ekonomickém růstu o 10 % za rok to zas tak velké překvapení není.

Lze namítat, že tomu tak alespoň v některých státech a v některých dobách není. Bude mít pravdu, a to nejen pro určitou variabilitu vývoje včetně vlivu hospodářského cyklu. Problém je, že v hospodářsky vyspělých kapitalistických státech světa došlo v uplynulých 20–30 letech k ohromné deindustrializaci, k odlivu průmyslových aktivit do vyspělejších rozvojových zemí – Číny, Indie, Brazílie, Jihoafrické republiky... Podle statistik spotřeby energie se v těchto a dalších rychle se rozvíjejících státech spotřeba energie prudce zvyšuje a ve vyspělých státech OECD obvykle mírně roste, byť v některých státech a v některých dobách i stagnuje nebo dokonce mírně klesá. Nejde přitom jen o bývalé socialistické státy, kde v důsledku neoliberální transformace došlo vesměs ke kolapsu ekonomik a k přímé destrukci značné části jejich průmyslových potenciálů.

Ze světových statistik spotřeby energie lze vyčíst, že až na výjimky dnes není hlavním tahounem růstu spotřeby paliv a energie průmysl ani zemědělství ani stavebnictví, ale rychle rostoucí energeticky náročná a na spotřebě fosilních paliv téměř zcela závislá silniční a letecká doprava. V Česku se konečná spotřeba paliv a energie v letech 1992–2009 mírně absolutně zvýšila, ale pět ze šesti sektorů konečnou spotřebu energie snížilo a jimi uspořené energii spotřebovala prudce rostoucí, státem silně podporovaná silniční a letecká doprava. Jde o špatný, ale typický příklad. Strukturální problém vysoké spotřeby paliv a energie leží dnes ve srovnání např. s 50. a 60. léty 20. století nikoliv v průmyslu, ale v konjunkturu silniční a letecké dopravy. Toto zjištění relativizuje mezinárodní dělba práce. Otázkou je, jak velká část emisí CO_2 se přesu-

nula z vyspělých států do Číny a dalších rychle se rozvíjejících rozvojových států. Reálná bilance vyspělých států je podstatně horší, než by se podle statistik spotřeby paliv a energie mohlo zdát.

Nedělám si iluze o velké přesnosti statistik, nejen českých, ale možné chyby ve statistikách tyto základní trendy v zásadě neovlivňují.

3) Skleníkové plyny působí na klima shodně nezávisle na místě emise.

Neříkám jistě nic nového. Emise GHG se sice také transformuje na imise, ale to nemá žádný dopad na skleníkový efekt a tím ani na průběh zhoubného oteplování.

4) Skleníkové plyny z regionálního hlediska přináší velmi diferencované dopady.

Ani zde jistě neříkám nic nového. Nejdrastičtější je to vidět na příkladu malých nízko položených ostrovních států, které mají sice zanedbatelný podíl na emisích GHG, ale mají téměř stoprocentní jistotu, že je vysoké emise GHG odsoudí k postupnému zatopení stoupající hladinou světového moře. Naopak vyspělé státy mírného klimatického pásu, hlavní emitenti GHG, budou zřejmě silícími klimatickými změnami postiženi podstatně méně.

5) Následky masivních antropogenních emisí GHG mají vysoké zpoždění.

Ani zde neříkám nic nového, studie paleoklimatu jsou výmluvné. Vždy nejprve docházelo k růstu (k poklesu) koncentrací GHG v ovzduší a teprve s určitým odstupem docházelo k růstu (k poklesu) průměrných teplot povrchu zemského. Jestliže v případě vysokých emisí toxických škodlivin lidé mohou přímo pozorovat určitý přímý vztah „emise – imise – smog“, v případě klimatických změn je to mnohem obtížnější. Tím spíš, že klima nikdy nebylo úplně stabilní, vždy podléhalo, podléhá a i nadále bude podléhat různým kratším i delším astronomických cyklům, které mohou dočasně probíhající antropogenní změny klimatu překrývat.

6) Mechanismy regulace lidských aktivit jsou mimořádně nedokonalé, přestože člověk sám sebe nadutě nazývá člověkem rozumným

Jakkoliv se předchozí body mohou zdát hrozné, hlavní hrozbou pro lidstvo a silící změny klimatu jsou hrubé nedostatky regulace lidských aktivit na Zemi. Mají mnoho rozměrů:

a) Neznalost a nevdělanost.

I dnes se setkávám s lidmi, jejichž odmítání chránit planetu Zemi před rostoucími změnami klimatu pramení z neznalosti a možná i z nevdělanosti. Moc to nepřekvapuje. Průměrný občan, zavalený ohlušující reklamou všeho druhu, se v podstatných otázkách a problémech není s to se orientovat, o složitém problému klimatických změn nemluvě.

Je ale nutné rozlišovat skutečnou neznalost a nevdělanost od neznalosti a nevdělanosti ideologicky podmíněné. Totiž, správný technokrat slepě věří, že za pomoci vědy a výzkumu se na každý problém najde dostatečné řešení. Klasicky problém způsobený obludným strojem se vyřeší nasazením stroje ještě obludnějšího, podobně technologie. Správný ideolog volného neregulovaného trhu odsuzuje snahy o jakoukoliv regulaci lidských ekonomických aktivit, a to včetně regulace ve smyslu prosazování opatření na změnu klimatu. Prezident Česka V. Klaus je vzorným příkladem ideologické zaslepenosti volným trhem. Že negativně ovlivňuje smýšlení části občanů ČR, netřeba zdůrazňovat.

b) Rostoucí počet obyvatel na Zemi,

Každý občan chce uspokojovat přinejmenším své základní hmotné potřeby, což znamená určitý tlak na životní prostředí a také určité emise GHG. Růst počtu obyvatel tak úsilí o zastavení zhoubných klimatických změn nutně podvazuje. Už současných asi 7 miliard obyvatel na Zemi je zjevně moc.

c) Ekonomický růst

Úsilí o rychlý ekonomický růst je tržní ekonomice vlastní. To si ekonom vzít nedá, dokonce i environmentální ekonomy ovládla zcestná myšlenka „trvale udržitelného ekonomického růstu.“ Není to moc překvapivé, neboť slovy Jana Kellera alternativou ekonomického růstu je zjevný ekonomický a sociální kolaps. Málo co vyvolalo a vyvolává tak hysterickou reakci ekonomů a politiků jako požadavek zastavit ve vyspělých státech ekonomický růst a usilovat v zájmu přežití lidstva o stacionární ekonomiku. Navíc se ještě ekonomický růst počítá na základě zjevně zcestného ukazatele hrubý domácí produkt (HDP), takže nám i vyčerpávání omezených přírodních zdrojů a ničení životního prostředí a zdraví lidí zvyšuje statistickou „prosperitu,“ tedy až do zhroutení ekosystémů.

d) Výrazný růst příjmové diferenciaci občanů

Růst příjmové diferenciaci občanů nad úroveň uspokojení základních hmotných a duchovních potřeb stimuluje poškozování životního prostředí a nadměrné emise včetně emisí GHG. Když už občan peníze získal, chce je také utratit, což je více či méně spojeno i s emisemi GHG. Plýtvání v hmotné spotřebě obvykle roste s růstem příjmové diferenciaci. Pokud v rámci politiky zvyšování příjmové diferenciaci dochází k propadu části obyvatel do relativní nebo dokonce absolutní chudoby, roste poškozování životního prostředí i z titulu bídy. Od zbídačených občanů nelze čekat, že budou usilovat o snížení emisí GHG nebo dokonce o udržitelný rozvoj. Zdá se, že i společenská nejistota dosahuje stupně, kdy citelně narušuje racionální rozhodování racionálně uvažující části občanů.

e) Války a další hrubé nedostatky společenského mechanismu

Protože ve válkách jde vesměs o život, jde vše ostatní stranou. Přitom nejen války, ale také jejich příprava odčerpává veliké prostředky, které by mohly být vynaloženy mnohem užitečněji. Totéž platí o nápravě válečných škod. Emise GHG vesměs jsou zvyšovány, o preventivní popravě pravdy a úpadku mravů v důsledku válek nemluvě.

Podobně působí i další vážné neduhy společnosti – vysoká kriminalita atd. Prosperita z vysoké konjunktury různých bezpečnostních zámků je špatnou, byť hrubý domácí produkt (podobně hrubý národní produkt a národní důchod) zjevně zvyšuje.

f) Zákony tržní ekonomiky

Moderní společnost ovládají zákony kapitalistické tržní ekonomiky, které ne vždy působí ve prospěch ochrany životního prostředí a ke snížení emisí GHG. Základní ekonomický zákon kapitalistické tržní ekonomiky – zákon maximalizace zisku (V. Klaus ho uvádí ve smyslu, že „o zisk jde až na prvním místě“) se dá dosáhnout v neregulované tržní ekonomice různě. Známy je problémy externalit, kdy původce negativních ekologických vlivů následky těchto vlivů obvykle „přenáší“ na poškozené. Snižuje si tak náklady a zlevňuje své zboží, takže bývá na trhu úspěšnější, ale národohospodářský účet je zjevně negativní, o environmentálním nemluvě. ČR není s to stanovovat vznikající odhadované ekonomické škody na životním prostředí jejím původcům k náhradě ani v tom malém rozsahu, který se uskutečňoval v 80. letech.

Zákony tržní ekonomiky vedou přinejmenším dlouhodobě k ekonomickému růstu, na rozdíl od převážně netržních ekonomik epochy otrokářství, feudalismu a asijského výrobního způsobu, viz odstavec 6c). Ekonomický růst se navíc měří nejhorším myslitelným ukazatelem hrubý domácí produkt, který lze naplnit velmi různě.

Zákon přirozené akumulace kapitálu způsobuje, že na jednom pólu společnosti se hromadí bohatství, na druhém chudoba a nejednou i absolutní bída, viz odstavec 6d).

g) Problém nepravých potřeb,

Protože je na kapitalistickém trhu stále těžší uspokojit koupěschopnou poptávku zbožím a službami, které uspokojují pravé lidské potřeby, trh vytváří a mocně stimuluje, obvykle prostřednictvím vtíravé všude přítomné reklamy, uspokojování stále většího množství potřeb nepravých, falešných. Jde o potřeby sebepoškozování se na základě různých závislostí (drogy, alkohol, cigarety, gamblerství atd.), o potřeby z uměle vyvolané touhy po neuskutečnitelném, z mylného přesvědčení, že dražší je automaticky lepší, o prestižní potřeby a o potřeby, jejichž uspokojením dochází k významným externalitám. Velkým problémem (nejen) redukce emisí GHG v ekonomicky rozvinutých státech je dnes masové uspokojování nejrůznějších, uměle pomocí reklamy podněcovaných pseudopotřeb, zvláště když jsou energeticky a materiálově náročné. Sledování televize po celé večery velké GHG neprodukuje, na rozdíl od častého ježdění autem.

h) Sociální otázky, zvláště pak nezaměstnanost

Člověk potřebuje především uspokojovat své základní potřeby, tj. nebýt ohrožován na životě a na zdraví, najíst se a napít, bydlet v přijatelných podmínkách, mít přístup ke vzdělání, zdravotní a sociální péči a samozřejmě mít práci. Práce kdysi polidštila opici, dlouhodobá nezaměstnanost těžce devastuje postižené občany. Může se navenek zdát, že nezaměstnanost s emisemi GHG nesouvisí. Protože patří k nejdůležitějším společenským problémům, není tomu tak. Člověk strádající nezaměstnaností bývá v zoufalství schopen kdečeho. Výsledkem je nejen masová podpora automobilovému průmyslu i automobilové smrti, ale i požadavek na odtěžení některých obcí, požadavek na vysoké zbrojení a může jím být i podpora válek.

i) Hodnotový systém euroamerické civilizace

V pozadí se nachází zásadní problém hodnotového systému euroamerické civilizace. Charakterizuje jej extrémní individualismus (za reálného socialismu extrémní kolektivismus, přičemž oba snižují až likvidují odpovědnost), hédonismus (snaha o vysokou hmotnou spotřebu), důraz na kvantitativní růst místo na kvalitativní rozvoj, jednostranný důraz na lidská práva bez lidské odpovědnosti, kořistnický vztah k přírodě, přeceňování rozsahu a hloubky našich znalostí (pýcha rozumu), důraz na konkurenci na místo kooperace a solidarity, oslabení zpětných vazeb a pudu sebezáchovy, rezignace na spolurozhodování i ve vyspělých státech, nesnášenlivost k názorům druhých a z toho plynoucí agresivita, neomezený počet dětí v rodině, preferování krátkodobých zájmů před dlouhodobými. Členové STUŽ jistě znají odkaz zakladatele STUŽ Josefa Vavrouška. Zdá se, že nás tento systém hodnot, který (jistě z pýchy rozumu) nazýváme demokracií, dál než ke světové klimatické katastrofě nedostane.

j) Degenerace lidského rodu

Člověk, zejména ve vyspělých státech, přímo i nepřímo ztrácí vitalitu a degeneruje. Stručně řečeno, průměrný dnešní moderní člověk nevydrží větší fyzickou zátěž, trpí četnými civilizačními chorobami, které si často přímo pěstuje (nejde zdaleka jen o feťáky, kuřáky a pijáky či o otylost z nedostatku pohybu, resp. lenosti), je velmi často silně zhýčkaný a rozmazlený, ve srovnání s generacemi našich otců a dědů. K degeneraci lidského rodu významně přispívá zdravotnický pokrok (paradoxně tím, že umožňuje přežít a rozmnožovat se neudrživým jedincům), leckde působí i velmi vysoká úroveň znečištění a soubor jevů zvaných špatný životní způsob, zmiňovaným nedostatkem pohybu mnohých počínaje.

Co dělat?

Nedávám tu nijak optimistický obraz boje s globálním oteplováním. Co dělat, když většina lidstva se vcelku pochopitelně snaží dostat z kovů všeobjímající bídy a menšina zejména bohatých občanů vyspělých států nehorázně plýtvá a obojí tak brání přijetí jakéhokoliv významnějšího pokroku na poli boje nejen s globálním oteplováním?

Platí tu dvojí. Jednak se nevzdávat (pak by byla situace opravdu beznadějná), jednak pokračovat v úsilí alespoň tam, kde to jde. O zastavení nebo alespoň přibrzdění zhoubného oteplování se nebojuje jen na světové konferenci o klimatických změnách, kterou hlavní aktéři předem odsoudili k nezdaru. Bojuje se o něj i na úrovni jednotlivých států, krajů, měst, obcí, společenských organizací včetně ekologických a občanů. Zjištění, že kdo se obejde s menším množstvím energie, získává významnou výhodu, by nemělo být marné.

První zásadou by mělo být neškodit a situaci nezhoršovat. Zde má hodně másla na hlavě i Evropská unie. Ano. Mezi hlavní aktéry nezdaru světové konference o klimatických změnách musíme zařadit i EU, která do Durbanu nepřišla s žádným celosvětově přijatelným souborem opatření k obratu dosud tragického vývoje. Za to účastí některých svých členských států na přepadení na ropu bohaté Libye znovu demonstrovala svou chtivost ropy a skutečnost, že bez důkladného vyzbrojení může mít kterýkoliv stát a kterékoliv úsilí o slušnou budoucnost smůlu. Situaci dokresluje skutečnost, že podle europoslance Poce nelze ani v Europarlamentu otevřít diskusi na téma zrušení pro klima velmi škodlivých mezinárodních mnohostranných smluv o osvobození mezinárodní veřejné dopravy od placení daně z přidané hodnoty včetně jí spotřebovaných paliv a energie, a o osvobození mezinárodní letecké, námořní, námořně rybářské a vnitrozemské vodní dopravy od placení spotřební daně za pohonné hmoty, neboť jsou všechny členské státy EU proti. Ochrana klimatu? Nenechte se vysmát! Přitom jde asi o jediné, tržně konformní opatření, které sice nemá potenciál lidstvo zachránit, ale alespoň by budoucnost nebyla masově zabíjena daňovým dumpingem pro přebujelou dálkovou dopravu.

Kontroverzní je i postup nevládních ekologických organizací hlavního proudu v oblasti boje proti zhoubnému oteplování. Svatá válka proti mírovému využívání jaderné energie jen dál zhoršuje globální oteplování klimatu, protože energii získanou z jádra v rozhodující míře nahrazují zdroje na fosilní paliva. Podobně je tomu s častou snahou části ekologů bránit výstavbě spaloven odpadu. I na zabezpečených skládkách odpadů vzniká metan a bilance pro klima je horší ve srovnání se spálením příslušného odpadu, pokud je spojeno s využitím získané energie. Kontraproduktivní se (podle očekávání realistů oprávněně) stala i bezhlavá podpora využívání energie z obnovitelných zdrojů v ČR. Zjevně špatně nastavená podpora fotovoltaiky v ČR v roce 2007 tuto velmi perspektivní technologii na delší dobu v ČR vážně zdiskreditovala.

Ani s podporou úspor paliv a energie to není bezproblémové. Často se zaměňují potenciální úspory paliv a energie technicky možné, ekonomicky zdůvodnitelné a reálně realizovatelné.

Vážnou chybou bylo kývnutí na trh s elektřinou, neboť vážně destabilizuje rozvoj elektroenergetiky, a na obchod s emisními povolenkami, který nám vzduch nevyčistí a klima neozdraví, byť na něm momentálně ČR v důsledku absurdně nastavených podmínek vydělala cca 20 mld. Kč. Na rozdíl od např. Ukrajiny nebo Slovenska je nevyužila na korupční aféry, ale na velmi užitečný program Zelená úsporám, byť zpočátku neúměrně přísně nastavený. Naopak dopravě, rychle rostoucímu spotřebiteli fosilních paliv a energie a tím i emitentovi GHG, kde je situace v důsledku velmi špatné dopravní politikou ČR po roce 1989 zásadně zhoršována, nevěnují dostatečnou pozornost. Chápu ale, že když hlavní šik ekologů stojí před Temelínem, na dopravu už síly nestačí.

Jan Zeman, 29.11.2011

6 Různé zajímavosti a postřehy

6.1 Peak Car neboli Vrchol autáků

Auta jsou naši miláčci. Sama se snažím v sobě zálibu v řízení auta tepat a zošklivovat si ji, ale daří se mi to jen částečně. Ale snad je to generační záležitost – právě jsem se dočetla, že v těch nejvyspělejších zemích začíná obliba automobilů klesat!

Vyrůstala jsem ve světě, kde auto fungovalo jako symbol statutu, za totáče snad ještě víc než dnes. Auta se nedala jen tak normálně koupit, byly na ně pořadníky a západní značky se daly sehnat jen přes Tuzex.

Jako ve všem ostatním, i tady hrálo obrovskou roli, jestli máte ty správné známé, nebo jestli máte něco směřitelného prvobytně pospolným způsobem (řezník nebo instalatér mohl vyměňovat své služby za protekci v autosalonu). Hierarchie od nejhoršího k nejlepšímu byla zhruba trabantík – škodovka – žigulík – západní značka, anebo, pokud jste byli papaláši, tatra šestsettrojka či šestsettrináctka.

Samozřejmě že i dnes vyjadřujeme svým autem svoji sociální pozici nebo svůj životní styl, takže když jezdím šestnáct let starou corsou zděděnou po tatínkovi, je jasné, že se v tomto směru moc nesnažím. Tuhle mi zničehonic upadl výfuk – byla to strašná rána a fakt mě to vystresovalo. Měla jsem ale kliku, stalo se to pár kroků od servisu, kde mi za čtyři stovky výfuk zase přivařili. Jinak corsa jezdí velmi dobře, jen je pokrytá šrámy, které utrpěla při několika příležitostech, kdy jsem se snažila couvat do garáže.

Nicméně až tohle autíčko doslouží, budu asi využívat autopůjčovny, což mě přiměje jezdit autem ještě svátečněji než dnes. Kdybych si totiž koupila nové auto a investovala do něj, samozřejmě by mě to nutilo, abych ho využívala co nejvíc. A to nechci. Auto je totiž určitě koncentrovaným symbolem toho, jak si žijeme nad poměry a jak čerpáme planetární zdroje daleko víc, než bychom měli.

Proto mě docela potěšilo, když jsem se v časopise New Scientist dočetla, že auta už nejsou tak trendová záležitost, jak bývala. Vrchol autáků neboli Peak Car už nastal a jejich obliba a intenzita jejich využívání začíná klesat. V Japonsku nastal Peak Car už v devadesátých letech, což patrně souvisí s vyšším stářím tamní populace. Na západě měla auta svůj vrchol v roce 2004, od té doby počet kilometrů, který průměrná osoba ujede autem, plynule klesá v USA, Velké Británii, Německu, Francii, Austrálii a Švédsku. Tedy, ne nějak strmě. Například v Británii je toto číslo dnes nižší o 5 %. Na autech jsou stále dosti závislí lidé s malými dětmi a „baby boomers“, tedy padesátníci a šedesátníci, pro které auto pořád patří k životnímu stylu. U starších a hlavně mladších už ale není tak trendy. V USA se v roce 1985 prodalo 11 milionů aut ročně, v roce 2009 už jenom 5,5 milionu. Je ale fakt, že dnešní auta vydrží déle, a pak mezitím taky nastala ekonomická krize (ovšem až čtyři roky po Peak Car). Jenže i počet lidí vlastnících auto už je za zenitem, a stejně tak počet kilometrů, které průměrný člověk ujede autem.

V USA nejvíc pokleslo využívání aut u lidí pod 35 let, podíl sedmnáctiletých Američanů vlastnících řidičák poklesl od roku 1998 ze tří čtvrtin na polovinu a zatímco dvacátníci dříve jezdili autem častěji než byl průměr, nyní jím jezdí podprůměrně.

Čím to je? Ve velkých městech je pohyb autem ztížený zácpami a problémy s parkováním, čím dál víc lidí také pracuje přes internet z domova. Lidé také tráví víc času u počítače s cílem se bavit a věnovat se společenským stykům a méně se fyzicky přesouvají kvůli návštěvám kulturních akcí nebo setkání s přáteli. No a konečně - bydlet v domku se zahrádkou na předměstí už není trendy, do módy přišlo bydlet v městském centru v bytě. A tam auto nepotřebujete.

Pochopitelně mě napadá několik „ale“: lidé zase o mnoho víc létají letadly, což také není zrovna ekologická lahůdka. A třeba v Číně a Indii teprve ten správný rozkvět automobilismu nastane, tamní obyvatelstvo se těžko dá odradit nějakým moralizováním a varováním ekologů od toho, aby si tuhle civilizační vymoženost taky nevyčutnalo.

Nicméně se zdá, že i v Praze se jízdni kola šíří alespoň v některých skupinách obyvatel, třebaže cyklistům jsou kladeny všemožné překážky – cyklostezky existují skoro jen podél Vltavy, jinak se po Praze jezdí na kole opravdu špatně a jde při tom o život. Ale ten jeden v létě, kdy stávkovala hromadná doprava a lidé se neuchýlili k autům, ale ke kolům, byl přece prima a vyústil ve všeobecně rozjařenou náladu! Mohla by tak nějak vypadat budoucnost?

Eva Hauserová

6.2 Vlása smogu

Ano, už je to tak, česká kotlina se celé dny dusí pod pokličkou setrvalé nízké oblačnosti a inverze, jak to výstižně vyjadřuje směs kuchyňských a meteorologických pojmů. Ale ani čistá meteorologie našin-

ce nepotěší, neboť ten je prostřednictvím medií poučen, že zmíněný jev způsobuje nepříznivá povětrnostní situací, ba přesněji, zhoršené rozptylové podmínky. A basta! Jde tady o takové jemné, eufemistické vysvětlení, něco jako že hromadnou dopravní nehodu způsobila mlha či námraza. Ve skutečnosti se jedná o prachsprostou výmluvu, o klamání sama sebe. Jako by tu člověk zůstával jen pasivní přihlížející. Ale jsme v tom opravdu zcela nevině?

To podstatné napoví samotné slovo smog, výraz zrozený ze smoke a fog, tedy kouře a mlhy. Jazykově je zde rovnoměrně rozdělena role zlých přírodních sil a omluvitelného antropologického příspěvku. No, a když už tak měníme obory, odskočme si od lingvistiky k právu. Zde nás nemile zaskočí kruté zjištění, že teprve při vzniku echt

smogové situace je nastolena skutečná spravedlnost, neboť to co vyprodukujeme, rozumějme, to co vypustíme do ovzduší, to si taky po zásluze vydýcháme. Je tak nastolen stav, kdy člověk nese plně důsledky svého počínání. A jak vidět, vůbec se mu to nezamlouvá. Spravedlnost mu zkrátka nevoní, spravedlnost ho dusí. V tomto případě doslova.

Zůstaňme ještě v rezortu spravedlnosti, totiž u otázky, zda je verdikt o kolektivní vině člověka oprávněný. Jinak řečeno, musíme se ptát, zůstaneme-li pro zjednodušení v kategorii jednotlivců, zda-li nejsou mezi námi tací, kteří produkují těch škodlivých emisí do ovzduší více, a tací, kteří méně.

Pro ilustraci vzpomenu svoji čerstvou zkušenost, kdy jsem na sídlišti oslovil cizího pána středních let s dýmající cigaretou na rtech. Nebylo to ode mne zrovna slušné. Popocházel totiž okolo svého nastartovaného autíčka zjevně ponořen do svých myšlenek, a tak jsem ho možná vytrhl i z nějakého důležitého soustředění.

„Pane típněte to. Máme tu přece smog.“

Pán se ukázal jako inteligentní člověk. Ihned pochopil o co mi jde. Vyfoukl labužnický kouř, aby bez zaváhání a bezelstně odpověděl: „Zahřívám motor.“

Tohle lakonické oznámení nesdělovalo pochopitelně žádnou novou věcnou skutečnost, přesto mi napovědělo, že dotyčný považuje proces zahřívání motoru za tak důležitý, že ho ani v čase vypjaté smogové situace nemíní rušit.

Inu, pravda pravdoucí, každý máme své priority. Avšak existují i takové společné. To pak radnice měst žádají řidiče, aby omezili jízdy autem, ba dokonce aby je vůbec nechali odpočívat. Jsou to ovšem žádosti zjevně mírné, bojácné. Koneckonců řidiči představují přeci jen důležité a háklivé voliče, a pak i sami konšelé přináležejí do preferovaného motoristického klubu. A rovněž není zvláštní výjimkou, že výzvy k motoristické askezi mají přesně opačný efekt – řada spoluobčanů sešlápne plyn svého vehiclu právě proto, aby nemuseli během přemísťování například chůzí či hromadnou dopravou inhalovat nezdravý vzduch.

Smogová situace tak prozrazuje na danou společnost mnohem více, než bychom čekali. Je to vlastně takový sociologický test. A tak se nám potvrzuje, že jsme velmi svobodomyšlná pospolitost. Jsme rovněž velmi tolerantní společnost. Tolerantní i k vlastnímu sebepoškození. Vždyť vdechování oxidů síry a dusíku a poléťavého prachu s obsahem těžkých kovů a toxických organických látek nemá jen přechodné důsledky v podobě zdánlivě banálního podráždění sliznice, kašle a slzení, ale celkově oslabuje organismus a snižuje jeho imunitu. K onemocnění průdušek a plic tu již není daleko a souvislost nestrádaných toxinů v těle s nádorovými onemocněními je také dobře známa.

A jak je to s tou smogovou svobodou? První jsou na řadě nemocní, staří a ti nejmladší. Posléze dojde i na ostatní. Doporučení zdravotních a správních úřadů typu nevětrejte, nesportujte, omezte pohyb ve venkovním prostředí, slyšíme teď denně.

Falešná svoboda některých a slabošská tolerance většiny však umožňuje přikládat pod tu naši pokličku i tuny smogu, který by pod ní být vůbec nemusely. Ale možná že čekáme ještě na jednu, poslední výzvu odpovědných orgánů. Na výzvu: „Nedýchejte! Škodí to zdraví.“

Avšak úplně nejdříve musíme přestat klamat sami sebe a svádět průvih zvaný smog na přírodu. Bez našeho přičinění by totiž neexistoval.

Z východních Čech Miroslav Petr, listopad 2011

6.3 Jiříčky za okny

Dostala jsem emailem tuto zprávu:

Vážená paní Vavroušková,

měl bych jeden příspěvek, lépe řečeno návrh na nějakou letošní pozitivní ekologickou nebo „lidskou“ cenu pro Ústav termomechaniky AV ČR, resp. pro jeho vedení.

V celé budově se zjara vyměňovala okna. Přípravné práce se však protáhly a mezitím asi na polovině okenních výklenků se uhnízdily vlaštovky (prý to byly spíš jiříčky, nevím, nejsem znalec). Výměna oken v rámci této rozsáhlé rekonstrukční akce by znamenala strhnout všechna hnízda.

Vyřešilo se to tak, že byla vyměněna pouze ta okna, kde nebyla hnízda (což bylo zcela statisticky po celé budově), zatímco okna „obsazená“ (asi dvacet!) byla ponechána v původním stavu až do podzimu, kdy ptáci odlétli a teprve pak přijela firma znovu a výměna oken byla v budově dokončena.

Protože pracuji v sousedním Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR, každý den jsme situaci pozorovali, měli radost z pozorování, jak rodiče krmí mláďata a obdivovali jsme přitom citlivost tohoto přístupu. Máme k tomu také amatérskou fotodokumentaci. Proto navrhujeme – přimlouváme se – za nějaké ocenění.

Nevím, kolik takovýchto příkladů je evidováno, zda to je standardní postup nebo ne. Prosím, naložte s touto informací, jak uznáte za vhodné.

Bylo to příjemné počtení a pisatelům jsem odpověděla asi v tom smyslu, že email na mne zapůsobil jako zpráva z jiného světa, než je ten náš zde (detaily že netřeba zdůrazňovat) atd. a že se o příběh podělím se čtenáři Zpravodaje.

Bylo mi odpovězeno mimo jiné takto:

Po tom, co mě na celou věc kolega upozornil, vzal jsem si do práce foťák a zdokumentoval to. Na první fotce je celá budova ústavu, na dalších pár detailů. Bohužel fotky za moc nestojí - potřebovalo by to více trpělivosti při čekání na letící jiříčku a stativ – na většině fotek mi buď jiříčka uletěla, nebo byla rozmazaná nebo byl roztřesený celý obraz. Jen na těch, které přikládám je alespoň něco. Ale jako ilustrace to snad stačí.

Pamatuji si, jak nás to potěšilo.

Jen v jedné věci bych rád oponoval – svět kolem nás je sice plný negativních zpráv, ale myslím, že to je chyba výběru zpráv – ne toho světa. Pozitivních věcí si málo kdo všímá, a to je chyba, protože jsou, a pokud si jich budeme všimát, budeme mít těch radostí (jako je ta spojená s ÚT a jiříčkami) víc. A pak budeme moct s radostí bojovat s těmi negativy :-)

Ten poslední odstavec by se dal tesat do kamene!

Eva Vavroušková

Budova ústavu

Okna

Jedno z hnízd

Jiříčky na hnízdě

Jiříčka odlétá

7 Nové knihy

7.1 Všechno dopadne jinak

Libuše Koubská, František Koukolík, Nakladatelství Vyšehrad 2011, 126 str.

Recenze knihy – Jiří Fencl

Rozhovor s autorem, kterého známe i ze STUŽ, zahrnuje velkou šíři řešených, vyřešených i nevyřešených otázek, problémů a úskalí medicinských i humanitních věd při poznávání motivů lidského chování, onemocnění a při odhalování jejich podstaty i souvislostí.

Choroby související se stárnutím, vztah k pacientům, výpověď o svém životě, složitosti vývoje života, vztah k náboženstvím, o genech a kultuře, organizaci společnosti.

Také o kvalitě politických systémů, vývoji jazyka, o tom, že religiozita je naprogramována geneticky, soupeření o zdroje, o maximálním počtu lidí nutných pro kooperující skupinu (150 až 200). Nevyhýbá se ani diskuzi o mechanismu rozhodovacích procesů, o kooperaci (2/3 lidí jsou schopny kooperace), o svobodné vůli, neuroekonomice a neuropolitice, o ošidnosti neoliberalní teorie apod.

Překvapujícím tvrzením také je, že 9/10 toho, co se v nás děje jsou nevědomé operace mozku a že vědomým rozhodnutím nejméně o půl sekundy předchází rozhodnutí nevědomá. Pochmurná je zmínka, že „kanibalské chování náčelníků z paleolitu vězí v tělech politiků minulého a našeho století.“ Zmiňuje i posedlost po moci, kterou přirovnává z hlediska mechanismu bujení ke karcinomu.

Pozornost věnuje i vývoji dětí od prenatálního stavu do dospělosti.

Na závěr málo potěšující údaj, že ze čtyř tisíc druhů savců jsou pouze lidé a šimpanzi, kdo pořádá nájezdy na cizí druh.

Autor je spřízněn i s poezií, krásnou a historickou literaturou, takže jeho humanistická orientace nemůže být překvapením.

7.2 Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně

Vydala Arnika, cena 119 Kč

Tato publikace vznikla na základě volného přepracování knihy Resource Kit on Sustainable Consumption and Production vydané v roce 2009 v UNEP (Program OSN pro životní prostředí). Překlad původní knihy UNEPu: Tomáš Hakr

Autoři: Milan Havel, Hana Gabrielová, Jindřich Petrlík, Jitka Straková, Vendula Krčmářová, Miroslava Jopková, Kateřina Trnková, Vlastimil Karlík, Zora Kasiková a Lenka Petrlíková Mašková, Cena 119 Kč

Jsou lidé, kteří věří, že jsou pány svého osudu. Ostatní lidé a všechno kolem je pro ně jen kulisa jejich vlastního, osobního příběhu. Jsou lidé, kteří věří, že jsou bezmocnou hříčkou a obětí nepochopitelných sil - kdysi sil přírody, dnes spíše ekonomických zvrátů a rozmarů státní moci. A pak jsou lidé (a k těm patří i já), kteří věří, že je to ještě jinak. Že jsme součástí nekonečně složité sítě vztahů a souvislostí, ale přesto svobodní. Svobodní teď, v tomto okamžiku, při každém jednotlivém malém i velkém rozhodnutí. Neboť kdykoli se vědomě rozhodujeme, můžeme se vzepřít minulosti a ovlivnit budoucnost.

K svobodnému rozhodování však potřebujeme vědomí souvislostí. Vědomí příčin, které nás nutkají rozhodovat se tak a ne jinak, ale i vědomí možných důsledků naší volby. A o tom druhém je tato kniha. Je o důsledcích našich každodenních rozhodnutí – co koupit, co jíst a pít, kde bydlet, jak cestovat, jak se bavit... Podává informace, popisuje důsledky obvyklých rozhodnutí a nabízí alternativy. Leccos jste možná už slyšeli, mnohé informace pro vás mohou být nové. Málokde je však najdete takto pohromadě.

Nemusíte a neměli byste tuto knihu brát jako dogma, jako vztyčený kárající prst. Přečtěte si ji a přijměte svá vlastní rozhodnutí. S plným vědomím jejich důsledků.

Vlastimil Karlík

7.3 Génus loci – (roz)hovory o Slovensku

1. vydání, nakladatelství DAJAMA, 120 stran, cena cca 492 Kč

7.3.1 Nad knížkou Genius loci – (roz)hovory o Slovensku: malý pokus o autorecenziiu

Ak spätne rozmýšľam nad tým, prečo som prijal ponuku Krás Slovenska robiť rozhovory so známymi ľuďmi s blízkym vzťahom k Slovensku a jeho ohrozeným hodnotám, a to napriek tomu, že dosiaľ som sa nezvykol pýtať, ale skôr odpovedať na otázky iných (zväčša novinárov a v minulosti tiež súdruhov zo Štát-

nej bezpečnosti) zisťujem, že dôvody môjho odvážneho súhlasu a zároveň kritériá výberu „respondentov“ boli najmä tieto:

Ide o nespochybniteľné osobnosti nášho verejného života, známe nielen u nás, ale neraz aj v zahraničí. Zároveň sú to ľudia, ktorí sa svojimi názormi „v prospech dobrej veci a v duchu vyššieho princípu mravného“ netaja a neboja sa ich verejne prezentovať – a to ani vtedy, ak ide o názory nepohodlné (aj keď predvolanie na ŠtB za ne momentálne nehrozí).

Okrem toho, že obdivuhodným spôsobom vykonávajú svoju profesiu a plnia si svoje hlavné poslanie, angažujú sa aj inak: v charite, vo sfére ľudských práv, v práci s deťmi, chorými alebo bezdomovcami, či pri ochrane prírodných a kultúrnych hodnôt v najširšom zmysle slova. Predstavujú tak pozitívny kultúrny vzor hodný nasledovania, čo je devíza, ktorá je na Slovensku i na celom svete stále cennejšia. O to viac, ak ide mienkotvorné osobnosti, ktorými protagonisti a protagonistky našich (roz)hovorov nepochybne sú.

Ďalšia vlastnosť, ktorá ma s nimi spája, je srdečný vzťah k Slovensku, alebo aspoň k niektorým jeho regiónom a miestam, ktoré sú ich srdcu blízke. Hovoria o tejto svojej láske úprimne a so zánietením, ale zároveň civilne, bez zbytočného pátosu, a najmä, bez falošného (pseudo)vlastenectva. O to viac sú v mojich očiach skutočnými patriotmi a aj v tomto ohľade stelesňujú dôležitý kultúrny vzor.

So všetkými našimi milými spolubesedníkmi sa mnoho rokov poznám, s väčšinou dokonca niekoľko desaťročí. Takže mi v žiadnom prípade nie sú ľahostajní, mnoho o nich viem, ale stále ešte ani zďaleka nie všetko a zaujíma ma, kam sa za uplynulé roky posunuli, čo si myslia o veciach, na ktoré som sa ich ani počas našej dlhodobej známosti či priateľstva nestihol opýtať. Prípade, ako budú formulovať svoje poslanstvo, adresované čitateľom.

A ešte k jednému poznaniu ma tieto vzrušujúce a povznášajúce rozhovory priviedli: často je oveľa zaujímavejšie pýtať sa, ako odpovedať.

Ďakujem Vám, priatelia a priateľky z knižky *Genius loci* za Vašu vzácnu otvorenosť a múdre i vtipné odpovede na otázky, na ktoré sa nie vždy odpovedá ľahko, napriek tomu (či práve preto?), lebo sa vo svojich dôsledkoch týkajú nás všetkých. Vo Vašich vyznaniach som navyše cítil ducha ľudskosti, zmysel, nádej a povzbudenie. Aj preto každý z rozhovorov s Vami bol pre mňa nezabudnuteľným zážitkom, pri ktorom som mal neraz slzy dojatia v očiach.

Som veľmi rád, že vďaka vydavateľstvu DAJAMA a ďalším zúčastneným sa o tento zážitok môžem podeliť aj s ďalšími ľuďmi, ktorých zaujíma niečo iné, ako len bulvár a banalita všedného dňa.

Už sa teším na druhý diel knižky, lebo ďalších pár rozhovorov máme v talóne a ostatné sa pripravujú. Ubezpečujem Vás, milí čitatelia súčasní i budúci, že budú nemenej zaujímavé, ako tieto. Veď Slovensko je bohaté nielen na svoje prírodné a iné krásy, ale aj na vzácných a krásnych ľudí.

Mikuláš Huba/Maňo v roly novinára a spolueditora.

Poznámka 1 (úryvok z tiráže): *Genius loci* – (roz)hovory o Slovensku: Pavol Breier (Iný svet horalov), Stanislav Štepka (Konečná stanica), Zuzana Homolová (Fatranské pastorále), Martin Huba (Vôňa Tatier), Zuzana Kronerová (Turčianska záhradka), Marián Geišberg (Život na laze), Ladislav Olexa (Východ plný tajomstiev), Peter Maráky (Mašinka medzi zrubmi), Vilma a Miroslav Cipárovcí (Kysucké sená), Juraj Nvota (Šindle z Brízgaliiek), František Guldan (Dražovský mys), Daniel Pastirčák (Samota na hore), Ivan Štúr (Šumiaci Dunaj), Tomáš Hulík (Bobria rieka), Anton Srholec (Prišpendlený motýľ), Dušan Dušek (Záhorské katedrály), Peter Michalica (Zlaté mesto), Daniel Hevier (Záhradka na sídlisku), Pavel Vilikovský (Štiavnické príbehy). Rozhovory viedli: Mikuláš Huba, Jana Hyžová, Tibor Kollár, Zuzana Kollárová a Eva Okoličániová. Fotografie: Alan Hyža. Editori: Mikuláš Huba a Daniel Kollár. Redakčná a jazyková úprava: Jana Hyžová. Dizajn a typografia: Marianna Lázničková. Vydala DAJAMA v spolupráci s Geografickým ústavom SAV, pri príležitosti 90. výročia vzniku časopisu *Krásky Slovenska*, Bratislava 2011.

Poznámka 2: Ako vyplýva aj z tiráže, nie všetky rozhovory som robil ja, takže sa vyjadrujem len k tým 11 rozhovorom s 12 osobnosťami, ktoré mám „na svedomí“, čím v žiadnom prípade nechcem povedať, že ostatných osem respondentov si vážim menej. MH.

8 Adventní zamyšlení

Advent je obdobím přípravy na Vánoce. Všude slyšíme o nakupování dárků, o tom, kolik za dárky utratíme, jak se zadlužíme – zkrátka řeči, které s vlastním smyslem Vánoc nejen nemají nic společného, nýbrž dokonce jsou s ním v rozporu.

Křesťané si o Vánocích připomínají narození Ježíše Krista, o němž vyznávají, že v něm sestoupil Bůh na Zem. Stalo se tak před už více než dvěma tisíci lety v Betlémě. A už kolorit betlémské události – kombinace nevýslovné radosti s nesmírnou chudobou – ukazuje, že zběsilé shánění dárků spojené s nadměrnými peněžními toky je úplnou negací smyslu Vánoc. Vánoční poselství nevyzývá přímo k chudobě, nicméně připomíná, že skutečná radost nespočívá ve světských statcích, v materiálním bohatství. Ani skutečná hodnota vánočních dárků nezáleží v jejich ceně či nákladnosti. Tehdy u betlémského chléva se sešli lidé z různých míst a společně se radovali. K slavení vánoc patří sdílení, prožívání mezilidské vzájemnosti.

K tomu, co si připomínáme o vánocích, se vztahují i slova evangelisty Jana, když píše „Tak Bůh miloval svět, že svého jednorozeného Syna dal...“. Svět je předmětem Boží lásky. Je tedy smysluplné a nutné se o něj starat, snažit se o dobro pro něj, a tedy především tento náš pozemský domov zbytečně nezatěžovat a nepoškozovat. Vánoční radost patří „všemu lidu“. Blížící se svátky nám tak připomínají hodnotu mezilidského sdílení. Jeho předmětem je i příroda v celé její kráse a mnohosti. Podle toho je třeba ji vnímat a k ní přistupovat.

Svět, předmět Boží lásky, je složitý systém, jehož součástí jsme i my lidé, i příroda, i to, co nazýváme životním prostředím. Ublížíme-li celku, ublížíme tím tak i sobě samým. Lidské sobectví, problematické obohacování se na úkor druhých, představuje tak na tomto systému cosi jako zhoubný nádor.

O vánocích si připomínáme narození Ježíše Krista, který byl nazýván Mistrem, Učitelem, a starozákonní proroci ho označili mj. jako Rádce. Jeho učením se vine hodnotový systém, vzdálený sobeckému systému hodnot v současném takzvaně ekonomickém vidění světa a velice blízký alternativnímu systému, který představil nezapomenutelný Josef Vavroušek. Kéž bychom se nechali tímto hodnotovým systémem provázet nejen v adventu a o Vánocích, ale stále. Není sice v souladu s neoliberalní ekonomikou, ale na rozdíl od ní odpovídá skutečným potřebám člověka a celého světa.

Přeji Vám všem čtenářům Zpravodaje STUŽ krásné Vánoce, osvobozené od starostí o shánění jídla či nákladných dárků, často nahrazujících opravdový vztah k druhému, naplněné pravou radostí a bohaté na příjemná setkání s milými lidmi.

Jiří Nečas

9 AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ

9.1 Informace o STUŽ

Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ) je dobrovolná nezisková nevládní organizace (občanské sdružení). Byla založena prvním ministrem životního prostředí Československa Josefem Vavrouškem v roce 1992. STUŽ je zaměřena na zkoumání a vytváření předpokladů trvale udržitelného života na místní, regionální, národní a globální úrovni. **Předsednictvo STUŽ zasedá 1. úterý v měsíci od 14,30 hod. zpravidla v místnosti č. 401 v Klubu techniků, Novotného lávka (před seminářem), schůze předsednictva jsou otevřené pro členy STUŽ, kteří zde mají hlas poradní (článek 7.4 stanov STUŽ)**

Podmínky členství: Podmínky členství jsou upraveny stanovami STUŽ čl. 6. O členství podle těchto podmínek rozhoduje předsednictvo (výjimečně valné shromáždění) na základě vyplněné přihlášky a případného vyjádření ostatních členů STUŽ. Přihlášky jsou k dispozici u tajemnice. Zápisné činí jednorázově 100,- Kč, členský příspěvek 500,- Kč za rok. Osoby bez vlastního příjmu: zápisné 50,- Kč, členský příspěvek za rok 100,- Kč. Příspěvek lze uhradit buď přímo v hotovosti tajemnici Evě Vavrouškové např. na úterních besedách, nebo složenkou či bankovním převodem na účet STUŽ. Číslo účtu STUŽ: 3944349/0800 u Čs. spořitelny a. s., Praha 2.

9.2 Předsednictvo

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
Ing. Jiří Dlouhý předseda jiri.dlouhy@czp.cuni.cz	Na Hanspaulce 7 160 00 Praha 6 mobil: 603 841 304	Centrum UK pro otázky ŽP Josef Martího 2, 162 00 Praha 6 tel.: 220 199 461
ing. arch. Martin Říha místopředseda arch.martin.riha@seznam.cz	Haškova 1714/5, 500 02 Hradec Králové 2 mobil: 737 612 425	
Pavel Šremer, prom. biol. místopředseda sremer@seznam.cz	Liškova 633 142 00 Praha 12 tel.: 222 952 299, mobil: 732 966 595	
Ing. Jiří Fencel jiri_fencel@volny.cz	Matjuchinova 1218, 156 00 Praha 5 – Zbraslav tel: 721 605 831	
Mgr. Eva Horová hora.eva@seznam.cz	Na Výstupu 2, 147 00 Praha 4 tel.: 241 719 227	
RNDr. Jiří Nečas JorgeMalTiempo@seznam.cz	Počernická 58/512 108 00 Praha 10 274 773 032 mobil 732 414 882	Vysoká škola ekonomická Fakulta informatiky a statistiky Katedra matematiky tel. 224 094 240
MUDr. Eva Rychlíková rychlikovi@volny.cz	Návětrná 555/1 400 01 Ústí nad Labem mobil: 720 173 636	Zdravotní ústav se sídlem v Ústí n/L Moskevská 15 400 02 Ústí n/L

9.3 Čestné předsednictvo

Doc. MUDr. Martin Bojar, MUDr. Jan Cimický, CSc., Táňa Fischerová, prof. RNDr. Mikuláš Huba, CSc., Jaroslav Hutka, Prof. Dr. Erazim Kohák, Otakar Leiský, prof. Hana Librová, prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., Jana Štroblová

9.4 Revizní komise

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
Ing. Jaroslav Mejzr předseda	Pštrossova 4, 110 00 Praha 1 tel.: 224 910 847	
Ing. Miroslav Punčochář punc@icpf.cas.cz	Petýrkova 1995 148 00 Praha 4 tel.: 272 933 906	AV ČR, Ústav chem. procesů Rozvojová 135, 165 02 Praha 6 tel.: 220 390 298

9.5 Ostatní

Jméno	Adresa
Ing. Eva Vavroušková tajemnice eva.vavrouskova@ecn.cz	Krkonošská 1, 120 00 Praha 2 tel./fax: 222 726 909 mobil: 604 171 921
ing. Dana Kopanicová účetní kopanicova@udapra.cz	Pacioli Accountants, s. r. o. 120 00 Praha 2, Perucká 18/2247 tel./fax: 242 429 914, mobil: 603 870 930

9.6 Zástupci regionálních poboček

Jméno	Adresa domů	Adresa práce
Chomutovská (prac. skupina) PaedDr. Jiří Roth	Jiráskova 4211, 430 03 Chomutov, jiri.roth@worldonline.cz	tel.: 474 620 843
Českolipská PhDr. Miroslav Hudec mhudec@seznam.cz hudecPPP@dmcl.cz Michaela Komersová (adm.) mis.kom@seznam.cz	Střelnice 2286 470 01 Česká Lípa tel. 487 523 168 Střelnice 2279 470 01 Česká Lípa tel: 607 613 447	Pedagogicko-psychologická poradna, Ha- vlíčková 443, 470 01 Česká Lípa, tel.: 487 522 179
Jihočeská JUDr. Miloš Tuháček	tel: 606 215 619	tuhacek@akkt.cz
Jizerskohorská (prac. skupina) Ing. Zdeněk Joukl z.joukl@iol.cz	č.p. 621, PS22 486 61 Desná II tel.: 483 383 339	
Východočeská Miroslav Petr mirek.petr@email.cz	Milady Horákové 269 500 06 Hradec Králové tel.: 608 191 773	VaK a. s. Hradec Králové Víta Nejedlého 893, 500 00 HK tel.: 495 406 102
Karlovarská Jana Jandová, DiS j_jandova@centrum.cz		STUŽ - regionální pobočka Karlovy Vary Západní 22, Karlovy Vary tel: 728 358 170, 733 183 315
Kulivá hora (prac. skupina) Hana Řezníčková, práce mail hanarezna@centrum.cz	Roblín 24, 252 27 Třebotov, tel. 724 663 587	Národní památkový ústav, Valdštejnské náměstí 8, 118 01 Praha 1 tel.: 257 010 130

Tento Zpravodaj vychází v rámci projektu financovaného Ministerstvem životního prostředí ČR
Zpravodaj STUŽ – vychází podle potřeby jako informační periodikum pro členy a příznivce STUŽ
ev. č. MK ČR E18763

Adresa redakce a zasílání příspěvků:

Ing. Eva Vavroušková

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

Dáno do tisku: prosinec 2011

Titulní strana: ak. malíř Karel Čapek

Tisk: Jungmannova 3, Praha 1